

^ KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

Heydər Əliyev

DİPLOMAT

№ 48 (608) 24-31 Çileyə pəş, dekabr, sal. il 2024
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Həjəy: 40 qəpik

XALQIMIZI DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLYI GÜNÜ VƏ YENİ İL MÜNASİBƏTİ İLƏ TƏBRİK EDİRİK!

AD GÜNÜNÜZÜ TƏBRİK EDİRİK CƏNAB PREZİDENT!

“Azərbaycan kürdləri” İctimai Birliyinin idarə heyəti və “Diplomat” qəzetinin redaksiya heyəti, Rəşadətli Müzəffər Ordumuzun Ali Baş Komandanı, Azərbaycan Respublikasının Prezidentini doğum günü və 63 illik yubleyi münasibəti ilə təbrik edir, dövlət başçısına uzun ömür, cansağlığı, siyasi fəaliyyətində uğurlar arzulayır!

Komela Yekitfya Civata “Kurdên Azerbaycanê” û endamên xebatkar û xwəndevanên rojnama „Diplomat,-ê bona rojbûn û 63 salîya Serfermandarê Giştî yê Artêşa Mêrxas, Serok Komarê Azerbaycanê brêz İlham Eliyev pîroz dîkin, jêra cansaxî, emrê dirêj û serkeftinê siyasî hîvî dîkin. Her tim serkeftibe!

Səh. 2

Serok Barzanî bi boneya Cejna jidayikbûna Hezretî Mesîh pîrozbahî li Kiristiyânên Kurdistanê kir

Səh. 16

Neçirvan Barzanî bangî welatên cihanî kir: Mafên Kurdên li Sûriyeyê biparêzin

Səh. 9

Milli birliyimizin və həmrəyliyimizin dönüş günü

Səh. 23

Воспоминания для созидания правды

Səh. 20

Mesrûr Barzanî ji ber ketina firokeya Azerbaycanê peyameke hevxiyê belav kir

Azərbaycanın əzəli torpaqlarını geri alan ilk Prezident!

Səh. 3

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolu

Səh. 4

Azərbaycanlıların deportasiyası və 1988-ci il faciəsi

Səh. 10

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Səh. 6

Tahir Süleymanın İraq Respublikasının Prezidenti ilə görüşü

Səh. 11

SEROK KOMARÊ İRAQÊ BRÊZ BERHEM SALIH PÊŞWAZIYA SERNIVISARÊ ROJNAMA “Diplomata Kurd” Tahir Silêman û hevalên wî kir

Səh. 12

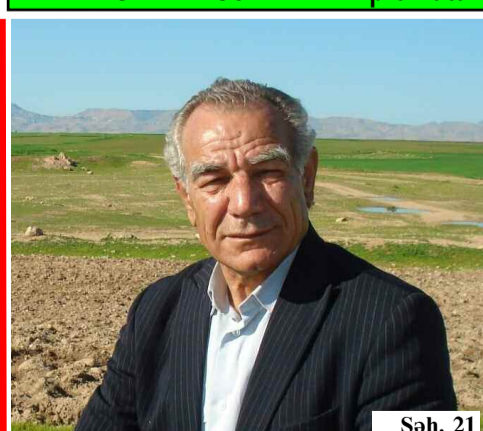
Səh. 14

KDPS Genel Sekreteri: Rojava Kürtleri olarak Şam'a gidelim, PKK ile değil

Səh. 16

Mezlûm Ebdî: Em amade ne ewlehiya sînoran radeştî Şamê bikin

Səh. 21

Bajarê Amûdê, Şewata Şinemayê, Mihemedê Seîd Axa û mirina Üsivkê Çelebî

Səh. 15

İsrail Dışişleri Bakanı: ‘Kürtler Batı yanlısı ve dost bir gruptur ve biz onların yanında durmalıyız’

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin doğum günüdür

Bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin doğum günüdür.

Dövlət başçısının 63 yaşı tamam olur.

İlham Heydər oğlu Əliyev 1961-ci il dekabrın 24-də Bakı şəhərində anadan olub. Orta təhsilini 1967-1977-ci illərdə Bakı şəhərində alan İlham Əliyev 1977-ci ildə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutuna (MDBƏİ – MQİMO) daxil olub, ali təhsilini müvəffəqiyyətlə başa vuraraq elmi fəaliyyətini institutun aspiranturasında davam etdirib.

1985-ci ildə dissertasiya müdafiə edən İlham Əliyev tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alıb və 1990-cı ilədək MDBƏİ-də müəllim işləyib. 1994-2003-cü illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin (SOCAR) vitse-prezidenti, sonra isə birinci vitse-prezidenti vəzifəsində çalışıb.

1995-ci və 2000-ci illərdə Milli Məclisə üzv seçilən İlham Əliyev 2001-2003-cü illərdə Avropa Şurası Parlament Assambleyasında (AŞPA) Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri olub. AŞPA-da siyasi fəaliyyəti çərçivəsində 2003-cü ilin yanvar ayında qurumun sədr müavini və Büro üzvü seçilib.

2003-cü ildə Baş nazir vəzifəsinə təyin edilməsi ilə əlaqədar İlham Əliyevin deputat səlahiyyətlərinə xitam verilib.

2003-cü il oktyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilib, oktyabrın 31-də vəzifəsinin icrasına başlayıb. 2008-ci il oktyabrın 15-də

keçirilən seçkilərdə seçicilərin 88 faizindən çoxunun səsini qazanan İlham Əliyev yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilib.

2013-cü il oktyabrın 9-da keçirilən prezident seçkilərində növbəti dəfə qələbə qazanıb.

2018-ci il aprelin 11-də keçirilmiş prezident seçkilərində İlham Əliyev 86,03 faiz səs toplayaraq, yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilib.

Prezident İlham Əliyev hakim Yeni Azərbaycan Partiyasının sədridir. İlham Əliyev, həmçinin, 1997-ci ildən Azərbaycanın Milli Olimpiya Komitəsinin prezidentidir. İdmanın və Olimpiya hərəkatının inkişafında böyük xidmətlərinə görə Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin ali ordeni ilə təltif edilib.

Azərbaycan, rus, ingilis, fransız və türk dillərini mükəmməl bilir.

Evlidir, üç övladı var.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan Ordusu 2020-ci il sentyabrın 27-dən başlayaraq 44 gün ərzində, eləcə də 2023-cü ilin 19-20 sentyabr tarixində keçirilmiş lokal antiterror əməliyyatları nəticəsində Azərbaycanın bütün ərazilərini erməni işğalçılarından təmizləyib, ölkənin ərazi bütövlüyünü və suverenliyini tam təmin edib. 30 ildən sonra işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda indi üçrəngli bayrağımız dalğalanır.

“Diplomat” qəzeti Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevi doğum günü münasibətilə təbrik edir, uzun ömür, cansağlığı, siyasi fəaliyyətində uğurlar arzulayır!

Serok Barzanî bi boneya Cejna jidayikbûna Hezretî Mesîh pîrozbahî li Kiristiyanên Kurdistanê kir

Serok Barzanî duh 24ê Berçile bi boneya Cejna Jidayikbûna Hezretî Mesîh peyamek pêşkêşî mesîhiyên Kurdistan, Iraq û cîhanê kir û tê de tekezî li ser kûrkirina çanda pêkvejiyanê û biratiya di navbera pêkhatayên Kurdistanê de kir.

Serok Barzanî duh 24ê Berçile bi boneya Cejna Jidayikbûna Hezretî Mesîh peyamek pêşkêşî mesîhiyên Kurdistan, Iraq û cîhanê kir û tê de tekezî li ser kûrkirina çanda pêkvejiyanê û biratiya di navbera pêkhatayên Kurdistanê de kir.

Serok Barzanî di peyama xwe de got: “Bi boneya hatina sersala nû û jidayikbûna hezretî Mesîh (silavên Xwedê lê bin), germtirîn

pîrozbahiyên xwe pêşkêşî hemû xwişk û birayên Kiristiyanî yên li Kurdistan, Iraq û cîhanê dikim û hêviya şadî û bexteweriyê ji bo wan dixwazim.”

Serok Barzanê dibêje: “Bi vê boneyê ez tekezî li ser kûrkirina çanda pêkvejiyan û biratiyê di navbera pêkhatayên Kurdistanê de dikim û hêvîdar im xwişk û birayên me yên Kiristiyanî hemû cejn û boneyên û xweşiyên xwe bi aramî û aşî derbas bikin.”

Herwiha Serok Barzanê di peyama xwe de got: “Hêvîdar im ev bone bibe destpêka bicihbûna aşî, aramî û îstiqrarê li herêmê me û hemû cîhanê.”

Nêçîrvan Barzanî: Em dê mafên Mesîhiyan biparêzin

Nêçîrvan Barzanî Cejna Christmasê pîroz kir û got, “Em dê wekî her carê mafê Mesîhiyan biparêzin.”

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi wesîleya Cejna Christmasê bi rêya hesabê xwe yê Xê peyamek belav kir.

“Ez hêvî dikim bibe cejna aramiyê”

Nêçîrvan Barzanî got, “Ez Cejna Christmasê ji dil û can li welatîyên me yên ezîz ên Mesîhî yên li Herêma Kurdistanê, Îraqê û hemû cîhana Mesîhiyan pîroz dikim.

Ez hêvî dikim bibe cejna aramî û asûdeyiyê, hûn hemû betlaneyeke xweş derbas bikin û ji bo hemû kesî bibe sala kameranî û serkeftinê.”

“Em dê wekî her carê parêzvanên

mafên wan bin”

Serokê Herêma Kurdistanê amaje bi parastina mafên Mesîhiyan da û anî zimên:

“Em hemû welatîyên me yên Mesîhî piştrast dikin ku em dê wekî her carê parêzvanên mafên wan bin.”

Nêçîrvan Barzanî di peyama xwe de da zanîn ku ew dê karên xwe yên ji bo bihêzkirina bihevrejîyan, hevqebûlkirin û çanda pîrrengiya olî û neteweyî bidomînin û got:

“Kurdistan dê ji bo me hemûyam bêyî ti cudahiye wekî welat û helîneke aramiyê bimîne.”

Christmas cejneke Mesîhiyan e ku her sal bi piranî 25ê Kanûna Pêşîn bi boneya rojbûna Hz. Îsa tê pîrozkirin.

Azərbaycanın əzəli torpaqlarını geri alan ilk Prezident!

Prezident İlham Əliyevin doğum günüdür. Dövlətimizin başçısı fəaliyyəti dövründə Azərbaycanda ordu quruculuğu, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin bərpası, beynəlxalq nüfuzunun daha da yüksəlməsi istiqamətində böyük və mühüm işlər görüb. Təsədüf deyil ki, müstəqil Azərbaycanda ordu quruculuğu prosesi Prezident İlham Əliyevin hakimiyyəti dövründə keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoyub. Ulu Öndərin ordu quruculuğu siyasətini uğurla davam etdirən və zənginləşdirən dövlətimizin başçısı, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində hərbiçilərin peşəkarlığının artırılması, şəxsi heyətin döyüş ruhunun və mənəvi-psixoloji hazırlığının yüksəldilməsi, Silahlı Qüvvələrimizin ən modern silah və texnika ilə təchizatı istiqamətdə davamlı addımlar atılıb. Bu ali diqqət və qayğı nəticəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələri qısa müddətdə regionun ən qüdrətli ordusuna çevrilib.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin keçdiyi döyüş yolunun zirvəsi Vətən müharibəsində qazanılmış möhtəşəm Qələbə - Qarabağ Zəfəridir. Dönə-dönə vurğulandığı kimi, xalqımızın çoxəsrlik tarixində buna bənzər Qələbə olmayıb.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərlik etdiyi şanlı Azərbaycan Ordusu Vətən müharibəsində 30 ilə yaxın erməni quldurlarının tapdığı altında qalan hər bir şəhər və kəndin işğaldan azad edilməsində qəhrəmanlıq səhifəsi yazdı. İndi işğalçılara qarşı aparılan "Dəmir yumruq" əməliyyatı dünyanın qabaqcıl ölkələrinin hərbi məktəblərində öyrənilir. Həmin sırada Şuşa uğrunda döyüşlər xüsusi yer tutur.

Xalqımız 30 il idi ki, Qarabağın azad olunması arzusu ilə yaşayırdı. Ona görə əsgər və zabitlərimiz o qədər uğurla və həvəslə ölmü belə göz ardına alaraq torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasına töhfə verməyə can atırdı. Belə çətin dağlıq ərazidə əsgərlərin, zabitlərin çətinliklərə baxmayaraq düşməne qalib gəlməsi qürurvericidir. Şükürlər olsun ki, biz qarşımıza qoyulan məqsədə çatdıq. Bu Zəfər yalnız Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Qələbəsi deyildi. Bu, bütün Azərbaycan xalqının Qələbəsi idi. Qırx dörd gün davam edən müharibədə xalqımız Ordumuzu, dövlətimizin başçısının uğurlu siyasətini fəal şəkildə dəstəklədi. Müzəffər Ali Baş Komandanımızın "Dəmir yumruğu", onun iradəsi, apardığı siyasət bizim məqsədimizə nail olmağımıza böyük təkan verdi. İkinci Qarabağ müharibəsində üç minə yaxın şəhid Vətən uğrunda canını qurban verdi. Təbii ki, şəhidsiz torpaq almaq qeyri-mümkündür. Ancaq biz, bir evdən iki şəhid verib, "Ana Vətən sağ olsun" deyən xalqın nümayəndələriyik. Təbii ki, elə bir xalqın oğlu, Ordusu da bu Zəfəri əldə etməli idi.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin şərəfli tarixi xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin adı ilə bilavasitə bağlıdır. Müasir Azərbaycan Ordusunun qurulması, inkişafı və möhkəmlənməsi Heydər Əliyevin yorulmaz fəaliyyətinin, dövlətçilik təfəkkürünün, siyasi uzaqqörənliyinin və təşkilatçılıq qabiliyyətinin məntiqi nəticəsidir. Tarixə nəzər salsaq, görərik ki, Ulu Öndər hələ sovet dövründə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə böyük uzaqqörənliklə gələcəyi düşünür, milli zabit kadrların yetişdirilməsinə çalışırdı. 1971-ci il iyunun 20-də Cəmiş Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış hərbi məktəbin yaradılmasına nail olundu. Heydər Əliyev Azərbaycanın gəncləri, həmçinin SSRİ-nin qabaqcıl hərbi məktəblərinə təhsil almağa göndərirdi. Hazırda Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin formalaşmasında Cəmiş Naxçıvanski adına Hərbi Liseyin yetişdirdiyi milli zabit kadrlarımızın müstəsna rolu olub. Onlar Birinci Qarabağ müharibəsində, Aprel döyüşlərində, Vətən müharibəsində misilsiz igidliklər göstərilib.

Ümummilli Liderin hakimiyyətə qayıdırdından sonra ordumuzda və xalqımızda Qələbəyə qəti inam yarandı. Dahi şəxsiyyətin çağırışı ilə genişmiqyaslı səfər-

berlik keçirildi, hərbi hissələr tam kompleksləşdirildi. Ordumuz Ulu Öndər Heydər Əliyevin tapşırığı ilə uğurlu hücum əməliyyatları keçirərək düşməne sarsıdıcı zərbələr endirdi. Ordu quruculuğu işinə böyük önəm verən Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1998-ci il 22 may tarixli Fərmanına əsasən, 26 iyun Silahlı Qüvvələr Günü elan olundu.

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə güclü dövlət quruculuğu strategiyasının uğurla reallaşdırılması, güclü iqtisadi potensialın və böyük maliyyə imkanlarının yaradılması müasir ordu quruculuğu və hərbi məsələlərin yüksək səviyyədə həllinə imkan yaratdı. Bu məqsədlə hər il dövlət büdcəsində müdafiə xərclərinə böyük vəsait ayrıldı, ölkənin müdafiə sənayesi yaradıldı, ordu ən müasir silahlarla təchiz edildi, ölkəmizin hərbi sahədə əməkdaşlıq əlaqələri genişləndirildi. Modernləşdirilən, ən müasir texnika ilə təmin olunan Azərbaycan Ordusunun gücü, qüdrəti bu gün beynəlxalq səviyyədə etiraf edilir. Silahlı Qüvvələrimiz indi dünyanın ən güclü 50 ordusu sırasında qərarlaşıb. Hazırda Azərbaycanın müdafiə sənayesi müəssisələrində mindən çox hərbi təyinatlı məhsul istehsal edilir.

Ordumuzun hərbi qüdrəti 2011-ci il iyunun 26-da Bakıda Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə Silahlı Qüvvələr Günü və müstəqilliyin bərpasının 20 illiyi münasibətilə keçirilən hərbi paradla əyani nümayiş etdirildi. Rəşadətli Ordumuz gücünü 2016-cı ilin Aprel döyüşlərində bir daha göstərdi. Uğurlu əks-hücum əməliyyatı nəticəsində Füzuli, Cəbrayıl və Ağdərə rayonlarının işğal altındakı ərazilərinin 2000 hektardan çox hissəsi azad edildi. Azərbaycan Ordusu daha bir uğurunu 2018-ci ilin mayında Günnüt zəfəri ilə qazandı. Naxçıvan Muxtar Respublikasının 11 min hektardan çox ərazisi və Şərur rayonunun Günnüt kəndi düşməndən azad edilərək dövlət sərhədi boyunca əlverişli mövqelər Azərbaycanın nəzarəti altına keçdi.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin 100 illik yubileyi münasibətilə 2018-ci il iyunun 26-da Bakının Azadlıq meydanında tənənəli hərbi parad təşkil edildi. Paradda iştirak edən Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qəti əminliklə dediyi sözlər – xalqımızın həsrətlə gözlədiyi qələbə arzuları çox keçmədən reallaşdı. 2020-ci il sentyabrın 27-də başlayan Vətən müharibəsində rəşadətli Ordumuzun qazandığı şanlı Qələbə tariximizə qızıl hərfərlə yazıldı. Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Ordumuz düşməne sarsıdıcı zərbə vuraraq,

44 gün ərzində 5 şəhər, 4 qəsəbə və 300-dək kəndi işğaldan azad etdi. Təsədüf deyil ki, XXI əsrin müharibəsini aparan Azərbaycan Ordusunun döyüş əməliyyatları, xüsusən Şuşa əməliyyatı bu gün dünyanın qabaqcıl hərbi məktəblərində öyrənilir.

Vətən müharibəsindən sonrakı dövrdə Azərbaycan Ordusunun daha da gücləndirilməsi istiqamətində mühüm addımlar atılır, silah-sursat təchizatı, komanda bölmələri yaradılır. Son bir neçə ildə ordu quruculuğunda görülən işlərin təhlilini aparsaq, görərik ki, ötən illər bizim üçün səmərəli, nailiyyətlərlə dolu və ordu quruculuğu prosesində başucalıq gətirən dövr olub. Ordu quruculuğunun bizim üçün ən başlıca və prioritet məsələ olduğunu vurğulayan Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin birbaşa rəhbərliyi və tapşırığına əsasən kompleks şəkildə aparılan islahatlar Silahlı Qüvvələrdə bütün istiqamətləri əhatə edə bilib. Bunun nəticəsidir ki, ordumuz aparıcı dövlətlərin orduları səviyyəsindəki yüksəlməyə nail ola bilib və güclü ordularla bir cərgədə dayanmağa layiq olduğu sübut edib.

Ali Baş Komandanın atdığı uğurlu addımlar sayəsində Azərbaycanın iqtisadi qüdrətlənməsi hərbi büdcəmizin də sürətlə yüksəlməsinə səbəb oldu. Bu istiqamətdə artım tendensiyasının ölkəmizdə davamlı olması da qürurvericidir. Son bir neçə ildə ordumuzun silahlanmasına yüksək texnologiyaların tətbiqi ilə hazırlanmış ən müasir, dəqiq, geniş ərazidə məhəvətme qabiliyyətinə malik silah-sursat və döyüş texnikası qəbul edilib. Bu proses mərhələlərlə, planlı surətdə həyata keçirilməkdə davam edir.

Ali Baş Komandanın göstərişinə əsasən, bu il hərbi sahədə daha genişmiqyaslı struktur islahatları aparılıb, eləcə də hərbi təhsil sahəsində dəyişikliklər olub. Təlimlərlə bağlı ciddi addımlar atılıb, yeni silahlı birləşmələr yaradılıb. Ordumuz qardaş Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin modelinə uyğunlaşdırılır. Uğurlu "Dəmir yumruq" əməliyyatından sonra Ali Baş Komandan İlham Əliyev Azərbaycan Ordusunun Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin kiçik modeli kimi yeni keyfiyyət mərhələsinə yüksəlməsi, habelə qoşunların ən müasir silah və hərbi texnika, bütün təminat növləri ilə təchiz edilməsi barədə müvafiq göstərişlər verdi. Eyni zamanda, dövlətimizin başçısının Fərmanı ilə Azərbaycan Ordusunun təşkilatı-ştat quruluşunda əsaslı dəyişikliklər aparıldı və Azərbaycan Ordusunun tərkibində Quru Qoşunları, əməliyyat (komando) birləşmələri və Milli

Müdafiə Universiteti yaradıldı. Həmçinin Xüsusi Təyinatlı Qüvvələr və Hərbi Dəniz Qüvvələrinin ştatlarının optimallaşdırılması həyata keçirilərək qüvvə və vasitələrinin sayı artırıldı.

Həç kimə sirr deyil ki, son illər Azərbaycanda hərbi-sənaye kompleksinə aid onlarla müəssisə uğurla fəaliyyət göstərir və ordumuz keyfiyyətli məhsullarla təmin edir. Azərbaycanın hərbi sənaye zavodlarında bütün növ patronlar, tapançalar, avtomatlar, pulemyotlar, qumbaraatanlar, minaatanlar, aviasiya bombaları, zirehli maşınlar, snayper tüfəngləri, pilotsuz uçuş aparatları da daxil olmaqla, mindən artıq çeşiddə müdafiə təyinatlı məhsullar istehsal edilir.

Ötən il iyunun 15-də Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Ermənistanın işğalından azad edilən, Qarabağın tacı olan Şuşa şəhərinə səfər etməsi və iki dost, qardaş dövlət arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması mühüm tarixi hadisədir. Bu tarixi sənəddə xüsusilə müdafiə sahəsində əməkdaşlıq və qarşılıqlı hərbi yardım məsələləri əksini tapıb. Sənəddə həm tarixi, həm siyasi, həm də hərbi və təhlükəsizlik sahələrində əlaqələndirilmiş şəkildə birgə fəaliyyətin əks olunması hər iki dövlətin milli maraqları baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin tapşırığı ilə Azərbaycan Ordusunda Türkiyə Silahlı Qüvvələrinə uyğun islahatlar həyata keçirilir. Çünki Türkiyə Silahlı Qüvvələri dünyanın ən aparıcı ordularından biridir. Türkiyə-Azərbaycan qardaşlığı əbədidir.

Hazırda Azərbaycan zəfərdən-zəfərə doğru irəliləməkdədir. Vətən müharibəsində qazanılmış Qələbədən dərhal sonra azad olunmuş ərazilərin bərpasına başlanıldı. Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın iştirakı ilə azad Qarabağımızda mühüm infrastruktur obyektlərinin açılışı oldu, yeni layihələrə start verildi. XXI əsrin müharibəsini aparan Azərbaycan Şuşada, azad edilmiş digər ərazilərdə inanılmaz, möhtəşəm bərpa-quruculuq işləri görür. Xalqımız indi Vətən müharibəsində qazanılmış şanlı Qələbənin ikinci ildönümünü Qarabağda aparılan bu möhtəşəm bərpa-quruculuq işləri fonunda yüksək əhvali-ruhiyyə ilə qeyd edir.

Düşmənin yerlə-yeksan etdiyi həmin torpaqlarda iki ilə yaxındır ki, genişmiqyaslı quruculuq-bərpa işləri aparılır. Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın azad olunan rayonlarımıza çoxsaylı səfərləri zamanı mühüm infrastruktur obyektləri istifadəyə verilir, yenilərinin təməli qoyulur. Cəmi iki il ərzində Füzulidə və Zəngilanda ən müasir beynəlxalq aeroportlar tikilərək istifadəyə verilib, Şuşaya Zəfər yolu çəkilib, bir çox tarixi abidələr bərpa olunub. Eləcə də azad olunmuş ərazilərdə yeni yollar salınır, körpülər və tunellər tikilir, yaşayış, məktəb, xəstəxana binalarının və digər infrastruktur obyektlərinin tikintisi gedir. Zəngilanda inşa olunmuş "Ağıllı kənd"ə ilk sakinlərin köçürülməsi ilə "Böyük Qayıdış" prosesi başlanıb.

Azərbaycan həç vaxt tarixdə bu qədər güclü və qüdrətli olmayıb. Qazanan uğurlar sırasında Qarabağ Zəfəri xüsusi yer tutur. Prezidentimiz iqtisadiyyatı və ordumuz gücləndirərək, diplomatik müstəvidə illər boyu yorulmadan fəal və təsirli iş apararaq, xalqımızı öz ətrafında yumruq kimi birləşdirərək Qələbəni addım-addım yaxınlaşdırdı. Ulu Öndərin vəsiyyətini yerinə yetirərək bizi doğma Qarabağımıza qovuşdurdu. Azərbaycanı qalib ölkəyə çevirdi, adını tariximizə qızıl hərfərlə yazdırdı. Prezident İlham Əliyev bu mənada da xoşbəxt dövlət başçısıdır ki, 61 yaşını ərazi bütövlüyü təmin olunmuş ölkənin, qalib xalqın Prezidenti kimi qeyd edir. Dövlətimizin başçısının on doqquz il əvvəl başlayan uğurlu Azərbaycanı zirvədən-zirvəyə, qələbədən-qələbəyə aparmaqdadır. **azertag.az**

Əvvəlki ötən saylarımızda QAYBALI KƏNDİNİN ƏHVALATI

Xəlfəlilər belə bir tədbir görmüşdülər ki, şəvval ayının 18-də gecə qəflətən Qaybalı kəndinin üzərinə hücum edərək oranı darmadağın etsinlər. Bir naxələf, zəti qəliz müsəlman gedib Qaybalı ermənilərini xəlfəlilərin tədbirindən xəbərdar edir. Ermənilər tədbirdən xəbərdar olan kimi Qalaya və kəndlərə adamlar göndərərək tezliklə kömək göndərmələrini tələb edirlər. Hər yerdən ermənilər cəm olub Qaybaliya gəlirlər. Köməyə gələn ermənilər iki yerə bölünərək bir qismi kəndi mühafizə etmək üçün orada qalır, digər qismi isə silahlarını götürüb başqa bir yerdə gizlənilir. Gecədən 4 saat keçdikdən sonra 30-40 nəfər xəlfəli və neçə nəfər kürd tayfasından hamısı silahlı Qaybalının üzərinə hücum keçdilər. Onlar əvvəlcə iki dənə mərəyə od vurdular. Ondən sonra kəndi gülləyə tutdular. Kənd əhli hücumdan qabaqcadan xəbərdar olmasına baxmayaraq, nalə və fəryadları göyə ucaldı. Onların bir parası tufəng atmağa, qışqırıq salmağa və bir parası isə yalvarıb Həzrəti-Abbasi köməyə çağırmağa başladılar. Xülasə, bunları gülləbaran edib atışdırdılar. Ermənilərdən 11 nəfər qətlə yetirilmişdi ki, bu vaxt pusquda durmuş ermənilər

Mir Möhsün Nəvvab

ömrü boyu öz əməyi ilə iki qara pul qazanmayan və həmişə fitnə-fəsadlar

işini apararaq onlarda müsəlmanlara qarşı nifrət yaratmağa çalışırdı. Həmzət müsəlmanların və dövlətin ziddinə iş aparmaqla bərabər, ayrı-ayrı siniflərdən olan qımdat dəstələri yaradırdı.

O, qüvvətli qımdat dəstələrinin yaradılmasına nail olduqdan sonra erməni tayfasının dövlətçilərinə böyük miqdarda pullar toplamağa başladı. O, müəyyənləşdirmişdi ki, filan erməni dövlətçisi qımdat divanxanasına bu qədər məbləğdə pul verməlidir. Əgər o şəxs sözsüz-danışsız müəyyən edilmiş pulu verirdisə, canını qurtarırdı. Əks halda, yəni pulu vermədikdə həmin şəxs qımdatlar tərəfindən qətlə yetirilirdi. Beləliklə də, onlar çoxlu miqdarda pul topladılar. Həmzət və onun silahdaşları pul toplamaq məqsədilə oğurluqdan da çəkinmirdilər. Belə ki, bir gün iki-üç nəfər dövlət poçtundan xəzinəyə 43 min manat pul və nə qədər veksəl apardıqları zaman qımdatlardan bir neçəsi hücum çəkərək onları öldürmüş və pulları isə aparmışlar. Qımdatlar 43 min pulu apardıqdan sonra daha da tamahlanaraq bir neçə rus böyüklərini öldürdülər. Divan adamları Həmzətin bu əməllərindən və neçə gizli məktublarından xəbərdar olduqdan sonra onu həbs etdilər. O, həbs olunduqdan sonra müsəlman əyanlarından o günədək

PAPRAVƏND KƏNDİNİN ƏHVALATI

Müsəlmanların yaşadığı Papravənd kəndi erməni kəndləri ilə əhatə olunmuşdu. Ermənilər burda özlərinin çoxluğuna arxalanaraq ətrafdakı erməni kəndlərindən böyük bir dəstə yaradaraq Mirzə bəy adlı erməni qımdatının rəhbərliyi altında qəflətən hücum edərək Papravənd kəndini mühasirəyə aldılar. Hücum sübh tezdən olduğuna görə kənd əhlinin əksəriyyəti tamam yuxuda, bəziləri isə sübh namazında idilər. Ermənilər kəndi mühasirəyə alarkən bir çoban hündür bir yerdə qoyun otarırdı.

Ermənilərin Papravəndə hücumunu gören çoban qoyunları orada buraxıb müsəlman kəndlərinə qaçaraq xəbər verdi ki ermənilər Papravəndə hücum ediblər, onlara kömək etmək lazımdır.. Müsəlmanlar xəbəri eşidən kimi silahlanıb, atlarına minərək Papravəndə tərəf çapdılar. Onlar kəndə çatan kimi salavat nəəsi çəkərək erməniləri arxadan mühasirəyə aldılar. Arxadan və qabaqdan ermənilərə endirilən şiddətli zərbə nəticəsində onların arasında böyük tələfat oldu. Erməni dəstəsinin qarşısında durub atışan və ermənilərə göstəriş verən qımdat Mirzə bəyə birdən dörd güllə vurdular. O, çığırtı yerə sərilirdi. Onun öldürüldüyünü gören ermənilər qaçmağa

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

Qaybalı yaxınlığında yerləşən bir neçə müsəlman evlərinin üzərinə hücum çəkildilər. Bu evlərdə yaşayan müsəlmanların babası laçınlı Məhəmməd ləqəbi daşımış məşhur aşpaz olmuşdu. Ermənilər həmin laçınlıların evlərini gülləbaran etməyə başladılar. Onların aş qazanlarına da od vurub yandırdılar. Əhvalatdan xəbərdar olan kimi müsəlmanlar Qaybalıdan qayıdıb laçınlılara köməyə gəldilər. Onlar erməniləri gülləbaran edərək oradan qovdular. Nəhayət, atışma dayandı və sakitlik yarandı.

20 ŞƏVVAL 1323 (1905)-Cİ İLDƏ PİRƏMƏKİDƏ BAŞ VERƏN ƏHVALAT

Bu günlərdə Qala igidlərindən və gözətçilərindən ibarət müsəlmanlar atlanıb Malıbəyliyə gəldilər. Oradan da bir neçə gənc bələdçilər bunlara qoşulub atlarını birbaşa Pirəməki deyilən yerə sürdülər. Pirəməki Şuşakənd ermənilərinin ot-ələf və əkinçilik yerləri idi. Həmin yerdə böyük-böyük ot tayaları var idi. Ermənilərin biçib yığıdıqları 150 tayaya və neçə mərəklərə, talvarlara od vurub yandırdılar. Ot tayalarının alovları Qaladan görünürdü. Tayalar yandırıldıqdan sonra müsəlmanlar rus kazakları ilə sözü bir yerə qoyub Pirəməkədəki bütün məxzenlərdə və quyularda olan arpa və buğdanı çıxarıb arabalara yükləyib özlərinə mal etdilər.

Həmin günün sabahı divan əhli Pirəməkiyə gəldi. Ətrafı, dağları və meşələri əftiş etməyə başladılar. Təftiş zamanı Malıbəyidə baş vermiş erməni-müsəlman avası nəticəsində həlak olmuş iyirmi nəfər erməninin meyidini tapdılar. Onların amısının patronaşları əyinlərində, tufəngləri isə yanında düşüb qalmışdı. Bunların əksəriyyəti yaralı olduğundan qaçıb özlərini xilas etmək istəyiblərsə də, mümkün olmayıb. Hərəsi bir yanda yıxılıb ölüblər. Ermənilərin divana verdiyi məlumata görə, 107 nəfər erməni ölmüşdü.

Təəccüb və təəssüf doğuran budur ki, erməni milləti bu qədər can və mal xəsarətinə düşsə olsalar da, tutduqları əməldən bir nəticə çıxarmayıb nə peşiman olurlar, nə də qəflət yuxusundan ayılırlar. Hər şəhərin və hər kəndin içində,

törədərək milləti min cür bəlalara düşürən qımdatlar yazıq sadə erməniləri hədələyərək onların zəhmətlə qazandıqları pullarını min bəhanə ilə əllərindən alıb ciblərini doldurur və kefləri də istəyəndə min cür hiylələr işlədib həm onları, həm də başqalarını öldürürdülər. Övrət və uşaqlarını isə ac və yalavac, gözləri yaşlı qoyurlar.

İRƏVANLI ERMƏNİ HƏMZATIN ƏHVALATI (24 ŞƏVVAL 1323-CÜ İL)

Cavanşir eli tərəfdən dalbadal kağızlar gəldi ki, neçə yüz müsəlman atlısı ekdi olub erməni kəndlərinə basqınlar edirlər. Onlar hansı kəndə girirlərsə, ermənilərə səngərlərə girməyə fürsət vermirdilər. Onlar əvvəlcə Sərab adlı kəndə daxil olaraq «Ya Əli» nəəsi çəke-çəke ermənilərin üzərinə hücum çəkirdilər. Ermənilər bu hücumdan vəhşətə gələrək elə karıxdılar ki, müqavimət göstərməyə qüdrətləri çatmadı.

Ermənilər pəren-pəren olaraq əllərinə nə keçdisə götürüb hərə bir tərəfə qaçdı. Bir qismi isə məxfi yerlərdə gizləndilər. Sərab kəndindən sonra müsəlman atlıları Başkəndə, sonra Marağa kəndinə, oradan isə Çaylı kəndinə hücum etdilər və ermənilərə böyük zərbə endirdilər. Müsəlmanlar birdən gördülər ki, onların qarşısına bir-iki erməni qımdatının rəhbərlik etdiyi bir zor dəstə çıxdı. Onlara rəhbərlik edənlərdən biri İrəvan əhlindən olan erməni Həmzət idi. Bu Həmzət neçə-neçə fitnə-fəsadlara və nahaq qanların tökülməsinə bais olmuşdu. Belə ki, İrəvan tərəfdə və Osmanlı dövlətində bir çox iğtişaların yaradılmasına o rəhbərlik etmişdi. O, Şuşa şəhərinə üç il əvvəl gəlibmiş. Həmzət əvvəlcə özünü qabiliyyətli bir zərgər kimi qələmə verərək müsəlman bazarında zərgərlik dükkanı açır. Buna görə də Qarabağın əyanlarının çoxu özləri və qadınları üçün hazırlamaq istədikləri zinət şeylərini Həmzətə sifariş verirdilər. Həmzət isə gizləncə müsəlmanlara qarşı iş aparırdı. O, şəhərdə və kənddə yaşayan ermənilərin birliliyinə nail olmaq üçün böyük qımdatların köməyi ilə Osmanlı ermənilərindən gətirdiyi vərəqələr və qəzetlər vasitəsi ilə təbliğat

aldığı qızillərin hamısını mənimsəyərək heç kəsə bir qram belə qızıl qaytarmadı.

Bir neçə aydan sonra o, həbsxanadan buraxıldı. Həmzət özünə bir at alıb bir neçə qımdatla birlikdə kəndistan yerlərinə gedərək erməni dəstələri yaradıb, əhalini dövlətin ziddinə əməllər törətməyə təhrik

edirdi. Bir qədər qüvvətləndikdən sonra isə müsəlmanlarla dava etməyə başladılar.

Dövlət onun tutulması üçün neçə dəfə kazaklar göndərsə də, müsəlmanlar ona qarşı mübarizəyə qalxanacan nail olmadı. Müsəlmanlar Həmzətin dəstələri ilə uzun atışmadan və onların sıralarına böyük zərbələr endirdikdən sonra məğlubiyyətə düşdülər. Bu döyüşdə böyük bir erməni qımdatı da öldürüldü.

Ermənilər dərhal həmin qımdatın başını kəsib torbaya qoyaraq onun atı və sursatını özləri ilə birlikdə apardılar. Müsəlmanlar güman etdilər ki, ermənilərin başını apardıqları böyük qımdat Həmzət olmuşdur. Lakin sonra məlum oldu ki, o deyilmiş.

başladılar.

Müsəlmanlar onları təqib edərək bir qismini öldürdü, bir qismini isə yaraladılar. Ermənilərin sağ qalanları dağlarda və meşələrdə gizləndilər. Müsəlmanlar ermənilərin qarət üçün gətirdikləri kəl arabalarını qənimət kimi ələ keçirdilər.

ƏSGƏRAN ƏHVALATI

Ermənilər Papravənddə böyük məğlubiyyətə düşərək olduqdan sonra qımdatlar belə qərara gəldilər ki, hücum etmək onlar üçün əlverişli deyil. Yaxşısı budur ki, yolları kəsib müsəlmanların gediş-gəlişinə mane olaraq, şəhəri bir növ mühasirədə saxlasınlar. Bu məqsədlə onlar ayrı-ayrı dəstələr düzəldib

Əsgəran qalası ətrafında gizli mövqelərdə yerləşdirdilər. Bu dəstələr yol ilə gəlib-gedənlərə güllə atmağa başladılar. Buna görə də yollardan gediş-gəliş kəsildi, kirekeşlər və arabaçılar üçün hərəkət mümkün olmadı.

Digər tərəfdən isə Rusiya vilayətində və Tiflisdə iğtişas və tətillərin olması üzündən teleqraf və poçt işləmirdi.

Qalada Yel dəyirmanı deyilən qayaların üstünə çıxaraq yollara nəzarət edən ermənilər gördülər ki, Xəlfəli və Kürdlər yaşayan məntəqələrdən də gəlib-gedən yoxdur. Kirekeşlər dəyirmanlara un üyütmək üçün taxıl da apara bilmirdilər. Bu səbəbdən də şəhərdə ərzaq get-gedə azalır və bahalıq əmələ gəlirdi.

Kasıblar və qəriblər üçün dolanacaq çətinləşirdi. Dəyirmanlar işləmədiyindən və un ehtiyatı azaldığından çörək dükənləri bağlanırdı.

ƏLAVƏ: Xəbər çıxdı ki, Sisyan tərəfdə ermənilər dəstə bağlayıb müsəlmanların üstünə gəlirlər. Müsəlmanlar da zor bir dəstə yaradıb onların qarşısına çıxaraq atışmağa başladılar. Vuruşma iki gün sərəsər davam etdi. Vuruşma zamanı müsəlmanlardan 20 nəfər şəhid oldu, bir neçəsi isə yaralandı. Ermənilər tərəfindən isə yaralananlardan başqa 50 nəfər öldürülmüşdü.

Sisyanlılar on nəfər qalaya göndərirlər ki, oradan tufəng və patron alıb gətirsinlər.

Ardı var

Səhifəni Hazırladı: Tahir Süleyman

Kürdlər və Kürdüstan

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

Əvvəli ötən sayımızda

Bir neçə nəfər özünü müdafiə edərək zirzəmiyə girdi və qıçın surətdə vuruşmağa başladı. Sonra isə çıxıb yoldaşları ilə birləşə bildilər. Çaxnaşma içində kürdlər az qala general qubernatoru tutmuşdular. Vuruşa-vuruşa bir boş otağa girib qapını bağladılar və gecəyə qədər atışdılar. Kürdlər divarın yuxarisında demir sobanın borusu üçün açılmış oyuğu görüb bir-birinin çiyinə çıxaraq hörgünü sökdülər və yaralı yoldaşlarını götürüb oyuqdan taxta-puşa, oradan isə başqa qonşuların damına, divarına çıxma-çıxa, bağlardan, dalandan keçərək gizli surətdə mühasirəni yarıb nəhəng Təbriz şəhərindən qurtula bildilər. Səhər onları izləməyə başladılar. Kürdlər məhərrətlə onların diqqətini yayındırıb, sonra isə onların atına minib öz Çehriklərinə çapdılar. Səkkiz nəfərdən altısı xilas oldu. Öldürülmüş iki nəfər də Cəfər ağa ilə birlikdə qubernator həyətinin darvazasında, keçib gedənlərə ibrət olsun deyərək, dar ağacından asıldı. Yerli qəzet təmtəraqlı sözlərlə müdrik siyasətin təntənəsini təriflədi.

Hekayətin izaha ehtiyacı yoxdur. O hadisədən beş il sonra Qoturda mənə xilas olunmuşların hamısını görməklə vaxtilə Təbrizdə yazdıqlarımın təsdiqini eşitmək qismət oldu. Əgər kürdlərin əlindən gələn igidlik belədirsə, onda onlarla mübarizədə tələb lunan metodlar da az xarakter deyil. Farslar və türklər bir ərəb kəlamını nahaq təkrar etmirlər. «innəl-əkrad taitəfətun minəl-əcinne». Kürdlər cin tayfalarıdır. Və bunu təsdiq üçün onlar kürdlərlə mübarizədə özlərini hər cür təmkinli, səbirli başlanğıcdan azad hiss edirlər. Şeyx Übeydulla üsyanından sonra İran hərbi rəisi Əmir Nizam 1 kürd başçısı Həməzə ağanı yanına çağırıb Qurana and içdi ki, nə qədər o yerin üstündə yaşayır, ona toxunmayacaq. Bununla belə, çadırdə quyu qazdırdı və Həməzə ağa çadıra daxil olan kimi quyuda gizləniş işarə verdi. Güllələr çadırı deşik-deşik etdilər və Həməzə ağa öldürüldü. Əmir Nizam sonra izah edirdi ki, nə qədər o yerin üstündə idi, and pozulmamışdı, o yerin altına düşəndə pozuldu.

Miandabda bayrama dəvət olunmuş Bilbas başçısı da elə yalançı vasitələrlə öldürüldü. Türkiyədə məşhur Yezdaşir də belə tutuldu. Nəhayət, aydın olur ki, kənarından gələn hər şeyə kürdlərdə inamsızlıq nədən yaranır və kürdlər nə üçün bir hissəsini təşkil etdikləri siyasi orqanizmlə qaynayıb-qarışa bilmirlər.

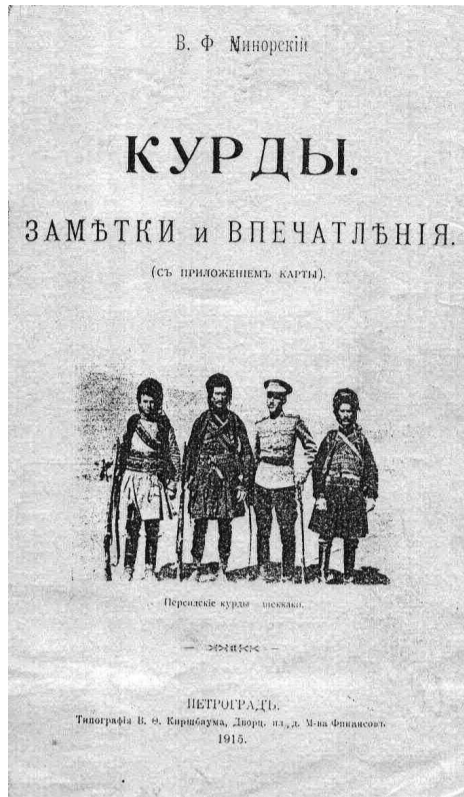
Kürd həyatının ən yeni və olduqca yaxın müşahidəçisi Soan haqlı olaraq deyir «Daimi təhlükə kürdlərdə şübhə, cəsəret, müstəsna çeviklik, zirəklik və yüksək inkişaf etmiş müşahidəçilik yaratmışdı. Sonuncu keyfiyyət mənim müşahidələrimlə də təsdiq olunur.»

1) Özü Gorusdan olan kürddür. Həmçinin Türkiyədə İsmayıl haqqı paşa keçən əsrin 70-ci illərində itaətsiz kürdləri tabe etmişdi (sakitləşdirmişdi)

Üç ildən sonra mən həmin yerlərə bir də gələndə məndən soruşdular ki, bəs köhnə atım hanı və onun özümün də çoxdan unuttuğum əlamətlərini xatırlayırdılar. Əbətə, bu, yeni təəssürlərin azlığı, bu səbəbdən də qavramaq qabiliyyətinin kütləşməsilə izah olunur. Kürdlərdə təzə adamlara diqqətlə, iti nəzərlə baxmaq adəti var. Hər dəfə məndə belə bir təəssürat yaranırdı ki, üzümə dikilmiş onlarla göz şəkli çəkib xatirələrinə əbədi həkk etdilər.

Kürdlər qətiyyətlə süst və küt deyillər.

Təhsili, maarifi inkişaf etdirmək üçün onlara imkan düşmür. Qismən də onların təbəqəsinə ancaq hərbi məşqlər münasibdir – deyən başçıların xurafatı günahkar

dır. Ona görə də gündə iki yüz dəne patron2 atan, arada isə ancaq dördnalə etmək öyrədilmiş öz kiçik dağ atlarını çapırlar. Bir fürsət düşən kimi kürdlər oxumaqda tez uğurlar qazanırlar. Onlar yaxşı linqvistdirlər və əksəriyyəti türkcə, farsca danışırlar. Uzun illər sərt sərhəd ucqarlarına atılmış bir çox kürd zabitləri məktəbdə keçdikləri fransız dərslərini yada salır və bizə bir neçə fransız sözü deməyə çalışırdılar. Oskar Mann Souc – bulaqda işləyəndə onula məşğul olan Mirzə Cavad adlı biri tez almanca danışmaq öyrəndi və sonra Berlinə gedib müxtəlif idarələrdə Kürdüstan haqqında almanca dəbdə olan mühazirələr oxumaqla pul qazanmağa başladı. Elə həmin Souc-bulaqda bir-iki dəfə Nijni yarmarkasında olmaqla rus danışıq dilini çox gözəl mənimsəmiş kürdü gördüm. Konstantinapoda və xaricdə oxuyan kürdlər haqqında isə deməyə ehtiyac yoxdur. Onlar öz türk həmkarlarından heç nə ilə fərqlənmirlər.

1) Keçmiş zamanlarda kürdlər müsəlman aləminə bir sıra alim (Əbül Fidi, İdrisi), ilahiyyatçı və şair vermişdir. Lerx və Marr əsərləri.

2) Bununla onlar atmaqda məhərrət göstərirlər. Mən məşhur Simkonun patronun boş gilizini ağanın (əsən) yellənən budağına asıb 15 addım məsafəsindən onu düz ortasından vurduğunu gördüm.

Kürd ağlının itiliyi doğma təbiətə məhərrətdə də özünü göstərir. Coğrafiyaşunas üçün Kürdüstan həsrəti çəkilən yerdir. Burada elə bir dağ, tənha ağac yoxdur ki, ona hər hansı bir ad verilməmiş olsun. 1914-cü ildə biz hələ cənubda olanda ərəblərdən, lurlardan bir silsilə sıra dağın, ya kiçik bir çayın adını bilməyə ağılaşmaz çətinliklərlə nail olurduq. Ancaq Kürdüstana düşən kimi mənəzərə dəyişdi. Qoyun-keçidən ibarət əlvan sürü otaran oğlardan soruşanda o, həvəslə danışmağa başladı «Bax. Bu daşın üstündə bir qadın canavarlardan xilas olub. İki düşmən qoşunun qarşılaşdığı o biri daş isə bu səbəbə görə parçalanıb. Qoşun başçılarından hərəsi bəd nəzəri ilə məşhur olan kəşfiyyatçıni irəli göndərir ki, düşməni gözə gətirsin. Təsadüfən kəşfiyyatçılar qarşılaşırlar və güclərini sınamaq qərarına gəlirlər. Biri daşa baxır. Daş iki

bölünür, o biri öz rəqibinə baxır, rəqibinin gözü tökülür və s.

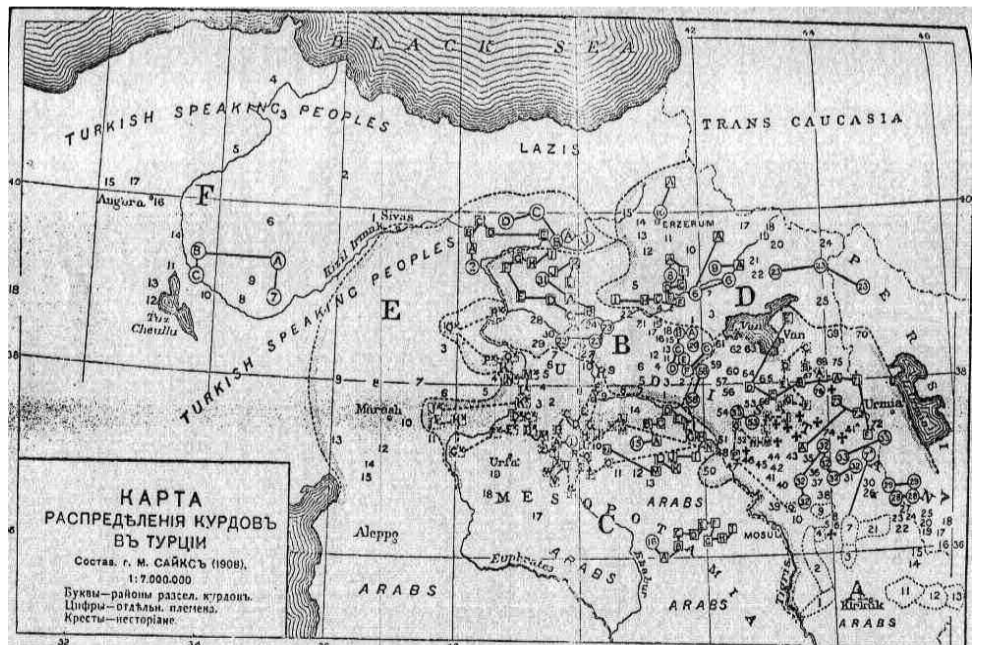
Kürdlər zarafatı sevirler, yenilikləri öyrənib bilməyi sevirler, öz azad həyatlarını tərifləməyi, şəfqətli sevirler. Öz azadlıqları ilə fəxr edir və onun qəbul olunmasını çox qiymətləndirirlər.

Bu vaxta qədər kürdlərin həyat və məişətini sakit öyrənənlər az olub. Kürdləri şəxsən görmüş səyyahların əksəriyyəti onlarda olan yaxşı cəhətləri qeyd ediblər. Ümumi ədəbiyyatda isə kürdlər haqqında olduqca mənfi rəy möhkəmlənib. Və nə qədər ki, bu münasibət mövzu ilə bilavasitə tanışlığa əsaslanmayan inam üzərində dayanacaq, hər hansı bir xurafat kimi onu dəyişmək çətin olacaq. Hadisəni bütün mürəkkəbliyi və müxtəlifliyi ilə görmək lazımdır. Ancaq əlbəttə, heç kim kürdlərin müasir həyatının və xarakterinin tutqun tərəflərini inkar edə bilməz. Kürdlər özündən tez çıxan və qaynar təbiətlidirlər. Soan söyləyir ki, yolla gedən bir neçə nəfər Zöhrenin göyün hansı tərəfindən çıxacağı üstə mübahisə etməyə başladılar. Bu parlaq ulduz yolçuların astronomik şübhələrini dağıdanacan artıq 2-3 nəfərin meyidi yerə sərilmişdi.

Başqa bir misal.

Kələmin və Sidəkan arasında uçurum karnizində qəribə bir mənəzərin şahidi olduq. Bir qadın qəmli intizar çində yolda oturmuşdu. Həyəcanlı kürd çömbəlib əlilə yamacda yuxılımış balaca yüklü öküzün gözünü bağlayırdı. Məlum oldu ki, öküz tez getmək istəməyib, əsəbiləmiş sahibi ağır bir daşı onun altına çırpıb. Ancaq sonra aqəbahətini anlayıb onu sağaltmağa çalışırdı.

Kürdlərin qisasçılıq və bəzən anlaşılmaz qəddarlığını qeyd etmək lazımdır. Onlar bir dəfə Souc-bulaqda heç bir günahı olmayan missioneri ona görə öldürmüşdülər ki, avropalıların təhlükəsizliyinə cavabdeh olan və onları qane etməyən qubernatoru nəzərdən salsınlar. Görünür.

Kürdə və bir çox şeydə ona bənzəyən albana öz gülləsinin 2 qüdrətini sınamaq və çaxmağın bir hərəkəti ilə sağlam, güclü insanın necə yuxılmağına baxmaq ləzzət verir. 1914-cü ildə Türk-İran sərhəd təyin etmə komissiyasındakı kədərli hadisə – heç bir əsas olmadan ingilis katibi cənab Xobbardın3 gəzinti vaxtı yaralanması əhəmiyyətli dərəcədə bununla izah oluna bilər. Kürdüstanda tez-tez baş verən ölüm və yaralanma hadisələrinə bizim Avropa nöqtəyi-nəzərinə deyil, yerli nöqtəyi-nəzərdən baxmaq lazımdır. Bu hadisələr ayrı-ayrı xalqların nöqsanından deyil, ümumi coşğunluqdan yaranır. Hər hansı bir alban, ya Siciliya statistikasının dalınca

uzağa getməyərək bizim Zaqafqaziyada hər il min beş yüz ölüm hadisəsi baş verir. Yelizavetpol quberniyasına ildə 389 4 başqa sözlə, gündə biri düşür. Ancaq bu «çoxlu» ölümü heç kim kütləvi ölüm kimi izah etmir.

1) Kürdcə Gəlavəj; onun görünməsi istilərin düşməsi və dağlara köçün başlanması əlamətidir.

2) Başmakovun albanlar haqqında əsərləri ilə müqayisəlm--- yaratması

3) Həmçinin alman arxeoloqu V.Belkin (1898) məşhur yaralanması hadisəsi. Kürdlər bir neçə metr məsafədən ona, silahsız adama atəş açmış və o, qeyri-adi soyuqqanlılığı nəticəsində xilas olmuşdur.

4) Qafqaz. Kalenldar. 1910-cu il.

Bəlkə də bir para, bir çox adı vaxtlarda yerlərdən daxil olan səthi məlumatlara da bir düzəliş vermək düz olardı.

Bir çox kürd qəbilələrində bir müəlifin çox sərrast səciyyələndirdiyi özgə malından söhbət gedəndə «kommunizm» meylini də inkar etmək olmaz. Bir dəfə uzaqdan mənə (1905) Salmasın bir kəndinə kürdlərin gündüz basqınının görmək nəsiib oldu. Kürdlər kəndliləri atəşlə qovub sürüyə cumdular və onu necə dağlara apardıqları durbinlə görünürdü. Bu zaman kənddə nə baş verdiyini mən başqa bir təəssüratımla (1911) mənim aynımda Kəngərli (Salmas) kəndində xoşbəxtlikdən yalan olan bir həyəcanın qalması ilə fikir söyləyə bilərəm. Bir anda uşaqlar mal-qaranı topladılar, kişilər daldə yerə oturdular, qadınlar ağlaya-ağlaya o yan, bu yana qaçmağa başladılar. Mən təsəvvür etdim ki, bu səhnə kürdlərin lemək olar ki, rəsmi axınına verilmiş türk-erməni kəndinə necə ağır ola bilərdi. Əhali orada müqavimət1 barədə heç düşünə də bilməzdi. O biri tərəfdən də bütün bu kobud gündüz qarətləri daha çox bu faktların mövcud olduğu dövlət üçün rüsvayçılıqdır. Əgər rus hakimiyyəti və təşkilatı götürülsə idi, Qafqaz və Türkmenistanda nələ baş verərdi. Əgər

zülme, zülmkara müqavimət, xüsusilə Türkiyə Kürdüstanının da xeyrə, yaxşılığa gətirməyibse, təcrübə özünü saxlamağın başqa yolunu göstərir. Ən etibarlı başqa dinə mənsub olan şəxsin hər hansı bir qüdrətli ağaya girov olmasından ibarətdir. Beləsi həmişə tanılır və o zaman onun himayə ediləninə hücum olarsa, o şəxsi böyük pisliklər gözləyir. Erməni və nestorianları öz qəbiləsinə çatmış çox kürdün adını çəkmək olar2.

1) Van və Bitlis vilayətlərinin təsvirində Kons. Mayevskinin təsvir etdiyi səhnələrlə müqayisə et.

(Ardı var)

Səhifəni Hazırladı: Tahir Süleyman

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

(Əvvəli ötən sayımızda)

Bidlisi «Şərəfnamə»sində təsvir edilən hadisələr o dövrdə kürd əmirliklərini və xüsusilə kürd xalqının həyat tərzini öyrənməyə imkan yaradır və digər mənbələrdə təsadüf edilməyən bir sıra mühüm hadisələr haqqında ətraflı məlumat verir. Şərəf xan Bidlisinin «Şərəfnamə» əsəri təkcə tarix elminə aid olmayıb, o Kürdüstanın coğrafiyası, kürdlərin dili, mənşəyi, adət və ənənələri və kürd xalqının elm xadimləri haqqında ətraflı məlumata malikdir. Bidlisi dövrün bir çox şairlərinin şeir və qəsidələrindən müəyyən parçalar verməklə öz əsərini bədii cəhətdən də zənginləşdirmişdir. Buna görə də onun əsərini filoloji elm üçün də əhəmiyyətli bir mənbə kimi qeyd etmək olar.

«Şərəfnamə» əsərindəki bir sıra çatışmayan cəhətlərə və bəzi hadisələrin müəllif tərəfindən az işıqlandırılmasına baxmayaraq, kürd xalqının tarixinə aid zəngin məlumat verən bu əsər çox qiymətli bir mənbədir. Əsər Bidlisi əmirliyinin ictimai-iqtisadi və siyasi tarixi haqqında geniş məlumata, digər kürd əmirlikləri haqqında isə az-çox təsvirə malik olmaq imkanı verir. Beləliklə də Şərəf xan Bidlisinin «Şərəfnamə» əsəri XV-XVI əsrlərdə kürd xalqının tarixini öyrənmək nöqteyi-nəzərindən digər mənbələrə nisbətən tarixşünaslıq elmi üçün böyük bir üstünlüyə malikdir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ MƏNBƏLƏR VƏ ƏDƏBİYYAT

- Arxiv K. Marksa i F. Enqelgsa, t. VII, Baku 1938;
Arxiv K. Marksa i F. Enqelgsa, t. VI, Baku, 1938.
V. İ. Lenin. Seçilmiş eserləri, IV cild, Baku, 1945.
V. İ. Lenin. Qosudarstvo i revolyüsiya, Baku, 1953.
Ali-zade A. A. İz istorii qosudarstva Şirvanşaxov XIII-XIV vv. «İzv. AN Azerb. SSR», Baku, 1949, №8.
Ali-zade A. A. Souialqno-ekonomičeskaə i političeskaə istoria Azerbaydjana XIII-XIV vv. , Baku, 1956.
Ali-zade nekotorie svedeniə o Şirvane (do naçala XIV v.), «İzv. AN Azerb. SSR», Baku, 1947, №12.
Aristova T. F. Kurdi Zakavkazqə, M. , 1966.
Averənov P. İ. Kurdi v voynax Rossii s Persiey i Turüey v teçenie XIX stoletia. Tiflis, 1900.
Aşurbeyli S. Oçerki srednevekovoqo Baku, Baku, 1964.
Buxşpan A. Azerbaydjanskie kurdi (Laçin, Kelğbedjari, Naxkray), Baku, 1932.
Bakoev Ç. X. Qovor kurdov turkmenii, M. , 1962.
Vilçevskiy O. L. Kurdi, M. , 1961.
Djalile Djalil. Vosstanie kurdov v 1880, M. , 1966.
İəs A. M. Poezdka po severnomu persidskomu kurdistanu. P. , 1915.
İbraqimov Dj. Feodalqnie qosudarstva na territorii Azerbaydjana XV, Baku, 1962.
Kurdoev K. K. Falğsifikaüia istorii kurdov v persidskoy burjuaznoy istorioqrafii, 1954. Uç. Zap. , № 172, 179.
Kiknadze R. K. Tamqovie sbori v qosudarstve İlgəxanov. Vostoçnyy sbornik, Tbilisi, 1960.
Ksenofon. Anabazis. M. . 1951.
Lerx İ. P. İssledovaniə ob İranskix kurdax i ix predkax. SPb. , 1856.
Lazarev M. S. Kurdistan i kurdskaə problema, M. , 1964.
Minorskiy V. F. Kurdi Zametki i vpeçatleniə. Pb. , 1915.
Nikitin V. Kurdi. Perevod s franüuzkoqo. Vstupitelqnaə satqə i redaküia İ. O. Farizova. M. , 1964.
Petruşevskiy İ. P. Oçerki po istorii feodalqnix otnoşeniy v Azerbaydjane i Armenii v XVI-naçale XIXv. L. , 1949.
Petruşevskiy İ. P. Sbornik statey po istorii Azerbaydjana, vıp. 1, Baku, 1949.
Petruşevskiy İ. P. Zemeledeliə i aqrarniə otnoşeniə v İrane XIII-XIV vv. M. , 1960.
Pamətniki pişğmennosti Vostoka, AN SSSR, otdele- niə istorii, M. , 1966.
Raxmani A. A. Tarix-i alamaray-i Abbasi, kak istoçnik po istorii Azerbaydjana, Baku, 1960.
Rudenko M. B. Opisanie kurdsix rukopisey –Leninqradskix, M. , 1961.
Xalfin N. A. Borqba za Kurdistan, M. , 1963.
Şamilov A. Ş. K voprosu o feodalizme u kurdov, 1936.

Şamilov A. Ş. Nekotorie dannie o kurdskom narode. Jur. «Novoe vremə», 1963, №40.

Gfendiev O. A. Obrazovanie Azerbaydjanskoqo qosudarstva Sefevidov v naçale XVI v. , Baku, 1961.

Azərbaycanca

- «Azərbaycan tarixi». I cild, Azərb. SSR EA Nəşriyyatı, Bakı, 1958.
Behzadi İ. P. Namizədlik dissertasiyası, Bakı, 1960.
Behzadi İ. P. Ravəndinni «Pahət-üs-südür və ayət-üssüdür» əsəri tarixi bir mənbə kimi, Bakı, 1963.
Dünbili H. K. Seçilmiş əsərləri, Bakı, 1968.
Zərinəzadə H. Fars dilində Azərbaycan sözləri, Bakı, 1962.
Nemətova M. X. Şirvanın XV-XVI əsrlər tarixinin öyrənilməsinə dair. Bakı, 1959.
Onullahi S. XV əsr Azərbaycanda vergilərin miqdarı və ölçüsü haqqında, Azərb. SSR EA «Xəbərləri», 1967, №1.
F. Metsopski. Teymurləng və onun xələflərinin tarixi. Bakı, 1957.
Omar Lutfi Barkan. XV əsrlərdə Osmanlı imperatorluğunda zirai ekonomikin və mail esasları, İstanbul, 1943.
Blochet Eduard Catalogue des manuscrits persans de la Bilbliogeu, national par E. Biochet, Paris, 1905-1912, p. 304-305.
Enciclopedia de Islam, Paris, 1935, v; II
Chari Rieu, Catalogue the Turkish Manuscripts, The British Museum, London, 1888, p. 70.
Schmidt D. A. Journey among brave men, U. S. A. , 1964.
14 Buna görə də ona «Zöhhaki marduş» deyilir.
15 İndi Həmədan yaxınlığındakı Bahar qəsəbəsi keçmiş Bahar şəhərinin xərəbəsidir.
16 Beynənnəhreyn iki çayın arası deməkdir.
17 Şəhzur, indiki Kürdüstanda Ərdəlan vilayətidir. Bax: 76, 19-60.
18 Tiyul haqqında ətraflı məlumat almaq üçün bax: 24, 184-221.
19 Bir batman qızıl 2,9 kiloqrama bərabərdir. Bax: 43, 241-242.
20 Tövhid – allahın birliyi deməkdir.
21 Həmin müəllif Pazuki deyilən kürd tayfasına mənsubdur: bax: 70, 324-325.
22 Qayıtmışbəy. Əmir bəy Mosullunun qardaşdır. Bax: 47, 32.
23 Bəzi tədqiqatçılar onu, həkim, molla, şeyx və mövlana deyər qeyd edirlər. Biz isə «Şərəfnamə»yə istinadən Mövlana İdris qeyd edirik.
24 Doqə ovqiyə, oqqa və yaxud vəqiyə, orta əsrlərin pul miqyasıdır: bir duqqa 35 qram qızıla bərabər imiş, Bax: 111.
25 Mənbələrdə flori, tədqiqat əsərlərində florin qeyd edilən bu pul orta əsrlərin İraq puludur. 1 flori 12 şahı o zamankı İran puluna bərabərdir. Bax, 78, 155.
26 Torpağın varislik yolu ilə keçməsi onun xırda-xırda hissələrə bölünməsinə səbəb olurdu ki, bu da tayfa feodallarının sayını artırırdı.
27 Ocaqlıq Türkiyədə iri torpaq sahəsinə deyilir.
28 Sancaq nisbətən kiçik torpaq sahəsinə deyilir.
29 Ləkədkub təpikaltı deməkdir.
30 Şah İsmayıl Səfəvinin anası Aləmşah Bəyim Atqoyunlu Həsən bəyin qızı idi.
31 Öz vətəninə müdafiə edən kürdləri dövrün saray tarixçiləri yağdı adlandırırıldı.
32 Şah Abbas bacısı Zərrin Küləh Ərdəlan Əmirzadəsi Xan Əhmədə vermişdir. Bax: (114, 100-101).
33 100 dirhəm təxminən 100 qram gümüşə bərabərdir. Bax: (111).
34 O, hakimiyyətinin ilk vaxtlarında bir sıra yeni qanunlar verdiyi üçün Qazi və yaxud Qanuni ləğəbi almışdır. Bax: (74, 13).
35 Hezoya Sasun da deyildir. Bax: (76, 6).

37 O zaman Luristanda hakimiyyət kürd tayfasının əlində idi. Bax: (100).

38 Mirliva-türklər inzibati bölgü başçısına deyirdilər.

39 4 xalvar 1200 kiloqrama yaxındır.

40 Oruc bəy Bayat bu qalanı Kardukeyan deyər qeyd edir və qədim kürd qalalarından biri olduğunu göstərir. Bax: (46, 105).

41 Bir zaman İranda şahlıq edən Sasani sülaləsinə Kəsra deyilirdi. Xosrov Ənuşirəvan da o sülaləyəndir.

42 Xondəmir Bidlisin adını Bilbis qeyd edir, halbuki, Bilbis Kürdüstanda Heqari vilayətində olan bir kəndin adıdır. Bax: (76, 358).

43 Suyurqal haqqında ətraflı məlumat üçün bax: (24, 145-183).

44 Şərəf xan «Şərəfnamə» müəllifinin babası, Şəm-səddin xan atasıdır.

45 Ocan və yaxud ocaqlıq: böyük hökmdarlar tərəfindən verilən torpaq mülkiyyəti deməkdir. Bax: (38,116)

46 Məlik Xəlil hüsnkiə hökmdarı və eyni zamanda Şah İsmayıl Səfəvinin bacısı əri idi.

47 Orta əsrlərin bir çox mənbələrində Osmanlı sultanları «Xanaqar» qeyd edilmişdir.

48 Kələntər şəhər hakimi deməkdir.

49 Əmir əl-ümərə əmirlərin əmiri deməkdir.

50 Hezo əmirliyinə Sasun əmirliyi də deyilirdi. Odur ki, Sasunlu Əli bəy eyni zamanda Hezolu Əli bəydir.

51 Suyurqal haqqında ətraflı məlumat almaq üçün bax: (26, 272-74).

52 Tiyul haqqında ətraflı məlumat almaq üçün bax: (24, 184-221).

53 Suyurqal torpağı tiyula, tiyul isə ocaqlığa qisbətən daha geniş sahəni əhatə edirdi.

54 Sancaq türklərdə kiçik torpaq sahəsi deməkdir.

55 Bir dəst dörd ədəddir. Bu nalların ümumi çəkisini 40 xalvar və yaxud da 40 dəvə yükü göstərilməmişdir. Bax: (76, 186).

56 Bir xalvar təxminən 300 kq-a bərabərdir.

57 Fiqh islam dini qanunlarını izah edən elmdir.

58 Cevr xarici aləmi dini cərəyanlar əsasında izah edən idealist bir elmdir.

59 Nücum insan taleyini səma cismləri ilə əlaqədar izah edən elmdir.

(Ardı gələn sayımızda)

(Əvvəli ötən sayımızda)

Em her rêwîkîra dibêjin. "Oxira we, oxira xêrê be. Rê li ber we, Xwedê li ser we be".

Ferheng 36

1. heyam- dövr, zaman
2. cî(m,-yê)- yer
3. ewle- təhlükəsiz
4. ger(f,-a)- gəzinti
5. şepûk(f,-a) - faciə
6. kerasat(f,-a)- fəlakət
7. erdhej (f,-a)- zəlzələ
8. lêwî (f,-ya)- daşqın
9. xela (f,-ya)- aclıq
10. cîguhestin- yerdəyişmə
11. otobûs - avtobus
12. ker (m,-ê,f,-a)- eşşək, uzun- qulaq
13. hêştir (m,-ê, f-a) -dəvə
14. fil (m,-ê)- fil
15. keştî(f,-ya)- gəmi
16. firok(f,-a)- təyyarə
17. firokxane(f,-ya) - aeroport
18. bicianîn- yerinə yetirmək
19. êwr (f,-a)- gediş nöqtəsi, məkân
20. cure (m,-yê)- üsul
21. taybetmendî- xüsusiyyət
22. girîngî- vaciblik
23. pêşwazkirin - qarşılamaq
24. rê kirin- yola salmaq
25. ecibandin(...ecibîn...) – bəyanmək
26. rêwî (m,-yê) - yolçu
27. rê- dirb(f,-a) – yol- iz
28. rêya hesin – dəmir yol

Çalışmalar

29. kat (m,-ê)- saat, dəm, zaman
30. oxir(f,-a)- uğur
31. parêzgeh(f,-a)- bələdiyyə
32. nûner(m,-ê)- nümayəndə
33. sipîdar(f,-a)- aqcaqayın ağacı
34. wêne (f,-yê)- şəkil
35. pêsangeh (f,-a)- sərgi
36. bigîhîne (gîhandin) - çatdır
37. rengîn- rəngarəng
38. mesref(m,-ê)- xərc, məsrəf
39. selem(m,-ê)- sələm
40. sîyar(m,-ê) – atlı
41. pere-(m,-ê) (=dirav(m,-ê))- pul
42. undabuyî (undabûyîn)- itmiş(itmək)
43. wesîleyên cîguhastinê – nəqliyyat növləri
44. êwirîn - yerləşmək, hörük- ləmək
45. trênf,-a)- qatar
46. êwir(f,-a) – təyinat yeri çatma yeri
47. beyanti- deyilmiş, aşkar edilmiş
1. Cümlələri məchul növə çevirin.
1. Dema Newroz hat me derî û roderên xwe vekirin.
- Dema Newroz hat derî û roderên me hatin vekirin.
2. Dema şêr faşîstan gellek mirov kuştin.
3. Payîza buhurî me ev xaniya kirrî.
4. Gundîyan bona zivistanê gellek debar zexîre kirin.
5. Girêdayî cejnê karkarên parêzgehê bajar xemilandin.
6. Bona cejna mamosteya xwe Mîro kulilkên bedew stendin.
7. Wenekêş bona pêsangehê çend wêne kişandin.
8. Havîne min du pirtûkên nû

xwandin.

9. Mirovên fermî herroj gellek nûnerên dewletên dereke pêşwaz dikin.

2. Cümlələri tərcümə edin.

1. Her bahar li baxçê me dar tèn çikandin. ....

2. Du roj berê li baxçê me çend darên timkesk hatin çikandin. ....

3. Tiştên undabûyî zû-zû nayên dîtin. ....

4. Pirtûka undabûyî hat dîtin. ....

5. Hersal li bajarê me gellek avahî tèn ava kirin. ....

6. Eva avahîya sala par li bajarê me hat ava kirin. ....

3. Cümlələri indiki sadə zamanın məchul növündən keçmiş sadə zamanın məchul növünə çevirin.

1. Çend darên sipîdarê tèn çandin- Çend darên sipîdarên hatin çandin.

2. Hemû deran agir tê vexistin- Hemû .....

3. Gellek avayên nû tèn bilind- kirin - Gellek.....

4. Mêvanên bersîvdar li otêlê tèn pêşwazkirin- Mêvanên

5. Tu jî li wir tîyî pêşwazkirin - Tu jî.....

6. Bajar bona Newroz tê xemilandin- Bajar .....

4. Feilin lazım olan formasının altından xətt çəkin.

A: Duh li mala we çi (hat stendin, tê stendin)?

B: Duh li mala me şîr (hat stendin,tê stendin, tèn stendin). A: Herroj li mala we çi (tê stendin, hat stendin)?

B: Her roj li mala me nan(tê stendin, hat stendin).

Təkrar üçün çalışmalar

1. Tərkibində feili sifət olan söz birləşmələrini inkarda yazın.

1. Roja buhurî - Roja nebuhurî

2. Rojên buhurî - .....

3. Karê kirî - .....

4. Nanê petî - .....

5. Axa av dayî - .....

6. Darên çikandî - .....

2. Berpal, berbi, ji, ser, li, bin, bal, sözlərini əvvəl objekt halda olan isimlə, sonra təyini olan isimlə işlədib sözbirləşmələri qurun və onları cümlədə işlədin.

1. Berbi bajêr – berbi bajarê mezin

2. Ser darê – ser dara bilind...

Bi kurdî biaxifin

Suallara cavab verin və oxşar dialoqlar qurun.

A: Herroj li mala me nan tê petin, kinc tèn şuştin. Lê li mala we çi tê kirin?

B: Herroj li mala me jî .....

A: Duh li mala me nan hat petin, kinc hatin şuştin. Lê li mala we çi hat kirin?

B: Duh li mala me jî .....

A: Her payîz li bal me bona zivistanê gîha tê tomar kirin.Lê li bal we?

B: Li bal me jî .....

A: Li gundê me duh na pêr jî gîha hat tomar kirin.

B: Li gundê me jî duh .....

Gotina pêşîyan (Atalar sözü)

Bira biratî ye, bazar beyantî ye.

(Qardaşın da olsa, bazar aşkar olmalıdır=Şerti şumda kəsək, xirmanda davamız düşməsin).

Grammatika: Gələcək sadə zamanın məchul növü

Gələcək sadə zamanın məchul növü "hatin" feilinin gələcək sadə zaman forması (ez ê bêm, tu yê bêtî, ew ê bêt, em ê bêt, hûn ê bêt, ew ê bêt) və verilən feilin məsdəri ilə düzəlir.

Ez ê avê vexwim(Mən su içəcəyəm). – Av ê bêt vexwarin (Su içiləcək).

Azad ê sêvan bixwe(Azad alma yeyəcək).- Sêvên bêt xwarin (Almalar yeyiləcək).

Ew ê nîn bipêje (O, çörək bişirəcək). – Nan ê bêt petin(Çörək bişiriləcək). Ewana yê me rêkin(Onlar bizi yola salacaq).- Em ê bêt rêkirin(Biz yola salınacağıq).

Gələcək zamanın məchul növünün inkarı "hatin" feilinin gələcək zamandakı inkar forması kimi düzəlir Bu zaman feilin indiki

zaman kökünə "ne" inkar hissəciciyi və birləşdirici "y" əlavə edilir.

tək cəm

Ez ê neyê (Mən gəlməyəcəyəm) Em ê neyên (Biz gəlməyəcəyik)

Tu yê neyê (Sən gəlməyəcəksən) Hûn ê neyên (Siz gələcəksiniz)

Ew ê neyê (O gəlməyəcək) Ewana yê neyên (Onlar gəlməyəcəklər)

Təkst

Dema tu neynûkê dinêhêrî serê te, dêmê te, çavên te, devê te, sîngê te, dest û piyên te tèn xanê kirin. Ewana hemû organ, yanê jî ezayên mirovanin. Ewana çawa organên derva tèn navkirin Lê hinek organên mirovan jî hene çawa organên hundurîn, tèn navkirin. Organên hundurîn bi çavan nayên kivişê, lê her yek ji wana bona jiyana mirovan gellekî pêtîstîn. Evan eza-yên mirovan hemû bi hevra girê-dayîne û organizmeke tew pêk tînin.

Naha em ê ji çend organên mirovan, yên hindurîn biaxifin. Li bin hestûyê qafê mirov da mêtî cî bûye. Li bin sîngê mirov da aliyê çepê dil dukute. Bi alîkarîya dil derem xwîne digîhinine her aliyê bedena mirov. Dema dilê mirov nakute, disekine mirov dimire. Xwîn timê organizma mirov da fitil dide. Fişara xwîne jî heye. Ew fişara carnan bilind, carnan jî nimz dibe. Pişik jî organek e. Ew ji du paran pêk tê: para li aliyê rastê, para li aliyê çepê. Em bi pişikê bihna xwe hildidin û bihna xwe berdidin. Organake me heye ew jî xwîna mirov diparzinê. Wêra dibêjin kezeb. Kezeb li aliyê rastêye. Dil jî, kezeb jî, pişik jî bi parxanan (parsûyan) tèn hawirdor kirin. Evan organên hundurîn ji aliyê parxanan tèn parastin.

Tenduristîya mirovan payê pîrr ji

Gavek berbi Zimanê Kurdî KURD dilinə doğru bir addım

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

zamanın məchul növü

Ardı var

İtirdiyimiz tarixi yurdlar: ZƏNGƏZUR

Bu gün Ermənistan Respublikasının ərazisində qalan Zəngəzur tarixi Azərbaycan torpağıdır.

Tarixi mənbələrdə, müxtəlif səyyahların yazılarında göstərilir ki, Zəngəzur Azərbaycanlıların qədim yurd yeri olub. Zəngəzurdakı Azərbaycan mənşəli toponimik adların çoxluğu da bu fikri təsdiqləyir. XVIII əsrdə Zəngəzur mahalının ərazisinin böyük hissəsi Qarabağ xanlığının, bir hissəsi isə Naxçıvan və İrəvan xanlığının tərkibində olub. Zəngəzur mahalı Çar Rusiyası dövründə Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının tərkibində olub. XX əsrin əvvəllərində Zəngəzur mahalında **149 azərbaycanlı kəndi, 191 kürd kəndi və 81 erməni kəndi** var idi.

Zəngəzur mahalının tarixi ərazisi qərbdən Zəngəzur, şərqdən Qarabağ dağları ilə əhatələnmiş geniş bölgə olub.

Zəngəzur mahalı bir neçə bölgədən ibarət olub: Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian), Mehri, Zəngilan, Qubadlı, Laçın.

1918-1920-ci illərdə Zəngəzur Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisi olub.

Həmin dövrdə Zəngəzur qəzası Şuşa, Cavanşir, Cəbrayıl qəzaları ilə birlikdə Qarabağ general-qubernatorluğuna daxil idi.

Eyni zamanda, həmin dövrdə Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzurla bağlı torpaq iddiaları irəli sürüb. Bölgədə münaqişə, silahlı toqquşmalar olub. 1920-ci il 28 aprelə Azərbaycan

Respublikasında sovet hakimiyyətinin qurulmasından sonra Zəngəzur Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi ayrıca inzibati bölgə - qəza olub.

Bu vaxt Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzuru aneksiya etmək üçün silahlı mübarizəni davam etdirirdi. Bölgənin böyük hissəsi erməni qüvvələrinin faktiki nəzarəti altında idi. Eləcə də Qarabağın dağlıq hissəsində erməni qüvvələrinin hücumları davam edirdi. Azərbaycan SSR hökuməti (Müvəqqəti İnkilab Komitəsi) 1920-ci il 30 aprel tarixli notasında Ermənistandan Zəngəzur və Qarabağı öz qoşunlarından təmsil etməsini tələb etmişdi.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın ardınca Ermənistanın da sovetləşməsi üçün erməni əhalisini müxtəlif şirikləndirici addımlarla ələ almaq istəyirdi. Bu şirikləndirici addımlar isə Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin Ermənistanə verilməsi ilə bağlı idi. Mikoyan başda olmaqla erməni liderləri bolşevik Rusiyasının rəhbəri Lenini inandırmağa çalışırdılar ki, Zəngəzurun (eləcə də Naxçıvanın və Qarabağın) Ermənistanə verilməsi erməni xalqının sovet hakimiyyətinə inamını artırır.

Lenin tərəfindən Zaqafqaziya üzrə fəvqəladə səlahiyyətli şəxs (faktiki Qafqaz canişini) təyin olunmuş Orconikidze də bu məsələdə ermənilərə dəstək verirdi.

Rusiyanın xarici işlər naziri Çiçerin 1920-ci il iyunun 2-də Orconikidzeyə məktubunda bu məsələ ilə bağlı yazırdı: "Daşnak (Ermənistan) ilə hökuməti ilə kompromisə nail olmaq bizə vacibdir".

1920-ci il 10 avqustda Rusiya K(b)P-nin Qafqaz Bürosu Azərbaycanın bolşevik rəhbərliyinin ra-

zılığı olmadan Naxçıvanın Şərur-Dərələyəz bölgəsini Ermənistanə vermək bərədə qərar çıxardı, Qarabağ və Zəngəzur isə Azərbaycanla Ermənistan arasında "mübahisəli ərazilər" elan olundu.

Bolşevik Rusiyası Azərbaycan torpaqları hesabına Ermənistanı şirikləndirmək və sovetləşdirmək siyasəti Azərbaycanın kommunistləri tərəfindən etiraz doğurdu.

Azərbaycan Müvəqqəti İnkilab Komitəsinin sədri Nərimanov buna qarşı çıxaraq Leninə məktub yazdı. Nərimanov yazırdı ki, Mərkəzin çıxardığı qərarlar Azər-

sovet hakimiyyətinin elan olunması haqqında teleqramı" müzakirə edildi və qərar çıxarılmışdı.

AK(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının bu birgə iclasının (30.XI.1920) qəbul etdiyi "tarixi" qərarlara aydınlıq gətirmək məqsədilə orada iştirak edənlərin tərkibinə də mütləq diqqət yetirilməlidir: Q.Orconikidze, Sarkis (S.Terdanielyan), Y.Stasova, Q.Kaminski, N.Nərimanov, Ə.Qarayev, M.Hüseynov. İclasın qərarının "v" bəndində yazılırdı: "... Sovet Azərbaycanı ilə Sovet Ermənistanı arasında heç bir sərhəd mövcud

являет, что отныне никакие территориальные вопросы не могут стать причиной взаимного кровопускания двух вековых соседних народов: армян и мусульман. Территория Зангезурского уезда предлагается Сов. Армении, и трудовому крестьянству нагорного Карабаха предоставляется полное право самоопределения; все военные действия в пределах Зангезура приостанавливаются, а войска Советского Азербайджана выводятся» (Mənbə: газета «Коммунист», Баку, 2 декабря 1920 г.).

В тот же день в одноименной газете «Коммунист», выходящей в Ереване на армянском языке, был опубликован исковерканный перевод на армянский язык текста декларации, в котором рядом с Зангезуром упоминался Нахчыван, а фраза «предлагается Советской Армении» была переведена как «являются нераздельной частью Советской Армении».

-Zəngəzurun inzibati bölgüsü ilə bağlı Azərbaycan rəhbərliyində narazılıqlar isə özünü göstərirdi. Məhz buna görə, Zəngəzurun Ermənistanə verilməsi rəsmən elan olunsada qəzanın onun idarəçiliyinə keçməsi dərhal baş verməmişdi.

AK/b/P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının 1921-ci il 12 yanvar tarixli iclasında "Zəngəzurun müsəlman hissəsinin inzibati cəhətdən təşkil" haqqında qərar çıxarıldı.

Qərarla Zəngəzur bölgəsini 2 yerə: **Qərbi Zəngəzur qəzası və Şərqi - əhalisinin kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi. əsasən kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi.**

(Bax: İ.Musayev "Azərbaycanın Naxçıvan və Zəngəzur bölgələrində siyasi vəziyyət və xarici dövlətlərin siyasəti (1917-1921-ci illər)" monoqrafiyası, Bakı, 1998, s.284). Nəticədə Zəngəzur qəzasının 6.742 kvadrat verstlik ərazisindən (Bax: Скибицкий А.М. Карабахский кризис // Союз, 1991, №7; Гейдаров Н.Г. В горах Зангезура. Баку, 1986, с.3) 3.105 kv.versti Azərbaycan SSR tərkibində qalmış, 3.637 kv.verstlik hissəsi isə Ermənistanə verilmişdi.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycanın tarixi ədəbiyyatında bu problem kifayət qədər həllini tapmamışdır.

-Naxçıvana gəldikdə, həmin dövrdə bu bölgə Türkiyə qüvvələrinin nəzarətində idi və burada sovet hakimiyyəti faktiki mövcud deyildi. Məhz Türkiyənin qəti mövqeyi, eləcə də Nərimanovun Naxçıvanla bağlı prinsipial mövqeyini Mərkəzə (Leninə) bildirməsi Azərbaycanın bu tarixi torpağının Ermənistanə verilməsinin qarşısını aldı. 1921-ci ilin oktyabrın 13-də imzalanan Qars müqaviləsində Naxçıvanın Azərbaycanın ərazisi kimi təsdiqlənməsi ilə Ermənistanın Naxçıvana yiyələnmək səhdi boş çıxdı.

-Qarabağa gəldikdə isə, 1921-

baycan əhalisi arasında Rusiyaya və sovet hökumətinə inamı sarsıda bilər: "Zəngəzur və Qarabağın neytrallaşdırılması, yaxud daşnaklara verilməsi... (Azərbaycan müsəlman əhalisi tərəfindən) xəyanət sayılacaqdır... Müsəlman kütlələr Sovet hakimiyyətinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qorumamasını satqınlıq, ermənipərəstlik yaxud sovet hakimiyyətinin zəifliyi hesab edəcəklər..."

("К истории образования Карабахской автономной области Азербайджанской ССР. 1918-1925. Документы и материалы. Баку, Азернешр, 1989, с.56).

Lakin bu etirazların faktiki nəticəsi olmadı. Çünki Azərbaycanın sobet rəhbərliyində də ermənilər güclü qüvvəyə malik idilər.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın sovet hökuməti ilə və tezliklə qurulması gözlənilən Ermənistan sovet hökuməti ilə ikitərəfli sazişlər hazırlayırdı.

Azərbaycan sovet hökuməti bu sazişdə ərazi bütövlüyü məsələsinin təmin olunmasına da ümid bəsləyirdi. Erməni kommunistləri də Zəngəzur, Naxçıvan və Qarabağ məsələsinin öz xeyirlərinə həllini gözləyirdilər.

1920-ci il noyabrın 29-da Ermənistanda (Yerevanda) sovet hakimiyyətinin qurulduğu elan olundu, hərçənd bölgələrdə daşnak hökuməti hələ tam süqut etməmişdi. Zəngəzurun Ermənistanə verilməsi 1920-ci il noyabrın 30-da keçirilən Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasının qəbul etdiyi qərarı ilə həll olundu.

Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasında 3-cü məsələ kimi "Ermənistanda İnkilab Komitəsinin Ermənistanda

deyildir. Qərarın başlıca məqsədi onun mərkəzi bəndində ("q") öz əksini tapmışdı. Orada deyilirdi ki, Zəngəzur və Naxçıvan sovet Ermənistanın tərkibinə keçirler.

Digər bəndlərdə isə yazılırdı: d) Qarabağın Dağlıq hissəsinə öz müqəddəratını təyin etmək hüququ verilir;

e) Sovet Azərbaycanı sovet Ermənistanı ilə qırılmaz hərbi və təsərrüfat ittifaqı bağlayır (o cümlədən neft haqqında göstərilən).

Qərarla həmçinin ("j" və "i" bəndləri) Nərimanova bütün bunlar bərədə bəyanat hazırlamaq və onu Bakı Sovetinin plenumunda elan etmək tapşırırdı.

S.Orconikidzenin təkidi ilə tarixin qara səhifəsinə düşəcək bu bəyanatı məhz N.Nərimanov elan etməli idi. Nərimanov qərarın əleyhinə idi, xüsusilə Naxçıvanla bağlı məsələyə qəti qarşı çıxırdı. Zəngəzurun isə bütünlüklə deyil, erməni əhalisinin çoxluq təşkil etdiyi qərb hissəsinin Ermənistanə verilməsini mümkün sayırdı. Qeyd edək ki, ermənilərin 1918-ci ildə Zəngəzurda həyata keçirdiyi qırğınlar nəticəsində burada azərbaycanlı əhalisinin sayı kəskin azalmışdı. 1920-ci il dekabrın 1-də Nərimanov Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasının qərarı bərədə bəyanat verdi. Nərimanov həmin bəyanatda yalnız Zəngəzurdan bəhs edirdi.

-Nərimanovun Bakı Sovetinin iclasında verdiyi bəyanat (rusca): «Советский Азербайджан, идя навстречу борьбе братского армянского трудового народа против власти дашнаков, проливающих и проливавших невинную кровь наших лучших товарищей-коммунистов в пределах Армении и Зангезура, объ-

ci ilin iyulun 4-də RK/b/P MK Qafqaz Bürosunun Stalinin iştirakı ilə keçirilən iclasında "Qarabağ məsələsi" müzakirə edilərək Dağlıq Qarabağın Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi bərədə qərar çıxarılsa da, Nərimanov buna qəti etiraz etdi.

Qərarla razılaşmayan Azərbaycan kommunistləri ilə ermənipərəst qüvvələr (Kirov, Orconikidze, Myasnikov, Fiqatner) arasında ciddi ittifak yaranır.

Nəticədə səhəri günü, 1921-ci il iyulun 5-də Qarabağ məsələsinə N.Nərimanovun qəti tələbi ilə yenidən baxaraq Dağlıq Qarabağı Azərbaycan SSR hüdudlarında saxlanması, Dağlıq Qarabağa Şuşa şəhəri inzibati mərkəz olmaqla geniş muxtariyyət verilməsi qərarı alınır.

Bu qərar iki il sonra, 1923-cü il iyulun 7-də Azərbaycan SSR hökumətinin dekreti ilə rəsmiləşdi.

-Zəngəzurun Ermənistan SSR-ə verilmiş hissəsində Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian) və Mehri rayonları yaradıldı.

Nəticədə Naxçıvan digər Azərbaycan torpaqlarından ayrı salındı. Zəngəzurun Azərbaycan da qalan hissəsində isə əvvəlcə **Kürdüstan qəzası**, sonra isə Zəngilan, Qubadlı, Laçın rayonları yaradıldı.

Bax: Административно-территориальное деление Армянской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия)

(1921-1928 гг) - 10 уездов:
1.Даралагезский - с. Кешишкенд.
2.Делижанский - Делижан.
3.Зангезурский - г. Герюсы (Горис)
4.Ленинканский - г. Ленинкан
5.Лори-Бамбакский - г. Караклис.
6.Мегринский - Мегры.
7.Ново-Баязетский - Нор-Баязет.
9.Эриванский - г. Эривань.
10.Эчмиадзинский - Вагаршапат.
24.07.1929- 1.10.1930 (5 округов):

1.Зангезурский -
2.Ленинканский -
3.Лорийский -
4.Севанский -
5.Эриванский -
1933-cü ildə Ermənistan SSR-in ərazisi adıyla Ermənistan SSR-ə Zəngəzur rayonu bəndinə silinir.

-Bax həmçinin: Административно-территориальное деление Азербайджанской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия)

Май 1920 (20 уездов)
1.Агдамский - г. Агдам
2.Агдашский - г. Агдаш
3.Арешский - г.
4.Бакинский - г. Баку
5.Ганджинский - г. Ганджа
6.Геокчайский - г. Геокчай
7.Джебраилский - г. Джебраил
8.Джеванширский - г. ?
9.Джеватский - г. Джеват
10.Закатальский - г. Закаталы
11.Зангезурский - г. Зангезур
12.Казахский - г. Казах
13.Карягинский - г. Карягино
14.Кубинский - г. Куба
15.Курдистанский - г. Абдалляр
16.Ленкоранский - г. Ленкорань
17.Нухинский - г. Нуха
18.Сальянский - г. Сальяны
19.Шемахинский - г. Шемаха
20.Шамхорский - г. Анненфельд
1922.Зангезурский уезд упразднен.

Milli birliyimizin və həmrəyliyimizin dönüş günü

Zabit Məmmədov,
"Ronahi" Kurd Mədəniyyət
Mərkəzi İctimai Birliyinin
Sədri, Azərbaycan Jurnalistlər
Birliyinin üzvü

Hər bir xalqın taleyində və tarixində onun birlik, həmrəylik əzmi böyük qələbələrini, inkişaf və uğurlarının əsas rəhni hesab olunur. Tarixin ən keşməkeşli vaxtlarında birliyini, həmrəylik ənənələrini daima qoruyub saxlayan Azərbaycan xalqı bu gün haqlı olaraq bu dəyərləri ilə fəxr edir.

Dünyanın hər bir yerində yaşayan soydaşlarımızın mütəşəkkil qüvvə kimi formalaşmaq, öz tarixi Vətənləri ilə əlaqələrini sıxlaşdırmaq istəyinin reallığa çevrilməsi məhz, Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 33 il əvvəl başladılmış həmrəylik hərəkatı ilə bağlıdır. Ulu Öndər tərəfindən 31 dekabrın - Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü elan edilməsi ən yeni tariximizin mühüm siyasi hadisələrindən biridir. Əlbəttə ki, bu birliyin, həmrəyliyin istinad nöqtəsini və ana xəttini azərbaycançılıq ideyası təşkil edir. Ümummilli Lider Heydər Əliyev xaricdə yaşayan hər bir azərbaycanlının Azərbaycanı özünün doğma Vətəni hesab etməsinə çalışırdı, bu haqda Ulu Öndər bildirirdi ki: "Əziz Azərbaycanlılar! Harda olursan ol, hansı ölkədə yaşayırsan yaşa, ancaq Azərbaycan haqqında, Azərbaycanın müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü haqqında, Azərbaycan xalqının bu günü və gələcəyi haqqında düşünməlisən!".

Dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımızın müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə əlaqələrinin daha da möhkəmləndirilməsi, onların birliyinin və həmrəyliyinin təmin olunması məqsədilə Ulu Öndər Heydər Əliyevin 23 may 2001-ci il tarixli Sərəncamı ilə 2001-ci il noyabrın 9-10-da Bakıda Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayı keçirildi. Həmin Qurultayda dərin məzmunlu nitq söyləyən Ulu Öndər Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının milli birlik və həmrəyliyinin təmin edilməsi, onların Azərbaycan dövləti ilə əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi,

qarşıya çıxan problemlərin həllində səylərin birləşdirilməsi zərurəti, həmçinin, ana dilinin, milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi haqqında fikirlərini açıqlamışdı. "Hər bir insan üçün onun milli mənsubiyyəti onun qürur mənbəyidir. Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam!", - deyən Ulu Öndərin bu kəlamları bu gün hər bir həmvətənimiz üçün milli qürur rəmzinə çevrilib.

Beləliklə, 31 dekabr tarixinin həmrəylik gününə çevrilməsi dünyanın istənilən nöqtəsində yaşayan azərbaycanlıları milli azərbaycançılıq məfkurəsi ilə bağlı prosesə fəal şəkildə cəlb etdi. Heydər Əliyevin çağırışı pafos notlarından uzaq idi. Bu çağırış həm özündə Azərbaycanın etnik-mədəni rəngarəngliyini, həm dövlətin gələcək taleyini, həm də coğrafi gerçəkliklərini əks etdirirdi. Bu çağırış müdrik dövlət adamının ölkənin gələcək taleyi ilə bağlı uzaqqörən strategiyasına əsaslanırdı, bu strategiyanın dönməzliyini təmin edirdi. Təsədüfi deyildir ki, verilən tarixi qərar qısa bir müddətdən sonra hər cür emosionallıqdan uzaq, mükəmməl azərbaycançılıq ideologiyasına, müstəqil Azərbaycan dövlətinin xilas yoluna çevrildi.

Ulu Öndərin başladığı ənənəni davam etdirən Prezident İlham Əliyev bütün xarici səfərləri zamanı diaspor nümayəndələri ilə görüşür, onları narahat edən problemlərlə maraqlanır, dəyərli tövsiyələrini verir, diasporumuzun nümayəndələri ilə fikir mübadiləsi aparır. Dövlət başçısı dünyada gedən mürəkkəb proseslərin və ziddiyyətlərin fonunda respublikanın dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsi üçün diaspor ilə əlaqələrin böyük əhəmiyyət daşıdığını dəfələrlə bəyan edib.

Bəli, bu gün Prezident İlham Əliyevin uğurlu fəaliyyəti nəticəsində xaricdə yaşayan azərbaycanlılar daim dövlətimizin diqqət mərkəzində saxlanılır. Dövlət başçısının imzaladığı sərəncamlarla Bakı şəhərində 2006-cı il martın 16-da Dünya Azərbaycanlılarının II, 2011-ci il iyulun 5-6-da III və 2016-cı il iyunun 3-4-də isə IV Qurultayının keçirilməsi diaspor quruculuğu işinə əsaslı töhfə vermişdir. Bu qurultaylar dünya azərbaycanlılarının birlik və həmrəyliyinin təntənəsi baxımından mühüm tarixi əhəmiyyət kəsb edir.

Təkcə onu qeyd etmək ki, 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsi və bir günlük lokal antiterror tədbirləri birliyimizin, həmrəyliyimizin nümayişi oldu. Vətən müharibəsinin gedişində dünyanın bütün ölkələrində

yaşayan azərbaycanlılar fəallıq göstərdilər, daha sıx birləşdilər. Yaşadıkları ölkələrdə Azərbaycanın haqq səsinin eşidilməsi üçün səylərini əsirgəmədilər. Soydaşlarımızın düşmənin və anti-Azərbaycan dairələrin məkrli təxribatlarına qarşı cəsarətli etirazları, Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması işində fədakar xidmətləri Qələbəmizə layiqli töhfə oldu. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin vətənpərvərliyi xalqımızı torpaqlarımızın azadlığı uğrunda mübarizədə həmrəy etdi. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qətiyyəti, ilk gündən nümayiş etdirdiyi yüksək Sərkərdəlik əzmi hər bir azərbaycanlıni öz rəhbərinin ətrafında daha sıx birləşdirdi.

44 günlük zəfər müharibəsindən sonra Dünya Azərbaycanlıları bu dəfə erməni işğalından azal olunmuş, üzərində üçrəngli Azərbaycan bayrağı dalğalanan Şuşada topladılar. Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı olan Şuşada keçirilən Dünya Azərbaycanlılarının V Qurultayı - Zəfər Qurultayı ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında mühüm hadisə olmaqla yanaşı, dünya azərbaycanlılarının fəaliyyət dövründə yeni mərhələnin başlanğıcı kimi tarixləşdi. Dünyanın 65 ölkəsindən 400 nəfərə yaxın diaspor nümayəndəsinin iştirakı ilə keçirilən Qurultayda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı zamanı verdiyi mesajlar Azərbaycan diasporu qarşısında yeni vəzifələr də qoymuş oldu. Prezident İlham Əliyev Qurultayda çıxışı zamanı bildirib ki, bu gün Azərbaycan yeni dövrə qədəm qoyub. SİTAT: "Biz otuz il işğal edilmiş ölkə kimi yaşamışıq. Bu, bizim üçün çox ağır idi - mənim üçün Prezident kimi, hər bir vətəndaş üçün, sizin üçün - xaricdə yaşayan azərbaycanlılar üçün". Bu gün vəziyyətin tam fərqli olduğunu vurğulayan Cənab Prezident diqqətə çatdırıb ki, bu gün alınımız açıqdır, bu gün üzümüz gülür, bu gün başımız dikdir və həmişə belə olacaq: "Mən tam əminəm ki, bundan sonra Azərbaycan xalqı müzəffər xalq kimi əbədi yaşayacaq, Azərbaycan dövləti qalib dövlət kimi əbədi yaşayacaq. Biz öz torpağımızdayıq. Bu torpaqda möhkəm dayanmışıq və heç kim heç vaxt bu torpaqlardan bizi tərpədə bilməz".

Bəli, Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü yalnız bir bayram deyil, həm də milli kimliyimizin və birlik ruhumuzun gələcək nəsillərə ötürülməsi üçün bir çağırışdır. Həmrəylik Günü, hər bir azərbaycanlının qəlbində vətəninə, millətinə və dövlətinə olan sevgi və bağlılığı gücləndirir, xalqımızı daha da yaxınlaşdırır.

Azərbaycanın Kürd İcması təyyarə qəzası qurbanlarının xatirəsini andı

Azərbaycanın Kürd İcması AZAL-a məxsus "Embraer 190" tipli sərnişin təyyarəsinin Bakı-Qrozni reysini həyata

keçirərkən qəzaya uğraması nəticəsində həyatını itirmiş səxslərin xatirəsi üçün Bakı Beynəlxalq Aeroportunun 2-ci terminalında yaradılan xatirə stendini ziyarət edib. Faciəvi şəkildə həlak olan sərnişinlərin, eləcə də qəhrəmancasına həlak olmuş ekipaj üzvlərinin əziz xatirəsini yad edən icma üzvləri stend qarşısında öz dualarını və ehtiramlarını bölüşüblər.

Sonda isə xatirə stendinin önünə Kürd Media Mərkəzi və "Ronahi" Kürd Mədəniyyət Mərkəzinin adından qərənfil çələngi qoyulub.

Qeyd etmək ki, dekabrın 25-də Dekabrın 25-də "Embraer"-E190 təyyarəsi J28243 nömrəli reyslə Bakıdan Qrozniyə uçub. Sərnişinlərin dediyinə görə, təyyarəni endirmək cəhdi iki dəfə uğursuzluqla nəticələnib, üçüncüsündə partlayış təsəvvürü yaradan səs eşidiblər.

Bundan sonra idarəetməsində problemlər yaranan təyyarə Qazaxıstanın Xəzər sahilində yerləşən Aktau şəhərinə uçub, orda yerə çirpilib və parçalanaraq alovlanıb.

Göyertədə 67 nəfər olub, onlardan 38-i, o cümlədən təyyarənin hər iki pilotu həlak olub.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev "Azərbaycan Hava

Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə məxsus "Embraer 190" tipli sərnişin təyyarəsi Bakı-Qrozni (Rusiya Federasiyası) reysini yerinə yetirərkən baş vermiş qəza zamanı yüksək peşəkarlıq və şücaət göstərmiş şəxslərin təltif edilməsi haqqında Sərəncam imzalayıb.

Sərəncamda deyilir:

2024-cü il dekabrın 25-də Bakı-Qrozni (Rusiya Federasiyası) reysini yerinə yetirən "Azərbaycan Hava Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə məxsus "Embraer 190" tipli sərnişin təyyarəsi Rusiya Federasiyasının hava məkanında kənar fiziki və texniki müdaxiləyə məruz qalaraq idarəetməni itirmiş vəziyyətdə Qazaxıstan Respublikasının Aktau şəhəri istiqamətinə yönləndirilib. İnsan tələfatı və xəsarət alanlar olmasına baxmayaraq, pilotların, bələdçilərin yüksək peşəkarlığı, şücaəti və cəsurluğu sayəsində təyyarə qəza eniş həyata keçirmiş və sərnişinlərin bir qismi xilas edilib.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 23-cü bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

"Azərbaycan Hava Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə məxsus "Embraer 190" tipli sərnişin təyyarəsi Bakı-Qrozni (Rusiya Federasiyası) reysini həyata keçirərkən baş vermiş qəza zamanı xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsində, sərnişinlərin həyatının xilas edilməsində yüksək peşəkarlıq, şücaət və fədakarlıq göstərdiklərinə görə aşağıdakı şəxslər təltif edilsinlər:

"Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı ilə:

Kşnyakin İqor İvanoviç (ölümündən sonra);
Kalyaninov Aleksandr Georgiyeviç (ölümündən sonra);
Əliyeva Hökumə Cəlil qızı (ölümündən sonra).

1-ci dərəcəli "Rəşadət" ordeni ilə:

Əsədov Zülfıqar Sərdar oğlu;
Rəhimli Aydan Vaqif qızı.

Azərbaycanlıların deportasiyası və 1988-ci il faciəsi

Ermənistanın müasir sərhədləri daxilində yaşayan azərbaycanlıların sayı 1926-cı ildəki 84,5 min nəfərdən artıb 1931-ci ildə 106,8 min, 1939-cu ildə isə 130,9 min nəfərə çatmışdı. Təbii artım 1939-cu ildə 1926-cı ilə nisbətən 154,9 faiz, 1931-ci ilə nisbətən isə 122,6 faiz təşkil etmiş, mütləq artım 12 il ərzində 56,4 min nəfəri keçmişdi. Hər min nəfərə düşən ali təhsillilərin və alimlərin sayına görə erməniləri üstələmişdilər. Həmin dövrdə ermənilərin təbii və mexaniki artımı müvafiq surətdə 118,6 faiz və 102,2 faiz olmuşdu. Azərbaycanlıların xüsusi çəkisi 1926-cı ildə 9,5 faiz olduğu halda, 1931-ci ildə 10,1 faizə, 1939-cu ildə isə 10,5 faizə çatmışdır.

Bundan narahat olan Ermənistan SSR-nin rəhbərliyi azərbaycanlılar çoxluq təşkil edən rayonlarda inzibati-ərazi bölgüsü aparmış, Dilican rayonu İcevan və Krasnoselsk rayonlarına, Kalinino rayonu Kalinino, Stepanavan, Noyamberyan rayonlarına bölünmüş, əhalisi bütünlüklə azərbaycanlılardan ibarət olan Qarabağlar rayonu Vedi rayonuna, Amasiya rayonu Qukasyan rayonuna birləşdirilmişdir. Zəngibasar rayonu Artaşat və Eçmiadzın rayonları arasında bölünmüşdür. Beləliklə, bu rayonlarda azərbaycanlıların xüsusi çəkisi azalmış, ziyalıların bu və ya digər vəzifə tutmaq imkanları heçə enmişdir.

Erməni millətçiləri SSSR-də keçirilən kolxozların birləşdirilməsi, perspektivsiz kəndlərin ləğvi kampaniyasından da azərbaycan kəndlərinə qarşı məhərrətlə istifadə edə bildilər. Kəndlərin bir qismi "perspektivsiz" kimi gələcəyə verilərək ləğv edildi, ermənilər yaşayan kəndlərlə birləşdirildi. Bunlar Azərbaycan məktəblərinin, mədəniyyət ocaqlarının bağlanması, milli kadrların işsiz qalmasına və başqa yurlərə köçməsinə səbəb olmuşdur.

Stalin-Mikoyan-Beriya üçlüyünün fitvasına əsasən 1947-1952-ci illərdə Ermənistandan 130 min nəfərə yaxın azərbaycanlı əhalinin guya "kənüllü surətdə" heyvan daşınan üfunətli vaqonlarda köçürülməsi təşkil olundu.

1948-ci il Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların hayatında yeni faciələrin başlanğıcı kimi tarixdə həkk olunmalıdır. Stalin-Mikoyan-Beriya üçlüyü Ermənistanda yaşayan azərbaycanlılara qarşı yeni genosid proqramının əsasını qoydular. "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" SSRİ Nazirlər Sovetinin 1947-ci il 23 dekabr tarixli qərarı əsasında Ermənistanda yaşayan 100 min nəfər azərbaycanlı əhali köçürülməli idi. Bununla 1948-ci ildən soydaşlarımızın ata-baba yurdlarından guya "kənüllü" deportasiyası başlandı. Qərarın 11-ci bəndində deyilirdi: "Ermənistan SSR Nazirlər Sovetinə icazə verilsin ki, azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-nin Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə əlaqədar onların boşaldıqları tikililərdə və yaşayış evlərində xaricdən gələn erməniləri yerləşdirmək üçün istifadə olunsun". Belə izah olunurdu ki, Ermənistanın kiçik ərazisində xaricdən gələn erməniləri yerləşdirmək çətinidir, və azər-

baycanlıların köçməsi ermənilərə göstərilən qardaşlıq münasibətinin təzahürüdür.

Qərbi Azərbaycan torpaqlarında ermənilərin yerləşdirilməsi üçün SSRİ Nazirlər Soveti 1945-ci il noyabrın 21-də xüsusi qərar qəbul etmişdir. Bu qərarla xaricdən ermənilərin gətirilməsi və

Ermənistanda yerləşdirilməsinin bütün detalları nəzərdə tutulmuş, azərbaycanlıların köçürülməsi xarici ermənilərin boşalan kəndlərdə yerləşdirilməsi ilə əsaslandırılırdı. Sonralar aşkarlandı ki, əslində bu kəndlərdə yerli ermənilər məskunlaşdırılmışdır. Deməli o zamanın əsas məqsəd azərbaycanlıları qovmaq, erməni kəndlisinin yerini genişləndirmək idi. Boşalmış 200-dən çox kənddə bir nəfər də olsun xaricdən gələn erməni yerləşdirilməmişdir. Ləğv olunan Qarabağlar rayonunun bütün kəndlərinin ərazisi Vedi rayonundakı ermənilər yaşayan kəndlərin mal-garası üçün otlaq yerinə çevrilmişdir. Martuni rayonu dağ kəndlərinin erməni əhalisi Vedi və Artaşat rayonlarında, Ağın rayonu dağ kəndlərinin erməni əhalisi Zəngibasar rayonunun Mehmandar və digər kəndlərində yerləşdirilmişdir. Yalnız İrandan köçüb gələn ermənilər üçün Eçmiadzın, Hoktemberyan, Artaşat rayonlarında bir neçə sovxoz təşkil olunmuşdur.

Kommunist partiyasının təbliğat-təşviqat məşını işə salınıb bu köçürməni belə əsaslandırmağa cəhd göstərirdi ki, Ermənistandan köçürülən azərbaycanlılar Azərbaycanın geniş və münbit torpaq sahələrində maddi durumlarını xeyli yaxşılaşdırı, mədəniyyət, təhsil sahəsində inkişaf edə biləcəklər. Sovet Azərbaycanında məkrli erməni kəleyini heç kim dərk etməmiş, əksinə, Azərbaycandan onlarca rəsmi nümayəndələr, o cümlədən Nazirlər Soveti sədrinin müavini, ziyalılar Ermənistan gedib azərbaycanlılarla söhbətlər aparır, köçürməni Lenin-Stalin milli siyasətinin yeni bir təzahürü kimi qələmə verir, prosesini sürətləndirməyə çalışırdılar.

Buna baxmayaraq bir sıra rayonlarda el ağsaqqalları müqavimət göstərməyi bacarmışdır. Əhalisinin 90 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edən Basarkeçər rayonunda "köçürmə" ciddi çətinliklərlə qarşılaşdı. Rayon əhalisi köçürməni təşkil etmək üçün rayona gələn emissarlarla deyirdi: "Aramızda Şahdağı, o tərəfdə isə Kəlbəcər var. Niyə bu gəddər əziyyət çəkib bizi oraya köçürürsünüz? Yaxşı olmazmı ki, biz yerimizdə qalaq, sərhəddi bu tərəfə – Göyçənin (Sevanın) ortasına çəkəsiniz?" Bu kimi gizli müqavimətlərin təşkilatçıları Talib Musa-

yev, Tapdıq Əmiraslanov, Yunis Rzayev və başqaları idi. Beləliklə, Basarkeçər rayonunda azərbaycanlılar yaşayan 33 kəndin əhalisi yerindən tərpənmədi, 1988-ci ilin deportasiya dövrünə qədər bütün təzyiqlərə sinə gərdi.

Köçürməni sürətləndirmək üçün Ermənistan SSR-nin rəhbər-

1885 metr yüksəklikdə, Ağxaç kəndi isə 63°, 05', 45" uzunluq, 39° 35', 57" en dairəsində, dəniz səviyyəsindən 1940 metr yüksəklikdə yerləşmişdir. Beləliklə, daha yüksəklikdə yerləşən kənd əhalisi aşağıya – mimbit torpaqları olan kəndə köçürülmüşdür. Ermənistan SSR Ali Sovetinin 1950-ci il 18 aprel tarixli fərmanı ilə Cul kəndi Artavan adlandırılmışdı. Əhalinin köçürülməsi ilə yanaşı tarix də saxtalaşdırılmışdır. Erməni mənbələrində Cul kəndini səciyyələndirən dəlillər Ağxaç kəndinin adına yazılmışdır. Bu kimi saxtalaşdırma belə bir rəy yaratmaq üçündür ki, guya 1950 ilə gədər Cül kəndində azərbaycanlılar yaşamayıb.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Ağxaç kəndində yaşayan ermənilərin əcdadları 1828-1829-cu illərdə İrandan Xoy və Salmast şəhərlərindən gəlmiş, əvvəlcə Söylən kəndində, sonra isə əvvəllər azərbaycanlılar yaşamış Ağxaç kəndində yerləşdirilmişdilər. 1831-ci ildə Söylən kəndində 14 ailədə 58 nəfər, Ağxaç kəndində isə 6 ailədə 37 nəfər azərbaycanlı əhalisi olub. İrandan köçüb gələn ermənilərin Dərələyəz bölgəsində yerləşməsi ilə əlaqədar bu kəndlərin azərbaycanlı əhalisi başqa kəndlərə köçmüşdür.

Digər kəndlərin də başına eyni oyunlar açılmışdır. Sovet Ermənistanında əvvəlcə 1918-1920-ci illər azərbaycanlı əhalisi qovulmuş kəndlərin, sonra internasional adlananların 1948-1952-ci illərdə və nəhayət, əhalisi 1988-ci ildə qovulmuş bütün kəndlərin adı dəyişdirilib erməniləşdirilmişdir. Buna həm Azərbaycan xalqına, həm də tarixə qarşı təcavüzdən, genosiddən başqa özgə ad vermək olmaz.

Göründüyü kimi, Çar Rusiyası dövründəki hadisələrlə Sovet dövrünün hadisələri bir-biri ilə üst-üstə düşür. Yalnız bir fərqlə: Çar Rusiyası dövründə azərbaycanlılar ev-əşiklərindən qovulur, yerlərində ermənilər məskunlaşdırılır, kəndlərin adı olduğu kimi qalır, onların milli mənsubiyyəti saxlanılırdı, Sovet dövründə isə azərbaycanlılar qovulur, yurdlarında ermənilər məskunlaşdırılır, kəndlərin adı dəyişdirilib erməniləşdirilir, tarix saxtalaşdırılırdı.

Azərbaycanlıların Ermənistandan yola salınması da ağırlı məsələlərdəndir. Ermənistandan köçürülənlər ev əşyaları, mal-qaraları ilə birlikdə heyvan daşınan vaqonlara doldurulub İmişli, Sabirabad, Saatlı, Beyləqan, Ağdaş, Göyçay, Zərdab, Ucar, Xanlar rayonlarına doğru, Yerevan-Naxçıvan-Mincivan-Horadiz-Saatlı istiqamətində yola salınırdı. Qızmar yay günlərində köçkünlərin nə dərəcədə əzab-əziyyət çəkdiqlərini təsəvvür etmək çətin deyildir.

Köçkün karvanlarından birinin keçdiyi yolu nəzərdən keçirək. Basarkeçər, Nor-Bayazet, Axta rayonlarından köçürülənləri Zəngibasar (Uluxanlı) dəmir yolu stansiyasına toplayırdılar. Onların bir yerə yığılması, vaqonların yüklənməsi azı 10 gündən çox çəkirdi. Bundan sonra 30-40 vaqondan ibarət köçkün karvanı yola salınırdı. Hərəkət elə planlaşdırılmışdır ki, köçkünləri daşıyan qatarlar iri dəmir yolu stansiyalarından gecələr keçirdi. Ona görə belə edirdilər ki, yerli əhali köçkün soydaşlarının

acınacaqlı halını görüb narazılıq etməsələr.

Köçkünlərin İmişli, Saatlı, Ucar, Ağdaş, Xanlar rayonlarına gedib çatması ən azı 10-15 gün çəkirdi.

Əhali və mal-qara susuzluqdan, aclıqdan xeyli əziyyət çəkirdi. Mal-qara qızdırmadan tələf olurdu, qocalar və uşaqlar arasında ölüm halları baş verirdi. Köçkün vaqonlarında doğulan uşaqlara valideynləri Köçxanım, Köçəri adları verirdilər. Köçəri qədim zamanlardan, Köçxanım isə Sovet dövrünün töhfəsi idi. Amasiya, Noyemberyan, Qafan, Sisyan, Əzizbəyov, Mikoyan və başqa rayonlardan yola salınanlar da bu kimi acınacaqlı vəziyyətlə üzləşirdilər.

Ermənistandan yola salanlarla Azərbaycanı qarşılayanlar arasında lazımı əlaqənin olmaması üzündən gələnlər Azərbaycan rayonlarında da xeyli əziyyət çəkirdilər. Əksər hallarda qatarlar vaxtında mənzil başına çatmırdı, bu səbəbdən köçkünlər vaxtında qarşılanmırdılar. Stansiyalar ətrafına tökülmüş insanlar yeni əziyyətlərlə üzləşirdilər.

1948-1952-ci illərdəki köçürmə zamanı köçkünlərin yüzilliklərlə yaşadığı və yeni məskunlaşdığı ərazinin iqlim fərqi nəzərə alınmırdı. Dəniz səviyyəsindən 2000 metr yüksəklikdə, dağlıq rayonlarında yaşayanların Azərbaycanın aran rayonlarında yerləşdirilməsinə haqq qazandıрмаq olmaz. Yerli şəraitə uyğunlaşa bilməyən köçkünlər Azərbaycanın müxtəlif rayonlarına səpələnmək, hətta sonralar Ermənistanı qayımaq məcburiyyətində idilər. Həmçinin köçürülmə əsrlər boyu Ermənistanda yaşamış əhalinin özünə-məxsus adət-ənənələrinin də itirilməsinə gətirdi.

O zaman Göyçə mahalında yaşayan, 1918-ci ildə Andranikin əməlləri ilə üzleşmiş pirani qoca Şamo Vəliyev "Mikoyanın qələmi Andranikin qılıncından bətərdir" kəlamı geniş yayılmışdır. Şamo kişi deyirdi ki, "Andranikin qılıncından xilas olunanlar ev-əşiklərinə qayıtdılar. Mikoyanın qələmi isə elə hökm yazıb ki, bir daha buraların üzünü görə bilməyəcəyik. Görünür, daşnaklarla Sovetlər bir şeydir: onlar gılınca, bunlar isə pambıq sapla baş kəsəndirlər."

Xarici köçkünlərin içərisinə soxulub gələn daşnak emissarları əvvəl gizlin, 1965-ci ildən sonra isə açıq-aşkar antitürk təbliğatı aparırdılar. Azərbaycanlıların respublikadan sıxışdırılıb çıxarılmasına yönəlmis tədbirlər davam etdirilirdi. Belə ki, X.Abovyan adına Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun azərbaycanlı şöbəsi bağlanıb Bakıya köçürüldü. Bu şöbənin dil-ədəbiyyat, tarix-coğrafiya, fizika-riyaziyyat fakültələri, qiyabi təhsil bölmələrində 600 nəfərdən çox tələbə təhsil alırdı. Yerevan Pedaqoji Məktəbi Xanlar şəhərinə köçürüldü. Kənd Təsərrüfatı Texnikumu, sonra C.Cabbarlı adına Yerevan teatri fəaliyyətlərini dayandırdılar. Bu teatrda xüsusi dəsti-xətti və xidməti olan Əli Zeynalov kimi görkəmli xadim yetişmiş, sonralar Azərbaycana köçmüşdür.

(ardı var)

Həbib Rəhimoğlu
"Silinməz adlar, sağalmaz yaralar" kitabından

Tahir Süleymanın İraq Respublikasının Prezidenti ilə görüşü

Unudulmaz xatirələr

İraq Respublikasının Prezidenti cənab Bərhəm Salehin dəvəti ilə, "Azərbaycan Kürdləri" İctimai birliyinin

məsələlərə bir başa cənab Prezident nəzarət edir.

Dedim ki, əgər lazım bilirsinizsə, ehtiyac varsa İraqın indi-

nan Kürdüstan Muxtariyyatını, orda yaşayan kürdləri soruşdum. Rüşxəndlə üzümə gülərək dedilər yəqin sən yuxu görmüsən nə kürd, nə Kürdüstan onlar bu kəndlərdən qaçıb gediblər Azərbaycana. Mən kor peşman geri qayıtdım və bu olaylar haqqında yazılar yazdım, mətbuatda çıxışlar etdim və düşündüm Azərbaycana gələrək azərbaycanlı, kürd qaçqınlarla görüşüm və İraq xalqına Qarabağ həqiqətlərini çatdırıram, çünki bizdə uzun illərdir siz yaşadığınız faciəvi haqsızlıqları yaşamaqdayıq.

Mahmud Səngavi qayıdarkən bildirdi ki, beş nəfər hazırlaşın sizi İraq Prezidentinin administrasiyası adından İraqa dəvət edəcəyik və prezident cənab Bərhəm Salehlə şəxsən görüşəcəksiniz.

Gözlənilən dəvətnamə gəldi, on nəfər heyətdən ibarət

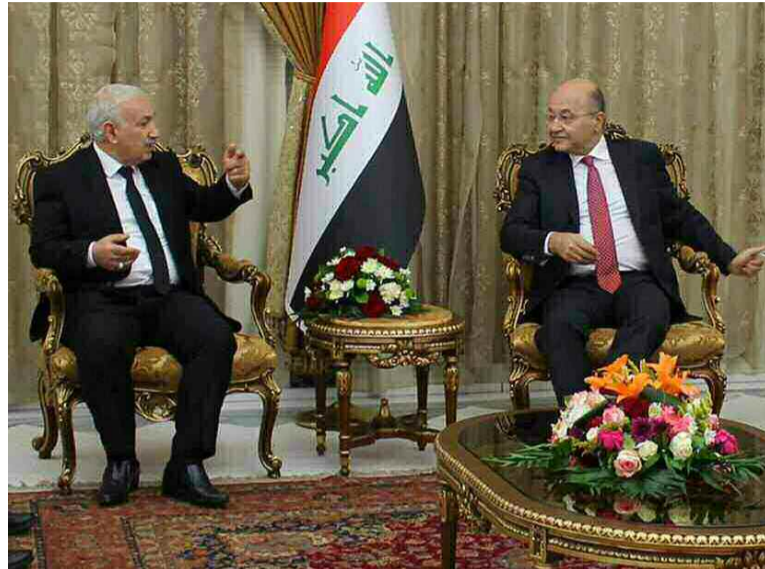
susi təyyarə ilə Bağdada getdik, dekabrın 2-sində günorta saat 2 radələrində bizi prezident iqamətgahına apardılar və gözlədiyimiz görüş baş tutdu.

Prezident Bərhəm Saleh qonaq otağının qapısında bizi çox səmimi qarşıladı və xoş gəlmisiniz deyək bizim qolumuzdan tutaraq otağa dəvət etdi. Bizimlə gedən heyət əyləşdikdən sonra bir daha bizə xoş gəldiyimizi bildirdi. Məndə öz növbəmizdə, bizi dəvət etdiyi üçün cənab prezidentə öz təşəkkürümü bildirdim və yeni İraq Respublikasının Prezidenti seçildiyi üçün təbrik edərək bu məsuliyyətli işdə uğurlar arzuladım.

Söhbət əsnasında cənab Bərhəm Saleh bildirdi ki, mən səmimi salamımı Azərbaycan Prezidenti çox hörmətli cənab İlham Heyder oğlu Əliyevə çatdırarsınız, cənab İlham Əliyevə qarşı böyük hörmətim və rəğbətim var, güman

dan milyon yarım xalqımız doğma yurd-yuvalarından zorla çıxarıldıraq qaçqın və köçkün kimi Azərbaycana yerləşdiriliblər. Bütün bunlara baxmayaraq ölkəmizin çox hörmətli Prezidenti cənab İlham Əliyevin uzaqgörən siyasəti sayəsində çoxmillətli Azərbaycan Respublikası çox sakit, sabit, əmin amandır və MDB ölkələri arasında inkişaf etmiş bir ölkə kimi tanınır.

Qeyd etdim ki, biz yaşadığımız faciələri sizdə yaşamısınız. Ona görə də, siz də qardaş ölkə olaraq, haqqın, ədalətin tərəfdarı olaraq Azərbaycanın tərəfini tutan ölkələr sırasında Ermənistanın haqsızlığına qarşı münasibətinizi bildirməlisiniz. Kürd xalqının nümayəndəsi kimi, bir ölkənin prezidenti olaraq, bu gün minlərlə azəri kürdünün, azəri türkünün qız-gəlini ermənilərin əsirliyindədir. Dörd ildir ki, iki mülki həmvətəndaşımız Kəl-

sədri və "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru olaraq, Bağdad səfərimiz haqqında:

- Oktyabr ayının ortalarında Süleymaniyyə şəhərindən tanımadığım yazıçı Mahmud Səngavi telefonla zəng edərək qeyd etdi ki, noyabr ayının əvvəllərində bir neçə ziyalı ilə Bakıya gəlmək istəyirik. Məqsədimiz Azərbaycanda yaşayan kürdlərlə, azərbaycan parlamenti və ziyalılarla görüşməkdir.

- Bildirdim ki, Azərbaycan sakit, sabit və demokratik bir ölkədir istədiyiniz zaman gələ bilərsiniz. Onsuzda hər həftə Ərbildən, Duhokdan, Kərkükdən, Süleymaniyyədən yüzlərlə turist qonaq gəlir gəzirlər qayıdırlar, sizdə onlar kimi gələ bilərsiniz, gelişinizə heç bir maneə ola bilməz.

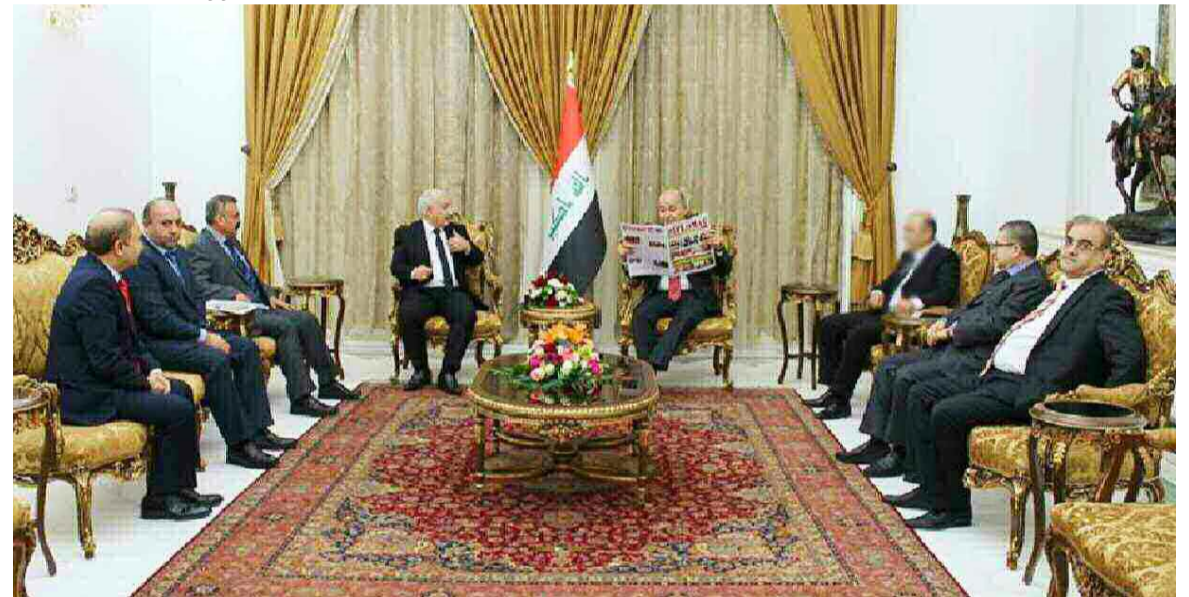
Noyabrın ikisində gecə saat 5 radələrində mənə mesaj gəldi ki, bəs biz üç nəfərdən ibarət bir heyətlə gəlmişik, ikimizin sənədi qaydasındadır, lakin bizi Azərbaycana gətirən Mahmud Səngavi Qarabağa giriş çıxışı etdiyinə görə saxlanılıb.

-Səhər Heydər Əliyev

ki Prezidenti ilə bir başa əlaqəmiz var, xahiş edirik ölkəmizin çox hörmətli prezidenti cənab İlham Əliyevlə əlaqə saxlasın. Bu arada İraqın Azərbaycandakı konsulu cənab Səgvan Botani də gəldi və məsləhət oldu Mahmud Səngavi bu səfər qayıtsın, başqa zaman gələr.

-Mahmud Səngavi kimdir? "O, ilk öncə Kürdüstan bölgəsində tanınmış yazıçıdır, ömrü boyu Kürdüstanı qoruyan Peşmərgə-fədaı olub, KYP-nın siyasi bürosunun üzvüdür və Gərmiyan bölgəsinin Peşmərgə güclərinin rəhbəridir".

Mən Mahmud Səngavidən nə üçün Qarabağa getməsini soruşdum. O, bildirdi ki, biz ermənilərin Azərbaycan ərazilərinin işğal etməsindən, Xocalı qətliamı haqqında azdan çoxdan məlumatımız var. Lakin Avropanın bir sıra ölkələrində eləcə də İraqda bir sıra mətbuat orqanları yazırlar ki, guya ermənilər Qarabağda kürd xalqına muxtariyyət veriblər, kürdlər orda sərbəst yaşayırlar. Məndə bir yazıçı kimi deyilən

deputat, jurnalist, yazıçı və şair dəvət edirdilər. Çox təəssüflər olsun təklif etdiyim insanlar ehtiyat edərək Bağdad səfərindən imtina edirdilər. Sonda qəzetimizin əməkdaşlarından biri ilə səfərə gedəsi olduq. Noyabrın 29-unda təyyarə ilə Bakıdan Ərbilə uçduq, orda bizi

edirəm iki qardaş ölkələr arasında mədəni, iqtisadi, siyasi əlaqələr yaranacaqdır. Çünki burda ərəblərlə, kürdlərlə, asurilərlə, kıldanilərlə yanaşı türkmənlər də yaşayırlar hansiki onlar özlərini azərbaycanlı hesab edirlər və sizdə tarixən azəri türkləri ilə azəri kürdləri qaynayıb qarışdığı kimi, burdada türkmənlərlə kürdlər qaynayıb qarışıblar. Uzun illərdən sonra artıq Azərbaycanın səfirliyi də Bağdadda fəaliyyət göstərir. Arzu edərdim ki, Ərbildə də, Süleymaniyyədə də Azərbaycan konsulluğu açılsın. Çünki 80-dən artıq ölkələrin konsulluqları Kürdüstan Bölgəsində fəaliyyət göstərir. Eyni ilə Türkiyədə və bir sıra başqa ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da Kürdüstan Bölgəsinin nümayəndəliyi açılsa mədəni, siyasi, iqtisadi əlaqələrimiz yaranar və möhkəmlənər.

Görüş zamanı bildirdim ki, Azərbaycan Respublikası 30 ilə yaxındır ki, mənfur qonşumuz Ermənistanla müharibə edir və yeddi rayon, Qarabağ işğal altındadır. İyirmi Yanvar, Xocalı kimi faciələr yaşadıq. Dörd minə qədər mülki əhalimiz ermənilərin əlində əsirlikdədir. Ermənilərin ucbatın-

bəcərdə olan ata-babalarının qəbirlərini ziyarətə gedən Dilqəm Əsgərov və Şahbaz Quliyev həps olunaraq olmanın işgəncələrinə məruz qalıblar. Onların və işğal olunmuş ərazilərin qaytarılmasına siz də öz növbənizdə cəht edirsiniz, münasibət bildirsəniz hər halda müsbət təsiri olar. Çünki siz İraq Respublikasında, Kürdüstan bölgəsində ermənilərə hər cür şərait yaratmışınız.

Prezident Bərhəm Saleh öz növbəsində bildirdi ki, illərdir ki, siz yaşadığınız faciələri İraqda yaşayan xalqlar yaşayıb və mən sizi gözəl başa düşürəm. Öz növbəmdə bizimdə əlimizdən nə gəlsə əsirgəməyəcəyik.

Sonda qeyd etdi ki, Novruz bayramı ərəfəsində Azərbaycandan 10-nəfər parlamentər, jurnalist, yazıçı və şair dəvət olunacaqsınız.

Məndə öz növbəmdə bizi dəvət edib səmimi qarşıladığına görə, Bərhəm Saleh cənablarına təşəkkürümü bildirdim və arzu etdim ki, iki qardaş ölkələr arasında əlaqələr yaranar və bir gün belə bir görüş Azərbaycanda baş tutar.

Hazırladı: "Diplomat" qəzetinin təsisçisi və baş redaktoru Tahir Süleyman

adına hava limanına gedərək qonaqlar haqqında maraqlandırdım, aidiyyəti rəsmlər bildirdilər ki, bu adam Ermənistan ordan da qanunsuz Azərbaycan ərazisi olan Qarabağa giriş-çıkış etdiyi üçün geri qaytarılacaqdır. Bu

Kürdüstan Muxtariyyatına getmək məqsədi ilə Qarabağa getdim. Kaş getməyəydim, çünki boşaldılmış xaraba kənd və qəsəbələrdən başqa bir mənzərə rastıma gəlmədi. Hər kənddə iki, üç erməni ailəsi gördüm. Onlardan orda yara-

gözləyən maşınla Süleymaniyyə şəhərinə getdik. Axşamüstü şəhərə çatdıq və əvvəlcədən nəzərdə tutulan mehmanxanada yerləşdik. İki gün Süleymaniyyə şəhərində bir sıra dövlət xadimləri ilə görüşlər keçirdik. Dekabrın 1-ində xü-

SEROK KOMARÊ ÎRAQÊ BRÊZ BERHEM SALIH PÊŞWAZÎYA SERNIVÎSARÊ ROJNAMA "Diplomata Kurd" Tahir Silêman û hevalên wî kir

Bîranînên nayên jibîrkirin

-Rojekî ji Kurdistanê, ji bajarê Silêmanîyê têlêfonek minra hat. Xortekî cîwan bi nabê Dukan mîva diaxiff.

-"Kekê Tahir min têlêfona te ji hevala hîdaye em bi serkarîya Mehmed Sengawî çend kes hes dikin bêne Azerbaycan,

Qerebaxê?

Ez sîba hatim matarê û xebatkarên asayîşa balafixanê û polîsanva hevdiîtin kir û konsûlê Îraqê yê Azerbaycanê kekê Segvanjî hat û me xeberdan kir wekî kekê Mehmed berdîn. Asayîşa Azerbaycanê got

Baku zîyaret bikin û der bare kurdên Azerbaycanê agahî hildin."

Min bersiv da û got: Ser sera werên, kîngê bîn wusa bizanibin mala brayêwe li Baku heye keremkin, ez xizmeta wedame.

-Mehmed Sengawî kîye?

Mehmed Sengawî xelkê Başûrî Kur-

tenê serok komarê Azerbaycanê dikare desturê bide.

Me got, pêwîstî hebe em dikarin serok komarê Îraqê brêz Cenabî Berhem Salihra hîvî bikin ew têlê bike serokê komarê Azerbaycanê brêz cenabî İlham Elîyev wekî kekê Mehmed berdîn.

Lê kekê Mehmed qafil nebu, nehîşt û

distanê, bajarê Silêmanî nehîya Germîyanêye. Hemu jîyana xwe buye Pêşmergê Kurdistanê, çend cara wextê şêr brîndar buye, rêvebirê Pêşmergehên Germîyane, endamê Mekteba Sîyasîyê YNK-ê ye û nivîskare, çend pirtukên wî ronahî dîftîye.

02-11-2018-dê salê şev têlêfon hat wekî kekê Mehmed Sengawî hevalên xweva hatine matara Bakuyêne. Miqabînkê kekê Mehmed Sengawî çûye Qerebaxê û mora Qerebaxê li pasportê wî lédane, lema xadîkirine û pirsîyar dikin bo çî çuye

got, emê wextekî din bêne Bakû zehmetî nedine tu kesî.

-Min pirs kir: "Kekê Mehmed xêre tu çûyîy Qerebaxê?"

-Kekê Mehmed bersiv da û got:

"Mera digotin li Qerebaxê Kurdistanana Sor heye, wura Otonomîya Kurda 1994-salê hatîye damezirandinê. Min xwast çawa rewşenbîrekî kurda wekî herim wan kurdênme zîyaret bikim û binêhêrim rewşa wan çawane? Der bare kurdên Kurdistanana Sor pirtukekî binivîsînim û agahî bidime gellê kurdê Başûr wekî

ewjî agahdarbin.

Lê ez çume Qerebaxê çî kurd, çî Kurdistan min kurdek li wur nedît, xêncî gundên xereve û xalf. Min pirs kir lê kanî Otonomîya Kurdistanê wekî Wekîlê Misto dinivîse min ava kir? Gotin, otonomîya çî? Kurdê çî kurd hemu bi dagirkirina ermenîya Qerebaxê hemû revîne çûne Azerbaycanê. Ez wê nêtê hatime Azerbaycanê wekî bizanibim rewşa kurdên Qerebaxê çî lê hatîye, rewşa wan çawane? Lê vê care nebu careke din emê şandeke deh kesan bêne nava kurdên Azerbaycanê"

-Ez Mehmed Sengawî deh kesên parlamênter, rojnamevan û rewşenbîr dewatî

dane runîstandinê xêr hatin kirinê şunda xwe runîşt.

Pirsîyara der barê kurdên Azerbaycanê, hurmet u rêzê kekê cenabî Berhem, der bare serokê Azerbaycanê İlham Elîyev û pêwîstîya helaqetîya navbera dewleta Îraqê û Azerbaycanê peywendîyên aborî, çandî, sîyasî pêşbixin û bona despêka helaqetîyê 10-kes ji Azerbaycanê dewatî Îraqê kir.

Min ji serokê Îraqê cenabî Berhem Salih çend hîvîdarî kir,

1. Wextê navbera şerê Azerbaycanê û Ermenîstanê nêzikê 3000-kurd û azerî jin -zarok, keç dîl ketine destê ermenîyan. Hun dikarin peywendîyê serok dewleta Ermenîstanêva çê bikin wekî wan dîla rizgar bikin, bînin Îraqê

Îraqê, Kurdistanê dikim û emê amedakarîya hev dîtina bi Serokê Komara Îraqê, birêz cenabî Berhem Salihva bêk bînin.

28-meha 11-da 2018-salê bi harîkarîya kekê Segvan, konsula Îraqê vîzame amade bû û bilêtên me hat qutkirin û em 29-11-2018-a ji balafixana Bakuyê firîne Hewlêrê. Kekê Dukan û Enver benda mebûn. Em berêvarê gêhîştine bajarê Silêmanî li mêvanxanê cîwar bun. Sivetirê kekê Mehmed Sengawî,

paşê derbasî Azerbaycanê bikin.

2. Du kurdênme ji Kelbecerê Dîlqem Eskerov û Şahbaz Qulîyev çune ser merzelên kal û bavên xwe ermenî ew girtine, eva 4-salî girtîgehêdane.

3. Bona kurdên Azerbaycanê "Maleke Kurda" bê kîrînkê wekî gellên me çanda xwe bide jîyandin.

Serokê hêja cenabê Berhem Salih got wekî serok komarê Ermenîstanê ew dewat kirîye Ermenîstanê. Hun navên wan mera bigîhînin emê wê pîrsê serokê

Doktor Taha Berwarî û hine hevalava em çune ofîa kekê Doktor Taha Berwarî. Kekê Taha mêvanîke qîran da me û me bona çuna Bexdayê goftu go kir wekî 02-12-2018- sale em herin hev dîtina serokê Komara Îraqê brêz cenabî Berhem Salih bikin.

01-12-2018-ê sale em bi frokekî taybet ji Silêmanî çune Bexda mêvanxanê cîwar bun sivetirê 02-12-2018-salê nivro çune îqama Serokatîyê. Pey demekî kurt serokê komara Îraqê cenabî Berhem Salih ber derge em bi germî û dil pêşwazî kir em

Ermenîstanêra goftû go bikin.

Em jî gumanin serokê Komara Îraqê brêz cenabî Berhem Salih ser van mijara karekî erênî derîne hole.

Em ji nabê "Yektîya civata "Kurdên Azerbaycanê" û rojnama "Diplomata Kurd" spasîya xwe dikin kekê Mehmed Sengawî, wekî harîkar bu bo hevdiîtina Serok Komarê Îraqê cenabî Berhem Salih.

Amade kir: Tahir Silêman serokê Yektîya Civata "Kurdên Azerbaycanê" û sernivîsarê rojnama "Diplomata Kurd"

Îro 12 mîn salvegera koça dawî ya navdarê gelê Kurd Mehmedê Siloyê Bava ye

Mehmedê Siloyê Bava (Babayêv Mamêd Sulêymanovîç) (1920 an 1922 gundê Araratê, Ermenîstan - 2011 Bakû, Azerbaycan) - sertêkoşerê ji nûva dasekinandina Kurdistana Sor, avakar û serokê rêxistina «Yekbûn» ê, pêşeng û rêberê kurdên Yekîtiya Sovyêt a berê.

Ji salên 1940-50 î ji bo parastina mafê gelê xwe yê siyasî, cîvakî, aborî, çandî dest bi têkoşinê dike. Di sala 1946-an de li Mehabadê bi serok û mêrxasên kurdan, Qazî Mehemed, M.M.Barzanî re hevdiîtina pêk tîne. Di avakirina Komara Mehabadê rola wî jî heye.

Mehmedê Siloyê Bava wek kesayetek dîrokî navê wî derbazî dîrokê bûye. Sertêkoşerê ji nûva dasekinandina Kurdistana Sor, avakar û serokê rêxistina «Yekbûn» ê, pêşengê kurdên Yekîtiya Sovyêtê a berê M.S. Bava weha tê pejiwandin û nirxandinê.

Babayêv Mamêd Sulêymanovîç di 20 ê cotmehê sala 1920 an de li gundê Araratê li Ermenîstanê ji dayik bûye.

Ji salên 1940-1950 î ji bo parastina mafê gelê xwe ên siyasî, cîvakî, aborî, çandî Mehmedê Silo dest bi têkoşinê dike.

Dema Yekîtiya Sovetê de kesî culet nedikir ji netewetiyê behs bike, lê ewî destpêkêde tik û tenha berê xwe dabû dewletê, name rêber û serokên dewletê re dişand (Î. Xûrûşov, L.Brêjnîyêv, Y.Andropov, M.Gorbaçov, Y.Prîmakov, B. Êlcîn, S.A.Tovmasîyan - serokkomarê Ermenîstanê, A.Elçîbay, A.Mutalîbov, X.Vazîrov, G.Alîyêv - serokkomarên Azerbaycanê.....) û hevdiîtin pêk dihatin.

Ewî bi îsrar hîvî û daxwaz dikir ku sebebên rûxandin a Kurdistana SOR û neffkirina kurdan (1937-1944) werên zelal kirin, Kurdistana Sor jî ji nûva were ava kirin. Kurdisyana a Sor a ku 1923- an de li ser erdnîgarîya Kurdistana kevna û dîrokî de hatibû damezirandin û di sala 1929-an de bê sebeb tê rûxandin.

Di sala 1937-a kurdê Kafkazîyayê bi fermana Stalîn bê sebeb, bê qanûn nava 24 seeta de li bin şert mercên giran û dijwar de surgunî Asîya Navîn û Kazaxistanê dikin. Li ser 14 herêm û 110 nehîyan gund-gund, malbet-malbet parevedikin. Mebest helandin a cîvaka kurd bûye. Ev bûyera qirêj mora xwe li

çarenûsa M.S. Bava ji dixê (16-17 salî bûye).

Ji bo ku kurd mafên xwe ên hindabûyî û pêpezkirî dest bînin bizava M.S. Bava di salên 1989-90 î de li paytaxt bajarê Moskovaêda meşa derbazdikin. Di dîroka kurd û Kurdistanê de yekemîn carbû ku kurdê Sovyêtê meşê da bangî dewletê dibûn dawa dasekinandina mafê xwe dikirin û bi serwêrtîya BABAYÊV daxwaza ji nûva avakirina Kurdistana Sor dikin.

Di vê meşêda bi hewla Babayêv ji 9 komaran ên Yekîtiya Sovyêtê 2000-an zêdetir kurd beşdar dibin. Dewlet soz dide ku daxwaza kurda bîne cî. Lê desthilatdar ên Yekîtiya Sovyêtê agahdar dibin ku di navbera hin rewşenbîrên kurda de neqayîlbûn heye. Nîvî bi rêbertîya Babayêv ji bo ji nûva avakirina Kurdistana Sor îsrar dikin, çend rewşenbîr jî hevdu digirin û nama dewletê re dişînin ku Kurdistana SOR naxwazin. Rayedarê dewletê kurdara radigihînin ku kengê kurd bi giştî bi yek biryarbin wîçaxî ewê daxwaza wan çareserkin. Weha kurd hevdu ziman nikarin bîvînin, hemberî hevdu radiwestin. Lê mixabin dem dibuhure.

Di sala 1991 a de Yekîtiya Sovyetan hilweşya di erdnîgarîya Sovyetêda dewletên nû ên serbixwe pêjda hatin. Bi vî awayî ev armanc û nêta Kurdistana Sor nehat sêrî. Belkî jî tewanbarê vê ew çend rewşenbîrên kurdbûn kujan ku bibûn asteng, pêşerojêda dirokê vê helwest û asbêktê aşkar û zelalke. Dîrokê de tu tişt veşartî namîne. Her buyer tê xuya kirin û nirxandinê.

Di şer û dagirkeriyê de rastî û mirovatî tê kuştin, edalet tê vemirandin..

Di 1992-1993 de tevî Qerebaxa Çîya Kurdistana Sor jî di hêla Ermenîstanê ve tê dagir kirin. Mijara Kurdistana Sor jî hêdî-hêdî mînanî dewleta kurd a Şeddadîya derbazî arşîva dîrokê dibe.

Pey BABAYÊV re kesî culet nekir ew êstafêta ku wî hildabû heya dawîyê hilbigire.

Babayêv di sala 1946-an de li Mehabadê serok û mêrxasên kurda ra Qazî Mehemed, Mistefa Barzanî re hevdiîtina pêk tîne. Di avakirina Komara MEHABADê keda wî jî hebû.

Babayêv bi bandora Q. Mehemed û M. Barzanî de wek kesayet û rêberê kurd têdigêhije.

Ku M. Barzanî tê Sovyêtê (1947-1958) dema ku

Ermenîstanê nava kurda de digere wedekî mala Mehmedê Siloyê Bava de dimîne. Babayêv bi Serokê kurdan M. Barzanî ra diçe qebûla serok komarê Ermenîstanê S.A.Tov-

masîyan. Serok M.M.Barzanî ji wî hîvî dike ku jêra soz bide wekî salê 10-15 law û keçên kurd bê îmtîhan zanîngêhada werên qebûlkin. S.A.Tovmasîyan giştî dide û sozê xwe diqetîne.

Bi daxwaz û tekîda M.M.Barzanî Babayêv sazî û rayedarên dewletêra nama dişîne û hîvî dike ku sebebê neffkirina kurda agah kin. Bersîv nastîne lê tîn jêra dibêjin careke din karê wehara mijûl nebe, Babayêv li mala xwe de Gêneralê kurd M.M.Barzanî re soz dide ku yê heya dawîya emrê xwe ji bo mafê gelê xwe, ji bo rastîyê yê berxwdanê bike.

Berxwedaneke weha ne hêsbabû gelek cara mala wî digerin, tu zext, zor, astengî, bandor, xeberdartî, dijwarî nikarin wî bidin rawestandî, gellek cara rayedarên dewletê jêra radigihînin ku dest ji kurdayetiyê berde, lê ew vî karê pîroz bi bawerî heya dawîya emrê xwe berdewam dike.

Babayêv di 1993-ê sale diçe Rojavayê Kurdistanê. Bi rêberê PKKê Abdullah Ocalan re û hemû derdodên siyasî yê kurd re hevdiîtinan pêk tîne û tevî hevdiîtinên aştiyê dibe, pêşnîyar dike ku PKK ji Turkîyê daxwaza atonomiyê bike, ji Abdula Ocalan jî vê daxwaza Babayêv dipejirîne. Bi wesîla Celal Telebani Turkîyayêra ev daxwaz tê ragihandin, lê rayedarên dewletê vê daxwazê qebûl nakin.

Pêşengê kurd Babayêv him jî zanyarbû, li ser beşa malhebûna gundîtiyê endamê ulmîbû (kandîdat nauk s.x.). Ji bo xebata baş çend cara bi xelat û mîdalên tewrebidid ve tê rewa kirin. Hertim xebatê bilid de kar kirîye (Ermenîstan û Azerbaycan).

Ew mirovekî xêrxwez û întêrnesîonel bûye. Ewî hertim digot: «Pêwîste mirov kêrî hevdu were, mirovan ra alîkar û xizmetkar be». Ew hertim li gelê xwe re girêdaybû, nav gelda digerya, civîn derbaz dikirin, ji kurd û Kurdistanê giştî vedikir. Cîwanara şadibû, ji mera digot: «Netewa xwe hesbikin, qedirê mirova bigirin, şerm nekin zimanê xweda -bi kurdî biaxîfin, pêşerojê hunê gel temsîl bikin, bixûnin, zanebin û gelê xwe nasbikin. Em miletekî mêrxas û dîrokîne».

Ewî hertim şîret dida cîwana, bicûkara bicûk mezinara mezinbû, mirovekî gellekî bi sebr û bi hemdbû, tu wext ji xwe demediket, heya dawîyê her kes dibihîst, tu wext ser mirovan de hêrs nedibû. Mirovekî pir xwedênas û zanebû, dixast her kes bi zanebe, serbest û baş bijî. Heyî û hebûna wî, nefesa wî kurd û Kurdistanbû, bi ruhê xweva gel ra girêdaybû. Ji eskerekî artêşa Yekîtiya Sovyêtê heya lîdêrekî gel têgêhîşt.

Pêşeng û xêrxwezê gelê kurd Babayêv di 29-ê dîkabrê sala 2011-de li serbajarê komara Azerbaycanê li Bakûyê çûye li ser dilovanîya xwe. Ku tê defn kirin akadêmîk, zanyarê kurd ê navdar birêz Knyaz Mîrzoîyêv li ser gora wî him bi zimanê azerbaycanî, him jî bi kurdî diaxîfe, ramana xwe weha tîne ziman: «Îro em di şexsê Mehmedê Siloyê Bava de mirovekî bê hempa, lêgendar (efsanewî) çalakvanekî azayê mirovekî maqûl, şareza, xizmetkarekî mirovahiyê verêdikin dunya heq.

Ew gelê xwera, her kesîra sembol mayak, mînak bû. Jîyana xwe çarenûsa netewa xwera girê dabû. Heya dawîyê gelê xwera kar û xizmet kir. Ez bi şanazî dîyar dikim wek kesayetek têgêhîştina mînda bandorekî girîng û balkêş a Mehmedê Siloyê BAVA li ser min heye. Ew mêrxasekî mirovahiyê, azayê bû, dîroka wî gelê wî bû. Her kes hewil dide ku bişibe Babayêv. Ji mirovahiyê ku em difikirin ew tê bîra me.

Dereqa wîda kilam hatine sêwirandinê ("Ya ku te kir kesî nekir Mehmedê Siloyê BAVA"). Ew him jî sembola dostanîyêbû, dostî û biratiya gelan dixwast. Em gelek tişt ji wî hînbûn. Hesret a yekbûnê, azaya gel û welêt di dilê wîda ma. Navê wî bi tîpên zêrînva di dîroka welêt de yê bê nîvsarê. Wî nîfşek hîşt çû,

nîfşên hatî yê rêça wîda bimeşin... Ew hêjayî nirxandinêye».

Pey K.Îbrahîm re sernîvîsar (redaktor) û xwedanê rojnama «Dîplomata» ê rojnemavan Tahir Silêman weha diaxîfe: «Mirov çî ku dibîne pêwîste wê jî bêje. Ez 1988-ê salê li Kazakistanê bûm xeber hat ku Mehmedê Siloyê Bava bangî kurda kirîye ku li bajarê Moskva beştarî meşêbin. Cara ewlîn min ew li Moskva meşêda dît. Bi hezaranva mirov berav bibûn meşê bi coşeke mezin û bi hestek usa ji kurd û Kurdistanê axîfî hundirê mirovada hestên waletparêzîyê û kurdayetiyê pêşda dihat. Gellek mirovan qe nizanbûn kurd û Kurdistana çîye. Welatparêzî û kurdayetiyê ji wî hînbûn.

Geleka ew naskirinê şûnda dibûne welatparêz. Ewî pir ked da gelê xwe, emekê wî pire, piştgirî û alîkarîya her kesî dikir. Hewil dida gelê wî hertim pêşda here, em tu wext wî ji bîr nakin. MIROV HEYE JI MALÊ DIÇE, MIROV JÎ HEYE JI ÊLÊ DIÇE. Mehmedê Siloyê Bava ji elê çû...».

Navê M.S.Bava ji bo kurdên Yekîtiya Sovyêtê bibû sembol a berxwedana kurdayetî û walatparêzîyê, kurd hemû bi wîra şadibûn û bawer dikirin, ew wek xayî xwedan û parestvanekî netew diîttin

Kurdên Sovyêtê welatparêzîyê, kurdayetiyê, biratiyê, dostanîyê, rûmetê, serbestiyê, dîrokê, berxwedanê, jîyanê ji Babayêv hîndibûn. Emel û kirinên mirovan ên qenc mirova hertim zindî û jîndar dike. Mirov gorî keda xwe a menewî dijîn.

Mirovên bextewar û dahîberz ew kesin ku bi emelên xweva qelbê mirovanda diêwirin û tîne bîranîne de.

Navê Mehmedê Siloyê Bava wek sertêkoşerê ji nûva avakirina Kurdistana Sor, pêşeng û rêberê kurdên Yekîtiya Sovyêtê di dîroka kurd û Kurdistanê de bi tîpên zêrînva yê bê mor kirin. Kesayetên wek Babayêv nemirin.

Dereqa Babayêv gelek gotar, hevpeyvîn, pirtûk hatîye nîvsarê û kilam hatîye sêwirandinê (Mecîdê S.) û helbest hatine nivîsarê.

Gotinên Babayêv: «Gulla ku bere gelê min didin, bila ya ewlîn li singê min keve». Mehmedê Siloyê Bava (Mamêd S. Babayêv).

Bêwar Barî Teyfûrî
Basnews

KDPS Genel Sekreteri: Rojava Kürtleri olarak Şam'a gidelim, PKK ile değil

Kürdistan Demokrat Partisi-Suriye (KDPS) Genel Sekreteri Muhammed İsmail, "Şam'a gitmeden önce Kürtler

den, üyelerimizin yakalanmasından, bürolarımızın ateşe verilmesinden bahsettik. Hiç bir gerekçe olmadan bunlar

olarak kendi aramızda bir anlaşmaya varmalıyız. Bunun için de PKK'nin Rojava'dan çıkması gerekiyor. PYD'nin PKK ile olan ilişkilerini bitirmesi gerekiyor. Biz Rojava Kürtleri olarak Şam'a gidelim, PKK ile değil" dedi.

Rûdaw TV'den Dilbixwin Dara'ya konuşan KDPS Genel Sekreteri Muhammed İsmail, serbest bırakılan Kamil Muhammed Abdi ile Ramazan Hacı'nın aylardır hiç bir gerekçe olmadığı halde tutuklu kaldıklarını söyledi.

Özerk Yönetimi "sebepsiz yere" ENKS'ye ve taraftarlarına baskı uygulamakla suçlayan İsmail, halen tutuklu olan 7 üyelerinin de akıbetinin açıklanması için ABD'li yetkililere bir liste sunduklarını dile getirdi.

İsmail, "Bu kişiler PYD/PKK'nin kontrolü altındaki bölgelerde tutuklandı. Onlar götürdü ve bugüne kadar da kendilerinden haber alınmıyor" dedi.

"Daha önce Erbil'de, Duhok'ta ve Qamişlo'da anlaşma yaptık"

ENKS yönetiminin Demokratik Suriye Güçleri (DSG) Genel Komutanı Mazlum Abdi ile yaptığı görüşmeye değinen Muhammed İsmail, şu bilgileri paylaştı: "Karşılıklı görüş alışverişinde bulunuldu. Biz ENSK olarak gelecekte Suriye'de Kürt halkının meşru haklarını ve davasını görüşüyoruz. Mazlum Abdi ile görüşmede de bundan bahsettik. Kendisi Şam'a gitmek için ortak bir heyet kurulmasından yana olduğunu söyledi. Biz de ENKS'ye karşı işlenen ihlaller-

neden yapıldı da şimdi ortak bir heyetle Şam'a gidelim deniliyor. Halkımız saf değil. Bizim geçmişten kalan haklı endişelerimiz ve acı tecrübelerimiz oldu. Daha önce Erbil'de, Duhok'ta ve Qamişlo'da anlaşma yaptık ama üzerinden 20 gün geçmeden ihlal ettiler.

Bugün de ENKS köprü olsun onlarla Şam'a gidelim diyorlar. Neden şimdiye kadar Kürtlerin haklarını savunabilmek için bir adım atmadılar?"

Görüşmede hem eski meseleleri hem de Suriye'nin geleceğini ele aldıklarını belirten PDKS Genel Sekreteri İsmail, "Diktatörlük duvarı yıkıldı. Suriye halkının ve halkımızın üzerindeki zulüm duvarı da yıkıldı. Artık silahla kendinden başkalarını bastırmanın ve ağını kapatanların bir geleceği yoktur" dedi.

Muhammed İsmail, Özerk Yönetim'den taleplerini bir kez daha hatırlatarak şu ifadeleri kullandı:

"Şam'a gitmeden önce kendi aramızda bir anlaşmaya varmalıyız. Bunun için de PKK'nin Rojava'dan çıkması gerekiyor. PYD'nin PKK ile olan ilişkilerini bitirmesi gerekiyor. Biz Rojava Kürtleri olarak Şam'a gidelim, PKK ile değil. Biz komşuların, Suriye'nin bileşenlerinin, Türkiye'nin saldırılarına ve kaygılarına maruz kalamayız. Araplar, Süryaniler diğer bileşenler de onların varlığından kaygılı. Aramızda bir inanç kırılması var. Bunun pratik adımlarla yeniden inşa edilmesi gerekiyor. Yeni bir anlaşma olacaksa ABD ve

uluslararası koalisyon garantör olmalı. Bunu istemek bizim de hakkımız ki halkımız da bunu biliyor. Önümüzde yeni bir fırsat var, bunu birlik olursak değerlendirebiliriz. Kürtlerin haklarının anayasada yer alması için, Suriye'nin geleceğinde rol alabilmemiz için kendi aramızda böyle bir anlaşmaya ihtiyaç var."

"Biz PYD ile değil Mazlum Abdi ile görüştük"

Bu konuda Mazlum Abdi'nin de kendilerine hak verdiğini aktaran İsmail, "Biz PYD ile değil Mazlum Abdi ile görüştük. Ama bizim asıl meselemiz PYD ile" dedi.

KDPS Genel Sekreteri Muhammed İsmail, Suriye için federal sistem istediklerini, bunun için de Suriye'deki bileşenlerle diyalog kuracaklarını söyledi.

DSG'nin Deyrezzor, Rakka ve hatta Haseke'deki Arapların yaşadığı bölgeleri kontrol altında tutmasını yanlış bulduklarını dile getiren İsmail, "Nasıl ki biz Arapların gelip Kürt bölgelerini kontrol etmesinden rahatsız isek onlar da Kürtlerin kendi topraklarına hükmetmesini istemiyorlar. Araplar bu konuda çok sert tavır alıyorlar. Kürtlerle Araplar arasında derin yaralar açılmasını istemiyoruz" diye konuştu.

"DSG Kürtlerin savunması için kurulmadı"

Federal sistem içerisinde her bileşenin kendi bölgesini idare etmesini savunduklarını belirten Muhammed İsmail, "DSG Kürtlerin savunması için kurulmadı. IŞİD'e karşı uluslararası koalisyon çerçevesinde kuruldu. Para ve diğer yardımları bunun için aldı. Kürt meselesini savunmak için değil. Biz DSG kalsın veya kalmayın demiyoruz ama onlar bizi temsil de etmiyorlar" yorumunu yaptı.

Muhammed İsmail, "Gösterdiğimiz tahammül, kendi aramızda kavga etmememiz, akıllıca hareket etmemiz ve çektiğimiz eziyetler bizi korudu, başka kimse de değil" dedi.

KDPS lideri, Roj Peşmergelerinin eğitilmiş bir güç olduğunu, herhangi bir tarafa karşı başka tarafı savunmak için kurulmadığını söyledi.

İsmail, Roj Peşmergelerinin rolünün gelecekte Suriye'nin savunma gücünün işlevi belirlendiğinde netleşeceğini vurguladı.

Colani: Kürt güçleri Savunma Bakanlığı çatısı altında birleştirilecek

Suriye'nin yeni lideri Ebu Muhammed Colani, "Kürtler Suriye toplumlarının ayrılmaz

bir parçası." dedi.

HTŞ Lideri Colani (Ahmet Hüseyin eş-Şara), 29 Aralık Pazar günü, bir televizyon röportajında, Kürt silahlı grupların Suriye Savunma Bakanlığının bir parçası olacağını diyerek, "Kürtler ise Suriye toplumlarının ayrılmaz bir parçasıdır." ifadesini kullandı.

Suriye'nin kuzeydoğusundaki krizi çözmek için Suriye Demokratik Güçleri (DSG) ile görüşüyoruz. Suriye'nin herhangi bir şekilde bölünmesi ya da federal bir yapı kurulması söz konusu değildir.

Colani ayrıca, "Suriye için yeni bir anayasanın hazırlanması yaklaşık üç, seçimlerin yapılması ise dört yılı bulabilir." dedi

Colani, ayrıca Suudi Arabistan ve İran'ın bölgedeki rolünü de değerlendirdi.

"Suudilerin Suriye'ye yönelik son açıklamaları çok olumlu. Suudi Arabistan Suriye'de istikrar istiyor, büyük yatırım fırsatları var. Suudi Arabistan'ın Suriye için yaptığı her şeyden gurur duyuyorum. Suudilerin Suriye'nin geleceğinde önemli bir rolü var."

Colani: İran konusunda ise şunları söyledi: "İran'ın bölgeye müdahalesini yeniden hesaplayacağını umuyorum. Bu aşama İran'ın politikalarını yeniden gözden geçirmesini gerektiriyor. Geniş bir kesim İran'ın bölgede olumlu bir rol oynamasını arzuluyor. Ayrıca hukuk komitelerimiz, dış ülke ya da gruplara karşı tazminat taleplerini değerlendirecek.

Biz herkesle dengeli ilişkiler kurmak istiyoruz. Açtıkları yaralara rağmen İran Büyükelçiliğine karşı ülke olarak görevimizi yaptık. İran'dan olumlu açıklamalar bekliyorduk. İran'ın Suriye halkının yanındaymış olması gerekirdi."

ABD ve Rusya

Colani, devrik rejimin en büyük destekçilerinden olan Rusya konusunda da açıklama yaptı. Rusya ile ilişkilerden stratejik çıkarları bulunduğunu vurgulayan Şara şu ifadeleri kullandı:

"Rusya dünyanın en güçlü ikinci ülkesi ve büyük öneme sahip. Suriye'nin Rusya ile stratejik çıkarları var. Rusya'nın Suriye ile ilişkilerine yakışmayan bir şekilde çıkış yapmasını istemiyoruz. Biz öncelikle Suriye halkının çıkarlarını gözetiyoruz."

Colani, ayrıca ABD'nin de Suriye'ye yönelik yaptırımları kaldırmasını umduklarını söyledi:

"Trump yönetiminin Suriye'ye yönelik yaptırımları kaldıracağını umuyoruz. Trump yönetiminin Biden'ın politikasını benimsemeyeceğini umuyoruz."

Öcalan ile DEM heyeti arasındaki görüşme sona erdi

DEM Partili Sırrı Süreyya Önder ve Pervin Buldan, İmralı Adası'nda Abdullah Öcalan ile görüştü.

DEM Parti heyeti, Abdullah Öcalan'la görüşmek için bugün sabah saatlerinde İmralı Adası'na gitti.

Habertürk'ün aktardığına göre yaklaşık 5 saat süren görüşme sona erdi. Görüşmeyle ilgili bir açıklama yapıp yapılmayacağı henüz netleşmedi.

DEM Parti, 26 Kasım'da Adalet Bakanlığı'na başvuruda bulunarak bu görüşme için izin talep etmişti. Yaklaşık bir ay süren değerlendirme sürecinin ardından Bakanlık, olumlu yanıt vermişti.

Adalet Bakanı Yılmaz Tunç, görüşme sürecine ilişkin önceki gün yaptığı açıklamada, hava şartlarının uygun olması durumunda görüşmenin 28 Aralık veya pazar günü gerçekleştirileceğini ifade etmişti. Tunç, "DEM Parti'nin talebine olumlu yanıt verdik. Görüşmeye Sırrı

Süreyya Önder ve Pervin Buldan katılacak" açıklamasını yapmıştı.

Ne olmuştu?

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 22 Ekim'de partisinin TBMM Grup Toplantısı'nda yaptığı açıklamada, "Teröristbaşının tecridi kaldırılırsa, gelsin TBMM DEM Parti Grup Toplantısı'nda konuşsun, terörün tamamen bittiğini ve örgütün

lağvedildiğini haykırınsın. Bu dirayet ve kararlılığı gösterirse, 'umut hakkı'nın kullanımıyla ilgili yasal düzenlemenin yapılması ve bundan yararlanmasının önü de ardına kadar açılınsın" ifadelerine yer vermişti.

Bahçeli, bu açıklamasından kısa bir süre sonra ise DEM Parti heyetine İmralı'ya gitmesi için izin verilmesi çağrısı yapmıştı.

Mustafa Özçelik: Öcalan'ın mesajı net değil

Kürdistan Yurtseverler Partisi (PKW) Genel Başkanı Mustafa Özçelik, DEM Parti, 28 Aralık 2024 Cumartesi günü, gerçekleşen İmralı

Özçelik, "Öcalan, Bahçeli ve Erdoğan paradigmasını desteklediğini ifade ediyor ama onların paradigmasında Kürt sorunu yok." dedi. PKW Genel Başkanı Özçelik, 29 Aralık 2024 Pazar günü, Kürdistan24'e PKK lideri Abdullah Öcalan'ın imralı görüşmesinden sonra kamoyuna verdiği mesajına dair açıklamada bulundu.

Öcalan'ın kamuoyuna verdiği mesajın net olmadığını belirten Özçelik, "Öcalan, Bahçeli ve Erdoğan paradigmasını desteklediğini ifade etmiştir, ancak açıklanan paradigmada Kürt sorunu değil, PKK sorunu yer alıyor."

ziyaretinin ardından ilk açıklamayı yapmıştı.

DEM heyetinin İmralı'da Abdullah Öcalan ile 28 Aralık 2024 tarihinde kapsamlı bir görüşme gerçekleştirdiği belirtilen açıklamada, "(Öcalan) Kendisinin sağlığı iyi, morali oldukça yüksekti. Kürt sorununa kalıcı çözüm bulmaya yönelik yaptığı değerlendirmeler hayati önemdeydi. Ortadoğu ve Türkiye'de yaşanan son gelişmelerin değerlendirildiği görüşmede Sayın Öcalan, dayatılan karanlık gelecek senaryolarına karşı pozitif çözüm önerilerini sunmuştur." ifadeleri kullanılmıştı.

Yedi maddelik açıklamanın devamında şunlar kaydedilmişti:

"Türk-Kürt kardeşliğini yeniden güçlendirmek tarihi bir sorumluluk olduğu kadar tüm halklar için de kader belirleyici bir önem ve aciliyet kazanmıştır. Sürecin başarısı için Türkiye'deki tüm siyasi çevrelerin dar ve dönemsel hesaplara takılmadan inisiyatif alması, yapıcı davranması ve pozitif katkı sunması elzemdir. Bu katkıların en önemli zeminlerinden biri de şüphesiz TBMM olacaktır. Gazze ve Suriye'de yaşanan hadiseler göstermiştir ki, dışarıdan müdahalelerle kangrenleştirilmeye çalışılan bu sorunun çözümü artık ertelenemez bir hal almıştır. Bunun ciddiyetiyle doğru orantılı bir çalışmayı başarıya ulaştırmak için muhalefetin de katkı ve önerileri değerlidir. Sayın Bahçeli'nin ve Sayın Erdoğan'ın güç verdiği yeni paradigmaya, ben de pozitif anlamda gerekli katkıyı sunacak ehil ve kararlılığa sahibim. Heyet bu yaklaşımımı gerek devletle gerekse siyasi çevrelerle paylaşacaktır. Bunlar ışığında gereken pozitif adımı atmaya ve çağrıyı yapmaya hazırım. Bütün bu çabalarımız, ülkeyi hak ettiği düzeye taşıyacak ve aynı zamanda demokratik bir dönüşüm için de çok kıymetli bir kılavuz olacaktır. Devir Türkiye ve bölge için barış, demokrasi ve kardeşlik devridir."

Öcalan'dan 'Ben Hazırım' mesajı

DEM Parti, Abdullah Öcalan ile dün yapılan görüşmeye dair açıklama yayınladı. Açıklamada Öcalan'ın "Bahçeli ve Erdoğan'ın güç verdiği yeni paradigmaya, ben de pozitif anlamda gerekli katkıyı sunacak ehil ve kararlılığa sahibim" sözleri iletildi.

DEM Parti, Sırrı Süreyya Önder ile Pervin Buldan, İmralı'da Abdullah Öcalan ile dün yapılan görüşmeye dair yazılı açıklama yaptı. Açıklamada, PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın, Türk-Kürt kardeşliğini yeniden güçlendirmenin aciliyet kazandığı değerlendirmesine yer verildi. Ayrıca Öcalan'ın, "Sayın Bahçeli'nin ve Sayın Erdoğan'ın güç verdiği yeni paradigmaya, ben de pozitif anlamda gerekli katkıyı sunacak ehil ve kararlılığa sahibim." diyerek pozitif adım ve çağrı yapmaya hazır olduğu belirtildi.

Basına ve kamuoyuna; İmralı'da Sayın Abdullah Öcalan ile 28 Aralık 2024 tarihinde kapsamlı bir görüşme gerçekleştirdik. Kendisinin sağlığı iyi, morali oldukça yüksekti. Kürt Sorununa kalıcı çözüm bulmaya yönelik yaptığı değerlendirmeler hayati önemdeydi.

Ortadoğu ve Türkiye'de yaşanan son gelişmelerin değerlendirildiği görüşmede Sayın Öcalan, dayatılan karanlık gelecek senaryolarına karşı pozitif çözüm önerilerini sunmuştur. Düşünceleri ve yak-

laşımının genel çerçevesi aşağıdaki gibidir:

Türk-Kürt kardeşliğini yeniden güçlendirmek tarihi bir sorumluluk olduğu kadar tüm halklar için de kader belirleyici bir önem ve aciliyet kazanmıştır.

Sürecin başarısı için Türkiye'deki tüm siyasi çevrelerin dar ve dönemsel hesaplara takılmadan inisiyatif alması, yapıcı davranması ve pozitif katkı sunması elzemdir. Bu katkıların en önemli zeminlerinden biri de şüphesiz TBMM olacaktır.

Gazze ve Suriye'de yaşanan hadiseler göstermiştir ki, dışarıdan müdahalelerle kangrenleştirilmeye çalışılan bu sorunun çözümü artık ertelenemez bir hal almıştır. Bunun ciddiyetiyle doğru orantılı bir çalışmayı başarıya ulaştırmak için muhalefetin de katkı ve öneri-

leri değerlidir.

Sayın Bahçeli'nin ve Sayın

İsrail Dışişleri Bakanı: 'Kürtler Batı yanlısı ve dost bir gruptur ve biz onların yanında durmalıyız'

İsrail Dışişleri Bakanı: Kürtler Batı yanlısı ve dost bir gruptur ve biz onların yanında dur-

malıyız" dedi. İsrail Dışişleri Bakanı Gideon Saar, HTŞ vemüttefiklerini kastederek, "Şam'daki rejim meşru bir hükümet değil, bir çetedir" dedi. Saar ayrıca mevkidaşları ile yaptığı görüşmelerde onlara "Filistine verdiğiniz ilginin yüzde birini Kürtlere verin" dediğini aktardı. Gideon Saar, İsraili sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle bir araya geldiği toplantıda, Suriye'deki gelişmelere ilişkin açıklamalarda bulundu.

Suriye'de Beşar Esad rejiminin devrilmesinden sonra ülkenin bir biri ile rekabet eden gruplar ve aşırı ideolojilerle boğuşan parçalanmış bir devlet olduğunu söyledi.

Saar, "Şam'daki rejim esasen bir çetedir, meşru bir hükümet değil. İdlib gibi diğer bölgeler aşırı ideolojilere sahip İslamcı gruplar tarafından kontrol ediliyor" diye konuştu.

Esad rejiminin devrildiği bir zamanda Suriye ordusuna ait üslerin bombalanmasına değinen Saar, "Çünkü silahlarının radikallerin eline geçebileceğinden veya karaborsada satılabileceğinden endişeleniyordu" ifadelerini kullandı.

İsrail Dışişleri Bakanı, Suriye'deki devam eden kaos ortamında güvenliğini korumak için proaktif önlemler aldıklarını söyledi. Sadece Türkiye ve Ürdün değil, aynı zamanda Avrupa'yı da etkileyen Suriyeli mülteci sorunu olduğunu belirten Saar, "Avrupa'da bu sorun muazzam siyasi sonuçlar doğuruyor. Amaçları açık: Durumun istikrarlı olduğunu iddia etmek, böylece mültecilerin Suriye'ye geri dönmelerini sağlamak" diye konuştu.

Kürtlerin yanında durmak ahlak ve ilke meselesi

Jarusselam Post'un aktardığına göre İsrail Dışişleri Bakanı Gideon Saar, İsrail'in Kürtleri desteklemedeki diplomatik müdahalesini vurgulayarak uluslararası toplumu sorumluluklarını yerine getirmeye çağırdı. "Dünya çapındaki dışişleri bakanlarıyla yaptığım görüşmelerde - [ABD Dışişleri Bakanı] Antony Blinken'dan diğerlerine kadar - uluslararası toplumun Kürtlere karşı sorumluluğunu vurguladım," dedi. Sa'ar, Kürtlerin IŞİD'e karşı mücadelelerinde yaptıkları fedakarlıkları vurguladı ve Kürt özerkliğini ortadan kaldırmanın tehlikeleri konusunda uyardı.

İsrail Kürtleri savunmak için askeri bir eylemde bulunmamış olsa da Saar, onları desteklemenin ahlaki ve diplomatik zorunluluğunu vurguladı. "Kürtler Batı yanlısı ve dost bir gruptur ve biz onların yanında durmalıyız" dedi. Ayrıca Kürt meselesini diğer meselelerle karşılaştırıldığında küresel ilgideki eşitsizliğe dikkat çekti. Saar, dışişleri bakanlarıyla yaptığı görüşmeleri anlatırken, "Onlar Filistinli değil, ancak Filistin meselesine verdiğiniz ilginin yüzde birini bile onlara verin," dedi. İsrail'in Kürtlerle olan bağlarını Dürzi toplumuyla olan ilişkisine benzetti ve bu bağ ortak ilkelere dayanan bir bağ olarak tanımladı. "Onların yanında durmak bir ilke mesele-

29 Aralık 2024

Mezlûm Ebdî: Em amade ne ewlehiya sînoran radestî Şamê bikin

Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî diyar kir li gorî

formulekê ew dikarin ewlehiya sînoran radestî desthilatdarên Şamê bikin.

Mezlûm Ebdî diyar kir ku heger ew û Heyeta Tehrîr El Şamê (HTŞ) li hevdû bikin ew amade ne tevî artêşa nû ya Sûriyeyê bibin.

Mezlûm Ebdî ji Şerq El Ewsetê re axivî û behsa pêşhatên dawî yê li Sûriyeyê û Rojavayê Kurdistanê kir.

Fermandarê Giştî yê HSDyê Mezlûm Ebdî amaje bi wê yekê kir ku divê Sûriye welatekî yekgirtî bimîne lê divê ev yek piştî gotûbêjên destûrî û bi îradeya Sûriyeyê pêk were.

Ebdî di beşeke din a axaftina xwe de hişyarî da ku metirsiyeke mezin li ser Kobaniyê heye.

Li gorî gotina Mezlûm Ebdî tevî ku HSDyê bi rêya navbeynkaran pêşniyara "herêma bêçek" li Enqerêyê kir lê heta niha Enqerêyê bersiv nedaye.

"Em naxwazin Sûriye parçe bibe"

Mezlûm Ebdî li ser diyaloga bi Heyeta Tehrîr el-Şamê jî wiha got:

"Em hîn bi Heyeta Tehrîr El-Şam re negihîştine danûstandinên rasterast lê em di wê baweriyê de ne ku divê Sûriye dewleteke nenavendî, piralî, demokratîk be, ku nasnameya cihêreng be.

Welat li gorî destûreke nû mafên hemû pêkhatiyên Sûriyeyê û yê gelê Kurd jî bîn parastin.

Em li hemberî parçebûna Sûriyeyê ne û amade ne rola xwe di avakirina hikûmeta ku welat birêve bibe de bilîzin.

Sûriyeyê gelekî xwîn rijand. Îro em bi lezgînî banga diyaloga tam û rasterast ji bo bidestxistina serdemek aştî û ewlehiyê dikin da ku Sûriye bi pêş ve biçê û ji nû ve ava bibe."

"Vegera Pêşmergeyên Roj xwezayî ye"

Mezlûm Ebdî behsa pêşeroja Rêveberiya Xweser jî kir û wiha got:

"Herêmên Rêveberiya Xweser herêmên Sûriyeyê ne, divê nûnerên wan xwedî rol û deng bin û di avakirina pêşerojê de beşdar bin.

Divê Sûriyeya pêşerojê xwedî artêşeke niştimanî ya yekane be ku welat û welatîyên Sûriyeyê biparêze. Ev mijareke nayê niqaşkirin û çekên Hêzên Sûriya Demokratîk wê bibin çekek ji bo vê artêşa niştimanî û bi hemû ezmûn û hêza xwe ve di nava wê de cih bigirin vê mijarê pêk bînin."

Ebdî di beşekî din ê axaftina xwe de behsa vegera Pêşmergeyên Roj jî kir û wiha got:

Em behsa avakirina artêşeke niştimanî ya Sûriyeyê bêçekkirin û yekkirina aliyekê di vê artêşê de dikin.

Heger endamên "Pêşmergeyên Roj" ji vegerin welatê xwe, ev tiştêkî xwezayî ye."

Mezlûm Ebdî li ser ewlehiya sînoran jî axivî û wiha got: "Em bi biryar in ku ewlehiya cîranên xwe dabîn bikin, ji ber ku Sûriye dê li ser ewlehî û aramiya wan nebe xeter.

Ji bo pêşdebirina tedbiran ji bo ku ti aktorên ne ji Sûriyeyê ewlekariya Sûriyeyê û cîranên wê tehdîd nekin em amade ne ku bi hikûmeta navendî re kar bikin

Em di prensîbê de amade ne ku li gorî formuleke lihevkerî, erkên ewlehiya sînor bi hêsanî radestî desthilatdarên Şamê bikin."

Neçîrvan Barzanî bangî welatên cîhanî kir: Mafên Kurdên li Sûriyeyê biparêzin

Serokê Herêma Kurdistanê Neçîrvan Barzanî ev çend roj in çend hevdîtînen girîng li wezîr û rayedarên pilebilind ên welatên cîhanê re pêk anîn û di wan hevdîtînan de xwest ku mafên Kurdên li Sûriye û Rojavayê Kurdistanê bîn parastin.

Serokê Herêma Kurdistanê Neçîrvan Barzanî ev çend roj in çend hevdîtînen girîng li wezîr û rayedarên pilebilind ên welatên cîhanê re pêk anîn û di wan hevdîtînan de xwest ku mafên Kurdên li Sûriye û Rojavayê Kurdistanê bîn parastin.

Serokê Herêma Kurdistanê Neçîrvan Barzanî vê hefteyê li gel wezîrên parastinê yên Almaniya, Îtalya, Holenda, Serokerkanê Brîtanya û Fermandeyê Koalîsyonê çend hevdîtînen girîng pêk anîn.

Li gor zanyariyên Rûdawê, Neçîrvan Barzanî li gel welatên wekî Amerîka, Fransa, Brîtanya, Holenda û Tirkîyeyê rewşa niha ya Sûriye û Rojavayê Kurdistanê û pirsgrêkên ewlehiyê yê herêmê gotûbêj kirine.

Welatên rojava dixwest bizanin perspektîfa Neçîrvan Barzanî ya li ser guherînên Sûriyeyê û rola Herêma Kurdistanê di vî warî de çî ye. Di van hevdîtînan de Neçîrvan Barzanî tekezî li ser parastina aramiya Suriye û parastina mafên Kurdan kir.

Neçîrvan Barzanî her wiha tekezî li ser wê yekê kir ku Hevpeymaniya Navdewletî li Dijî DAIŞê (Koalîsyon) hebûna xwe li

herêmê berdewam bike.

Serokê Herêma Kurdistanê gelek caran ragihandiye ku metir-

Almanyayê Boris Pistorius qebûl kir.

Di heman rojê de Serokerkanê

siya DAIŞê heta niha berdewam dike û li ser vê mijarê hişyarîyên pêwîst da welatên hevpeyman.

Li gorî agahiyan, DAIŞ li nêzîkî hin deverên Bexdayê û li hin herêmên Sûriyeyê yê weke Bûkemaî jî nû ve xwe birêxistin dike.

Ev rewş wekî metirsiyeke cidî li ser Herêma Kurdistanê û welatên hevpeyman tê dîtin.

Hevkariya Pêşmerge û artêşa Îraqê

Di civînan de tekez li ser bihêztirkirina hevkarîyên di navbera Hêzên Pêşmerge û artêşa Îraqê û hêzên koalîsyonê de hat kirin.

Bi taybetî behsa çaksazkirina Hêzên Pêşmerge û pêşketina pêvajoya entegrasyonê hat kirin.

Neçîrvan Barzanî 12ê Kanûna Pêşîn, Wezîrê Parastinê yê

Giştî yê Brîtanya û şandeyeke pilebilind a leşkerî û diplomatîk a wî welatî jî pêşwazî kirin.

17ê Kanûn Pêşîn, ew bi Fermandarê Koalîsyonê General Kevin Leahy re civiya.

Neçîrvan Barzanî duh jî Wezîrê Parastinê yê Holendayê Ruben Brekelmans pêşwazî kir.

Di hevdîtînan de asayîşa herêmê, reformên Pêşmerge û hevkarîyên navdewletî hatin gotûbêj kirin.

Hewldanên Herêma Kurdistanê yê ji bo pêkanîna aramiyê li Îraqê û herêmên derdora wê ji aliyê welatên rojava ve bi baldariyeke mezin tê şopandin.

Di hevdîtînan de tekez tenê li ser girîngiya rola Herêma Kurdistanê ya li Iraqê nayê kirin her wiha tekezî li ser rola wê ya pêkanîna aramiya herêmê jî tê kirin.

'Armanca hevdîtina bi Ocalan re ew e ku Kurd negihêjin mafên xwe'

Berdevkê Partiya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) Hanefî Turan da zanîn ku "Armanca fetisandina Pirsgrêka Kurdan û girêdana wê ya bi azadiya hinek

girtîyan ve ye."

Parlamentêrên DEM Partiyê Pervîn Buldan û Sirri Sureyya Onder doh çûn Girava Îmraliyê û bi Rêberê PKKyê Abdullah Ocalan re hevdîtînek kir.

DEM Partiyê derbarê naveroka hevdîtîne daxuyaniyeke nivîskî belav kir û got:

"Di hevdîtîne de ku pêşhatên dawî yê li Rojhilata Navîn û Tirkîyeyê hatin nirxandin, Birêz Ocalan ji bo senaryoyên siberoja tarî yê hatine ferzkirin, çareseriyên erênî pêşkêş kirin."

Berdevkê Partiya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) Hanefî Turan ji Amedê beşdarî bultena Rûdawê bû û pirsên Nalîn Hesenê yê li ser mijarê bersivandin.

Hanefî Turan ragihand ku dê hevdîtina bi Ocalan re dê li Başûr û Rojavayê Kurdistanê bandoreke

mezin bike.

Hanefî Turan da zanîn ku armanca hevdîtîne ew e ku YPG xwe radestî Şamê bike û Kurd negihêjin mafên xwe yê bingehîn.

Hinek xalên girîng ên ku Berdevkê Partiya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) Hanefî Turan anîne zimên wiha ne:

"Tiştên ji bo qedera miletê Kurd tî axaftin dê li Başûr û Rojavayê Kurdistanê bandoreke mezin bike.

Divê bi awayekî vekirî li hemberî miletê Kurd mesele were axaftin.

Gotinên Ocalan dê li ser tiştên dewlet û Bahçelî jê dixwazin bin. Divê hevdîtînen bi Ocalan re zelal bin û ji raya giştî re werin ragihandin.

Ew dixwazin li ser Rojavayê Kurdistanê hinek gavan bavêjin.

Armanca ew e ku YPG xwe radestî Şamê bike û Kurd negihêjin mafên xwe yê bingehîn.

Armanca fetisandina Pirsgrêka Kurdan û girêdana wê ya bi azadiya hinek girtîyan ve ye.

Em jî dixwazin zîndaniyên siyasî yê Bakurê Kurdistanê ku bi hezaran in, werin berdan.

Ocalan û Demirtaş jî di nav de divê girtîyên siyasî werin berdan.

Pirsgrêka Kurdan ne ew e ku Ocalan derkeve derve yan jî di malê de were desteser kirin.

Pirsgrêka Kurdan, pirsgrêka miletê Kurd a bi sedan salan e.

Miletê Kurd li her çar parçeyên Kurdistanê ji bo bigihêje mafên xwe yê bingehîn di nava têkoşîneke bêhempa de ye."

Nêçîrvan Barzanî: Em dê mafên Mesîhiyan biparêzin

Nêçîrvan Barzanî Cejna Christmasê pîroz kir û got, "Em

Nêçîrvan Barzanî got, "Ez

û ji bo hemû kesî bibe sala kameranî û serkeftinê."

"Em dê wekî her carê parêzvanên mafên wan bin"

Serokê Herêma Kurdistanê amaje bi parastina mafên Mesîhiyan da û anî zimên:

"Em hemû welatîyên me yê Mesîhî piştrast dikin ku em dê wekî her carê parêzvanên mafên wan bin."

Nêçîrvan Barzanî di peyama xwe de da zanîn ku ew dê karên xwe yê ji bo bihêzkirina bihevrejîyan, hevqebûlkirin û çanda pirrengiya olî û neteweyî bidomînin û got:

"Kurdistan dê ji bo me hemûyam bêyî ti cudahiye wekî welat û helîneke aramiyê bimîne."

Christmas cejneke Mesîhiyan e ku her sal bi piranî 25ê Kanûna Pêşîn bi boneya rojbûna Hz. Îsa tê pîrozkirin.

dê wekî her carê mafê Mesîhiyan biparêzin."

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi wesîleya Cejna Christmasê bi rêya hesabê xwe yê Xê peyamek belav kir.

"Ez hêvî dikim bibe cejna

Cejna Christmasê ji dil û can li welatîyên me yê ezîz ên Mesîhî yê li Herêma Kurdistanê, Îraqê û hemû cîhana Mesîhiyan pîroz dikim.

Ez hêvî dikim bibe cejna aramî û asûdeyîyê, hûn hemû betlaneyêke xweş derbas bikin

Keşeyê Siryan bangî Kurdan kir: 'Bibin yek û bi hev re biçin Şamê'

Berpîrsê Dêra Yekîtiya Xirîstiyânên Dêrikê Keşe Dr. Neîm Yûsif banga yekîtiyê li ENKS û PYNKyê kir.

Banga yekîtiyê û diyalogê li li Encûmena Niştimanî ya Kurda li Sûriyeyê (ENKS) û Partiyên Yekîtiya Niştimanî ya Kurd (PYNK) berdewam dikin.

Keşeyê Sûryanî Dr. Neîm Yûsif ban li ENKS û PYNKyê kir û got:

Ji ber ku ez berpîrsiyariyê hest dikim, ez bang li her du aliyan dikim, di qonaxêke çarenivîsyê de hûn bibin yek û bi yek şandeyê biçin Şamê û mafên gelê me biparêzin.

Li hev bikin ji bo berjewendiya giştî, ev daxwazêke giştî ye ji bo hemûyan, da ku hûn hêzeke bi bandor bin di vê qonaxê de.

Divê rola we di avakirina nasnameya Sûriyeyê û dîroka Sûriyeya nû de hebe

Ez banga partiyên neteweyî yê gelê me dikim, da ku bibin yek û şandeyêke hevbeş çê bikin û daxwazên xelkê navçeyê bigihînin Şamê.

Kes mafê we weke diyarî pêşkêşî we nake, divê hûn bibin yek û daxwaza mafê xwe bikin."

Dr. Neîm Yûsif bû mewanê Bultena Rojavayê Kurdistanê û bersiv da pîrsên Nalîn Hesenê.

Dr. Neîm Yûsif behsa Xirîstiyânên li Sûriyeyê kir û got:

"Ev 10 sal in, em li herêma Cizîrê li derveyî desthilata rejimê bûn.

Li seranserî Sûriyeyê niha rewşa Xirîstiyanan baş e lê

hinek kiryarên takekesî yê xirab jî pêk tên.

"Divê ENKS û PYD tawîzan bidin û li hevdu bikin"

Keşeyê Sûryanî li ser diyaloga aliyên siyasî yê Kurd jî wiha got:

"Ji ber ku em di navbera ENKS û PYDyê de di heman mesafeyê de ne û em bi siyasîyê re mijûl nabin, ew hemû hezkirî û dostên me ne.

Ji vê helwêstê ve, min bangek kir ji ber ku ez piraniya wan nas dikim û em hêvîdar in ku herdu alî tawîzan bidin.

Bê guman daxwazên her du aliyan hene lê hin mijar hene ku nayên bipaşxistin.

Ji ber ku em di Sûriyeyê nû de bê taybetmendî ne û pêwîst e em taybetiyên Sûriyeya nû diyar bikin."

"ENKS û PYNK divê li hevdu bikin"

Dr. Neîm Yûsif behsa girîngiya destûra nû ya Sûriyeyê jî kir û wiha got: "Lihevkirina (Di navbera aliyan de) gelekî girîng e da ku her kes bibe hêzeke bibandor di avakirina nasnameya Sûriyeya

nû de.

Nebûna lihevkerinê pîrs-girêkek e û dema ku min bangewazî dinivîsand.

Ez li nakotiyên her du aliyan fikirîm û ev her du hêzên serekî ne.

Divê em serê xwe bilind bikin û wêneyê giştî bibînin û berjewendiya giştî bibînin.

Dîrok ber bi pêş ve diçe û trê bi lez dimeşe û em nikarin vê qonaxê bipaşde bixin û hûrgiliyên ku ev çend sal in hatine bipaşxistin hene.

Ev her du alî bi hev re dikarin here Şamê û bibin hêzeke bibandor."

Keşe Neîm Yûsif hêvî xwest ku her kes vê bangê bibihîze mafên xwe yê neteweyî û olî bi dest bixe.

Li gorî gotina Dr. Neîm Yûsif divê çî Kurd, çî Suryanî, Asûrî, Keldanî û Ermenî bin divê rola her kesî di komîteya diyaloga destûra nû de hebe.

Keşeyê Sûryanî di beşeke din ê axaftina xwe de amaje bi wê yekê kir ku divê mafê zimanê Kurdî, Sûryanî divê di destûrê de bîn parastin.

Li Lubnanê Çend Endamên Malbata Esed bi Pasportên Sexte Hatine Girtin

Jêderê ewlekarî îro Înê ji kenala Al Hurra ya Amerîkî re gotine ku Saziya Ewlekariya Giştî ya Lubnanê hevjin

Drîd El Esed (Reşa Ednan Xizîm) û diya wê, û keça Drîd El Esed (Şems) tevî pasportên sexte hatine girtin.

Karbidestên ewlekariya giştî ya Lubnanê ew desteser kirin, piştî fermana girtinê ji dozgeriya giştî ya parêzgeha Cebel Lubnanan derket. Li gor jêderên Al Hurra, Reşa û Şems heta niha ji bo lêpîrsînê di girtinê.

Navê Rif'at El Esed birayê biçûk yê Hafîz Esed mamê Beşar Esed weke tawanbar ji aliyê dozgeriya navnetewî ve tê xwastin. Di Adara borî de, dozgerên Swîsrî behsa cîgirê serokê berê yê Sûriyê Rif'at El Esed kiribûn ji ber ku ew bi tawanên şer û tawanên li dijî mirovahiyê tê tawanbar kirin. Dozgeriyê diyar kirbû ku Rif'at El Esed yê 86 salî, bi sûcdariya ku di meha Sibata 1982 ê de tawanên şer encam dane, dema ku ew berpîrs bû ji tepeserkirina serhildana Îslamîyan li bajarên Hums û Hema.

Derbeya Rif'at El Esed di sala 1984an de bi ser neket, dema birayê wî ketbû di nexweşxanê de, lê piştî têkçûna hewila wî ya guhertina desthilatê, ji bo Fransa hat dîrxistin. Rif'at El Esed li Fransa jiber nerewatiya karanîna perê dewletê 4 salan hatbû girtin, piştî derketina ji girtîgehê birazayê wî Beşar Esed lêbûrîna wî qebûl kir û vegeriya Sûriyê 30 salên sorgûniyê bidawî kirin.

Navê Rif'at El Esed bi têkildariya karên ne rewa yê weke, şuştina pere û gendeliyê tê nasîn, li gor rojnama Wall Street sermayê wî digihîje 850 milyon dolaran.

Ji ber hebûna berpîrsên Sûrî yê girêdayî rejîma Esed li Lubnanê mijara nîqaşa ye, bi taybet yê ku biryara girtina wan heye. Ji hejî bîr xisitnê ye ku VOA ragihand bû ku dawiya hefteya borî xizmên welatîyên Sûrî yê ku li Lubnanê ji ber sedemên curbicur hatbûn girtin, wek pişt-girîkirina komên çekdar li Sûriyê û plankirina êrîşên bombeyî li Lubnanê, roja Yekşemê li navenda bajarê Beyrûtê xwepêşandan hatbû li dar xistin û daxwza serbest berdana wan hatbû kirin.

Koma Îslamî, partiyeke siyasî ya Misilmanên Sunnî yê Lubnanî ye, xwenîşandan rêxist bû.

SOHR: Di 2024an de li Efrînê 600 bînpêkirin çêbûn

Çavdêriya Mafên Mirovan a Sûriyê (SOHR) amaran bînpêkirinên mafê mirovan ên li bajarê Efrînê yê Rojavayê

Kurdistanê ku ji sala Adara 2018an ve hatiye dagirkirin eşkere kir.

SOHRê ragihand ku di sala 2024an de li Efrînê 600 rewşên bînpêkirina mafê mirovan çêbûne. Herwiha di salekê de li herêma Efrînê 30 teqîn rû dane û 133 kes jî di êrîş û rewşên cuda de hatine kuştin.

Çavdêriyê diyar kir, ji dema kontrolkirina Efrînê ya ji aliyê çekdarên girêdayî Tirkîyê ve heta niha kirîza mirovî li Efrînê her zêde bûye û bînpêkirinên li hemberî sivîlan hê jî berdewam in.

SOHRê bang li civaka navdewletî kir ku sivîlên di bin desthilata çekdarên Tirkîyê de biparêzin û rê li ber bînpêkirinan bigirin.

Serokê Giştî yê PWKyê Mustafa Ozçelik li Stenbolê semînerê li dar xist

Serokê Giştî yê Partiya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) Mustafa Ozçelik li roja 29.12.2024ê,

li Nûneratîya Stenbolê ya PWKyê semînerê li dar xist.

Nûnerên Tevgera Avakirina Demokratî Kurdistanî-Sûrye û Platforma Ciwanên Serbixwe, Serokê Giştî yê HAK-PARê yê berê Latîf Epozdemîr, gelek siyasetmedar û rewşenbîrên kurd û endamên PWKyê beşdarî semînerê bûn. Beşdarîyê berbiçav hebû, lê ji ber ku cîh teng bû, gelek kesan li ser pîyan semîner şopandin.

Di destpêka semînerê de, endamê Komîteya Birevebir a Navendî ya PWKyê Kasim Ergun di derbarê armanca semînerê û 13emîn salvegera qetlîfama Robozkê de kurte axaftinek kir û ji bo şehîdên Kurdistanê rêz hate girtin.

Paşê, Serokê Giştî yê PWK Mustafa Ozçelik, di derbarê pêşhatiyên vî dawîyê yê li her çar perçeyên Kurdistanê, Tirkîyeyê, Sûriyeyê de û di derbarê daxuyanîya ku liser navê Abdullah Ocalan hatiye belav kirin de bîr û ray û pêşniyarîyên PWKyê anî zimên.

Piştî axaftina Mustafa Ozçelik, Nûnerên Tevgera Avakirina Demokratî Kurdistanî-Sûrye Mihemed Elo, Mamoste Mem û Serokê Giştî yê HAK-PARê yê berê Latîf Epozdemîr bîr û rayên xwe anî zimên. Semîner di atmosfereke berhemdar de derbas bû.

Mezlûm Ebdî û ENKS civiyan

Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî û ENKS li hev civiyan. Berdevkê ENKSyê Feysel Yûsif da zanîn

ku "Hevpeymanîya Navnetweyî ya li Dijî DAIŞê (Koalîsyon) beşdarî civînê bûye" û dê civîneke din jî were kirin.

Hat zanîn ku civîn li Hisîçayê (Hesekê) li baregeheke Amerîkayê hatiye kirin.

"Me li ser berdevamiya diyalogê li hev kir"

Endama Desteya Serokatîyê ya ENKSyê Fesla Yûsifê jî ji ajansa Rûdawê re eşkere kir ku civîn baş derbas bûye û got:

"Me li ser berdevamiya diyalogê li hev kir, civîn bi amadebûna aliyên Amerîkî û Fransî bû.

Di demeke nêzîk de dê civînineke din de habe."

Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) jî bi daxuyaniyê nivîskî ragihand ku civîn pêk hatiye. Li gorî daxuyaniya HSDyê, di civînê de hatiye diyarkirin ku divê nakokiyên di navbera aliyên de zû çareser bibin û berdevamiya hevdiînan girîng e.

Nêçîrvan Barzanî pîrozbahî li konsulê nû yê Îranê kir

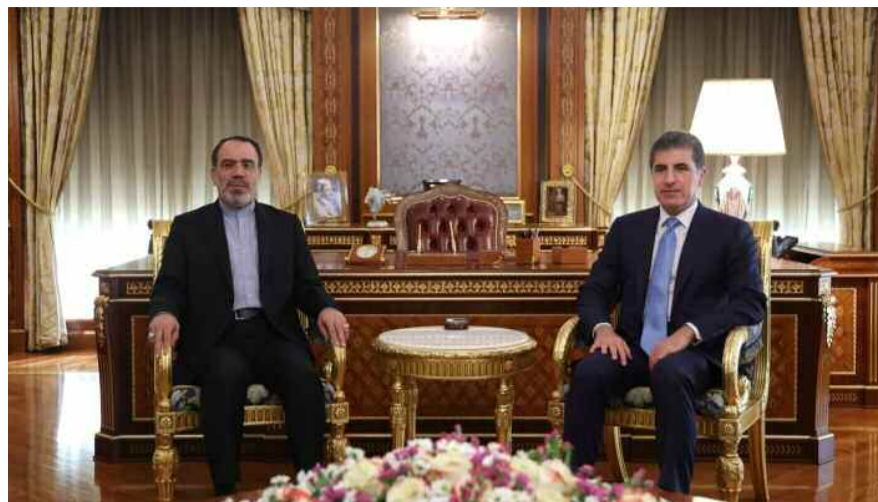
Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi konsulê nû yê Îranê yê Hewlêrê Feramez Esedî re civiya.

Serokatîya Herêma Kurdistanê li ser civînê daxuyaniyek belav kir.

Di daxuyaniyê de hat ragihandin ki Nêçîrvan Barzanî ji destbikarkirinê pîrozbahî li konsulê nû yê Îranê yê Hewlêrê Feramez Esedî kiriye û jê re serkeftin xwestiye.

Her wiha ji bo serkeftina di erkê xwe de, Nêçîrvan Barzanî piştigiriya hemû aliyên pêwendîdar ên Herêma Kurdistanê nîşan da.

Li aliyê din konsulê nû yê Îranê yê Hewlêrê Feramez Esedî jî kêfxweşiya xwe ya destbikarkirinê aniya ziman

Li gorî daxuyaniyê Feramez Esedî dubare kiriye ku Komara Îslamî ya Îranê girîngîyê mezîndide pêwendîyên xwe yê dîr û dirêj ligel Herêma Kurdistanê û xwesteka welatê xwe ya ji bo

bipêşvebirina pêwendiyên diyar kiriye.

Di daxuyaniyê de hat ragihandin ku di hevdiînanê de li ser bipêşketinê dawî yê li herêmê nêrînê xwe bi hev guhertine.

KOMKUJIYA ROBOZIKÊ: 13 sal derbas bûn

13 sal di ser komkujiya gundê Robozikê yê navçeya Qilebanê ya

bûn bi awayekî komî hatin kuştin. Derbarê ti sûcdarekî de doz

û rêxistinê civaka sîvîl li gundê Robozikê û Bêcihê qurbanîyên komkujîyê bîn bibîranîn.

Malbatên qurbanîyan her sal li ser goristana qurbanîyan banga edaletê dikin.

Tevî ku 13 sal di ser komkujîyê re derbas bûne heta niha jî kujerên ku biryara bombebaranê dane pîlotên balafirên şer û ew pîlotên bûne sedema kuştina 34 welatiyan Kurd nehatine cezakirin.

Dadgeha Mafên Mirovan a Ewropayê doz red kir

Dadgeha Mafên Mirov a Ewropayê, herî dawî 17ê Gulana 2018ê bi hinceta ku parêzeran Doza Robozikê belgeyên pêwîst di dema xwe de amade nekirine dosyeya doza Komkujiya Robozikê red kir. Redkirina dozê di navbera Partiya Demokratîk a Gelan (HDP) û Baroya Şîrnexê de bûbû sedema aloziyan û wan hevdu bi xemsariya di dozê de tohmetbar kiribû.

Malbatên Robozikê wêneyên zarokên xwe heta niha jî ji ber sîngê xwe kêmanîkin. Wekî ezîzên ber dilê wan hîn jî li jiyânê bin wêneyên wan bi xwe re digerin.

Malbata dixwazin edalet pêk were û tohmetbarên komkujîyê bîn darizandin.

Şîrnexa Bakurê Kurdistanê re derbas bûn.

Di Komkujiya Robozikê 34 welatiyên sîvîl bi bombebaran balafirên şer ên Artêşa Tirkîyeyê hatibûn kuştin.

Li gundê Bêcihê û Robozikê yê navçeya Qilebanê, şeva 28ê Kanûna 2011ê balafirên şer ên Tirkîyeyê welatiyên sîvîl ên Kurd ku debara xwe bi bazirganiya li ser sînorê navbera Başûr û Bakurê Kurdistanê dikirin li debara Heftanîne bombebaran kirin.

Di bombebaranê de 34 welatiyên sîvîl ku 19 ji wan zarok

nehatiye vekirin

Komkujiya Robozikê yek ji komkujîyên mezîndî Komara Tirkîyeyê ku 13 sal di ser re derbas bûne lê heta niha ti, berpirs an jî rayedarekî Tirkîyeyê derbarê wê de nehatiye cezakirin.

Bi ser vî yekê de jî fermanderên wê heyamê di artêşa Tirkîyeyê berpirs bûn piştî pileyên wan hatin bilindkirin.

Her sal 34 qurbanîyên komkujîyê li goristana gundê Bêcihê bi çalakîyên cûda tên bibîranîn.

Tê pêşbînîkirin ku wekî her sal îsal jî bi pêşengîya partiyên siyasî

Şêx Murşid Xeznewî: Divê hêzên siyasî yê Rojavayê Kurdistanê yekdeng bin

Kesayetiyê olî yê navdar ê Rojavayê Kurdistanê Şêx Murşid Xeznewî got, "Divê hêzên siyasî yê Rojavayê Kurdistanê yekdeng û yekhelwest bin."

Şêx Murşid Xeznewî li bajarê Hisîçayê yê Rojavayê Kurdistanê bi beşdariya bi dehan kesayetiyên siyasî, rewşenbîr û welatiyan civîneke berfireh li dar xist û gotarek pêşkêş kir.

Şêx Murşid Xeznewî di gotara xwe de got:

"Kurd zêdetirî her pêkhateyêke din a Sûriyeyê rastî binpêkirina mafan hatiye." Şêx Murşid Xeznewî bal kişand ser wê yekê ku divê hêzên siyasî yê Rojavayê Kurdistanê bi mebesta bidestxistina mafên gelê Kurd li Sûriyeya nû yekhelwest û yekdeng bin. Şêx Murşid Xeznewî di axaftina xwe de amaje bi wê yekê kir ku Kurd zêdetirî her pêkhateyêke din a Sûriyeyê rastî cudakarî û binpêkariyên mafên xwe hatiye û got: "Li Sûriyeyê êrişa li ser ziman û çanda Kurdî heta niha jî berdevam e."

Şêx Murşid Xeznewî wekî pêwîstiyek anî ziman ku hemû hêzên siyasî yê Rojavayê Kurdistanê yekhelwest û yekdeng bin da ku karibin bi hev re dawî li cudakariya li dijî

gelê Kurd bînin û mafên Kurdan di Sûriyeya nû de bi dest bixin. Şêx Murşid Xeznewî her wiha da zanîn ku divê hemû hêzên siyasî piştigiriya Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) bikin. Şêx Murşid Xeznewî di axaftina xwe de anî ziman: "Kurdên Rojavayê Kurdistanê bi salan e ji bo parastina mafên xwe hewl didin û di vî çarçoveyê de şehîd dane."

8ê mehê dawî li rejîma Beşar Esed hat û Dr. Murşid Xeznewî jî ji bo yekdengî û yekhelwestiya partiyên siyasî vegeriya Rojavayê Kurdistanê.

Hikûmeta Demkî ya Sûriyeyê hişyarî da Îranê

Wezîrê Karên Derve yê Hikûmeta Demkî ya Sûriyeyê Eseed Hesen Şeybanî hişyarî da Îranê û

got, "Divê Îran rêzê li îradeya xelkê Sûriyeyê, serwerî û yekperçetiya axa welat bigire."

Wezîrê Karên Derve yê Hikûmeta Demkî ya Sûriyeyê Eseed Hesen li ser hesabê xwe yê Xê bangî Îranê kir ku rêzê li îrade, serwerî û yekparçeyiya axa Sûriyeyê bigire.

Eseed Hesen Şeybanî wiha nivîsandiye:

"Divê Îran rêzê li îradeya xelkê Sûriyeyê û serwerî û yekparçeyiya axa wê bigire.

Em Îranê hişyar dikin ku xwe ji belavbûna kaosa li Sûriyeyê dûr bixe û em Îranê ji encamên daxuyaniyên vê dawiyê berpirsyar dibînin."

Ji aliyê din ve, Serokê Rêxistina Hewayî ya Sivîl a Îranê Husên Purferzane ragihand ku seferên asmanî yê navbera Îran û Sûriyeyê bi awayekî demkî hatine rawestandî.

Wezîrê Pêşmerge: Em du deverên serkirdetiye bo hev girtina hêzên Pêşmergeyan dadimezînin

Di civîneke Wezîrê Pêşmerge de ku tîmeke şewirmendên Hevpeymanan jî tevî wê bûbû, biryar li ser damezrandina du deverên serkirdetiye di

çarçoveya Wezareta Pêşmerge de hat dan.

Wezîrê Pêşmerge yê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Şoreş Îsmail duh (Yekşem, 22.12.2024) serperîştîya civîneke bilind a Wezareta Pêşmerge kir. Di wê civîne de, Wekîlê Wezareta Pêşmerge Ebdulxaliq Babîrî û Serokerkanê Wezareta Pêşmerge Ferîq Rukîn Îsa Uzêr û Sikirtêrê Giştî yê Femandeya Hêzên 70 û 80 yê Hêzên Pêşmergeyan Lîwa Rukîn Bextyar Mihemed û Femandarê Firçeya 2 û 4 a Peyade ya Wezareta Pêşmerge û Berpirsê Tîma Şewirmendên Serbazî yê Hevpeymanan li Herêma Kurdistanê Kolonel Brandstator û tîma pê re jî amade bûn.

Her di wê civîne de biryar li ser pirojeyê amadekirî ji bo damezrandina du deverên serkirdetiye hat dan, ku ji 11 firçeyên serbazî pêk hatine û li jêr serkirdetî û kontirola Wezareta Pêşmerge dest bi karê xwe dikin. Wezîrê Pêşmerge ragehand, "Em du deverên serkirdetiye ji bo rêxistin û hev girtina hêzên Pêşmergeyan Kurdistanê li jêr serkirdetiya Wezareta Pêşmerge dadimezînin, ku karûbarên xwe rêk dixin û ew dê destpêka qonaxê nû be ji bo hêza Pêşmergeyan Kurdistanê."

Li dû ragehandina Wezareta Pêşmerge, di pareke din a wê civîne de bi giringî ve behsa damezrandina jêrxaneyê serbazî ya Wezareta Pêşmerge hat kirin, tevî bûyîyên wê civîne li ser wê yekê hevnerî bûn ku ev jêrxane di avakirina hêzeke niştîmanî ya hev girtî ya Kurdistanê de dê piştewana Wezareta Pêşmerge be, ku xelk û axa Kurdistanê ji her metirsiyekê niha û li paşerojê diparêze." Di wê civîne de biryar li ser destpêkirina karî ya her du deverên serkirdetiye hat dan, ku hemî hêzên Pêşmergeyan Kurdistanê tê de tîmê rêxistin, ku di çarçoveya Wezareta Pêşmerge de li destpêka sala 2025ê binexî dibin. Li dawiyê wê civîne jî, bi koma dengên hemiyan razîbûn li ser avakirina bingehên yekîneyê hev girtî ya jimêryarî ya serbazî ji bo hêza Pêşmergeyan Kurdistanê hat diyarkirin.

Nêçîrvan Barzanî Wezîrê Parastinê yê Holendayê qebûl kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Wezîrê Parastinê yê Holendayê Ruben Brekermans li Hewlêrê li hev civiyan.

Di civîne de Cîgirê Serokê Herêma Kurdistanê Şêx Cefer Şêx Mistefa, Wezîrê Pêşmergeyan Şoriş Îsmail, Balyoza Holendayê ya Îraqê Janet Alberda û çend rayedarên her du aliyên amade bûn.

Serokatiya Herêma Kurdistanê li ser civîne daxuyaniyek belav kir.

Di daxuyaniyê de hat ragihandî ku der du aliyên di çarçoveya hevpeymaniya navneteweyî ya şerê dijî terorê de tekez li ser berdwamiya hevahengiya navbera hêzên Pêşmergeyan, artêşa Îraqê û hêzên Holendayê kiriyê.

Her wiha di hevdîtinê de rewşa siyasî û ewlehiyê ya Îraq û herêmê, rola Herêma Kurdistanê di bihêzkirina aramiyê de û hewlên çaksazî û yekxistina Pêşmergeyan di çarçoveya Wezareta Pêşmergeyan de hat gotûbêj kirin.

Her wiha di hevdîtinê de rewşa siyasî û ewlehiyê ya Îraq û herêmê, rola Herêma Kurdistanê di bihêzkirina aramiyê de û hewlên çaksazî û yekxistina Pêşmergeyan di çarçoveya Wezareta Pêşmergeyan de hat gotûbêj kirin.

PWK li Batmanê komkujiya Robozkê bîbîranî

PWK li Caddeya Gulistanê saet 13.00 an de bi endam û rêvebirên xwe civîya .Bi pankart û alaya Kurdistanê dest bi bîranîne kir .Serokê Şaxa Batmanê yê PWK Aziz Özdemir hinek hurguliyê buyera Robozkê anî ziman û got:

"Îro 13 sal di ser komkujiya gundê Robozkê yê navçeya Qilebanê ya Şirnexa Bakurê Kurdistanê re derbas dibin ku tê de 34 welatiyên sivîl bi balafirên şer ên Tirkîyeyê hatibûn kuştin.

Komkujiya Robozkê yek ji komkujiyên mezin ên Komara Tirkîyeyê ye ku 13 sal di ser re derbas bûne lê heta niha ti kesek, berpirs an jî rayedarek derbarê wê de nehatiye cezakirin.

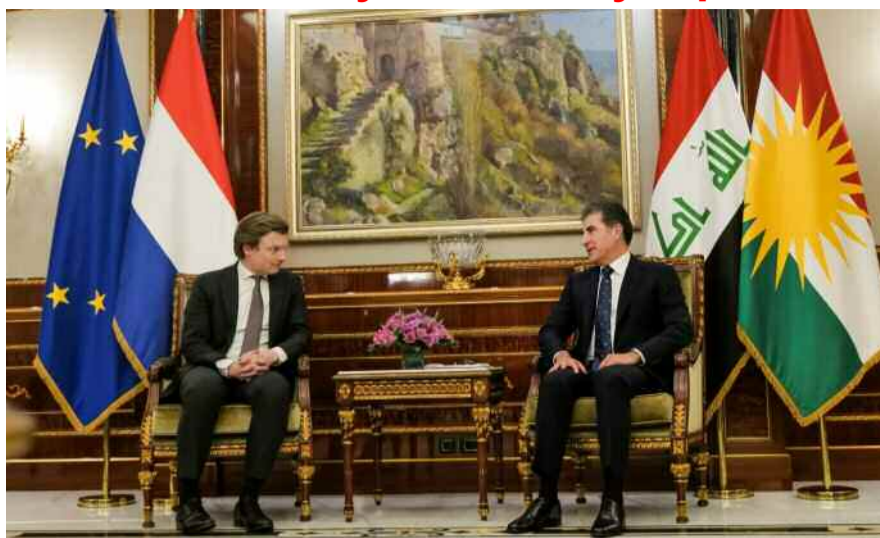
Li gundên Bêcih û Robozkê yê navçeya Qilabanê, şeva 28ê Kanûna Pêşîna 2011an balafirên şer ên Tirkîyeyê welatiyên sivîl ên Kurd ku debara xwe bi bazirganiya li ser sînor dikirin bombebaran kirin.

Dema 34 welatiyên sivîl ku ji wan 19 zarok bûn ji aliyê Başûrê Kurdistanê vedigeran li sînor ji aliyê balafirên şer ên Artêşa Tirkîyeyê ve bi kom hatin kuştin.

Her sal 34 qurbanîyên komkujiyê li gorsitana gundê Bêcihê bi çalakîyekan tîm bîbîranî.

Malbatên qurbanîyan her sal li ser goristana qurbanîyan banga edaletê dikin. Malbatên qurbanîyan tevî hemû astengî û zextan edaletê dixwazin û dibêjin bila kujer bêne cezakirin.

Heta niha jî kujerên ku biryara bombebaranê daye balafirên şer ên Tirkîyeyê û bûne sedema

Nêçîrvan Barzanî ji ber ku di şerê dijî DAIŞê de bi berdwami alîkariya hêzên Pêşmergeyan kiriyê spasiya Holendayê kir

Her wiha Nêçîrvan Barzanî ji ber rahênan û bihêzkirina şiyarên Pêşmergeya rola hêzên Holendayê bilind nirxand.

Li aliyê din, Wezîrê Parastinê yê Holendayê Ruben Brekermans tekez kir ku welatî wî ji bo piştgîriya ewlehî û aramiya Herêma Kurdistanê û Îraqê pabend e

Ruben Brekermans her wiha

amaje bi wê yekê jî kir ku Herêma Kurdistanê di têkoşîna li dijî terorê û dabînkirina ewlehiyê hevkarê wan ê sereke ye.

Her du alî li ser berdwamiya xebata hevbeş û li ser rewşa Êzdiyan û vegera wan a cih û warên xwe hemfikir bûn.

Di hevdîtinê de li ser bipêşketinê dawî yê li herêmê, bi taybetî guherînên li Sûriyeyê û encamên wê û çend mijarên din ên ku di berjewendiya her du aliyên de ne hatin gotûbêj kirin.

kuştina 34 welatiyan nehatine cezakirin. Derbarê ti sûcdarekî de jî heta niha doz nehatiye vekirin. Bi ser vê yekê de jî fermanê derbarê wê heyamê di artêşa Tirkîyeyê berpirs bûn piştî pileyên wan hatin bilindkirin.

Dadgeha Mafên Mirovan a Ewropayê, herî dawî 17ê Gulana 2018an bi hinceta ku parêzeran belgeyên pêwîst di dema xwe de amade nekirine dosyeya doza Komkujiya Robozkê red kir.

Redkirina dozê di navbera (HDP) û Baroya Şirnexê de bûbû sedema aloziyan û wan hevdû bi xemsariya di dozê de tohmetbar kiribû.

Malbatên Robozkê wêneyên zarokên xwe qet heta niha jî ji ber sîngê xwe kêman kin.

Wekî ezîzên ber dilê wan hîn jî li jiyane bin wêneyên wan bi xwe re digerin.

Her wuha ew ezîzê Robozkê ,ezîzê ber dilê me ne jî."

Paşî Aziz Özdemîrî daxuyanîya PWK xwend. Daxuyanî li jêre: "Me qetlîama Robozkê ji bîr nekirîyê û emê ji bîr nekin

Şeva 28.12.2011an li Robozkê 34 Kurdên ku piraniya wan zarok û ciwan bûn, bi êrîşa balafirên Dewleta Tirkîyeyê hatin qetil kirin.

13 sal li ser qetlîama Robozkê yê derbas bû.

Ev qetlîama ku ji aliyê Dewleta Tirkîyeyê ve hatîye kirin, hîna jî weke "failî maçûl" maye.

Dewleta Tirkîyeyê, hem kiryardarê vê qetlîamê ye, hem hîna jî qurbanîyên qetlîamê sûçdar dike.

Em di wê bawerî û hêvîyê de ne ku Qetlîama Robozkê û qesas û berpirsên wê, rojekê dê bêne darizandin. Belê, me qetlîama Robozkê ya ku di şeva 28.12.2011an de ji aliyê Dewleta Tirkîyeyê ve hate li dar xistin ji bîr nekirîyê û tu carî ji bîr nabe.

Em vê qetlîamê şermezar dikin. Em şehîdên Robozkê û hemû şehîdên xwe bi giramî bi bîr tînin, ruhê wan şad, cîhê wan bihuşt be."

Piştî xwendina daxuyaniyê 5 xuleleka çalekiyek runîştinê pêk anîn.

Yara Sebrî: Girtî û wendabûyî ne bi tenê hejmar in, mafên wan hene

Welat TV - Hewlêr

Ektera Sûrî Yara Sebrî da zanîn ku divê dadperwerî li Sûriyê bê bicîkirin û doza girtî û wendabûyan neyê jibîrkirin.

Îro xwedanên girtî û wendabûyan seknandinek li Şamê li dar xist û banga bicîkirina daperweriyê û dadgehkirina tawanbaran kirin, Yara Sebrî jî di wê seknandinê de beşdar bû.

Yara Sebrî ji nûçegihanê Welat TV re got: "Ez di vê seknandinê de beşdar im, da ku piştevaniya xwedanên girtî û wendabûyan bikim".

*Hîn encamderên tawan serbest in

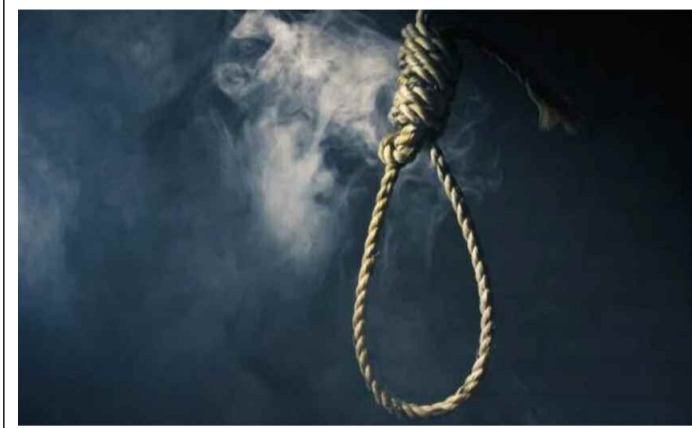
Ektera Sûrî bang li hikûmeta karbirêker û rêxistinên navdewletî kir ku giringiyê bidin doza girtî û wendabûyan: "Girtî ne bi tenê hejmar in, ew mirov in, mafên wan hene".

Sebrî diyar kir ku hîn encamderên tawan serbest in û divê lêkolîn di vê derbarê de bînin kirin ji bo bicîkirina dadperweriyê.

Yara Sebrî ji ber ku piştevaniya şoreşa Sûrî dikir, nikaribû li Sûriyê bimîne, piştî hilweşîna Rêjîma Esed, Sebrî piştî 10 salan veşeriyê warê xwe li Şamê.

Rêjîma Îranê li sala 2024 a Zayînî de zêdetir ji 883 bidar vekirin

Pêka rapora HRANAYê rêjîma Îranê li girtîgehên xwe de li sala 2024 a Zayînî de zêdetir ji 883 kes bidarvekirine ku bi herhevdanîn digel sala 2023, %18.3 zêdetir bûye.

Malpera mafê mirovî ya "HRANA"yê li dawî rapora salaneya xwe de ku li 6ê Befranbara 1403 a Rojî de belav kiriye, daye zanîn ku rêjîma Îranê li girtîgehên xwe de li sala 2024 a Zayînî, zêdetir ji 883 kes bidarvekirine ku bi herhevdanîn digel sala 2023yê, %18.3 zêdetir bûye.

Pêka vê raporê, rêjîma Îranê li vê salê de sizaya bidarvekirinê bi ser 207 kesan de sepandîye û herwisa sizaya bidarvekirina 54 kesên din jî li ji aliyê dadgeha rêjîmê ya bi navê "Dîwan alî Kîşwer" ve hatiye sepandin.

Sizaya bidarvekirinê bi pêka vê amarê li sala 2024ê de %33.5 zêde bûye û ji vê amarê, 772 kes mêr, 26 kes jin û 5 kes jî temenê wan jêr 18 saliyê de bûye.

Li heftiya derbasbûyî de zêdebûna bidarvekirina xelkê û sepandina sizaya bidarvekirinê bo ser girtiyên siyasî li Îranê, nerizayetiyeke gelek zêde li navxwe û derveyî Îranê li pey xwe aniye.

Pêka vê raporê, ji gelempera bidarvekirinê sala 2014ê de li Îranê, %51.87 bi tohmêtên pêwendîdar bi madên hişber û %40.45 bi tohmeta kuştina bi zanebûn, hatine bidarvekirin.

Herwisa HRANAYê daye zanîn ku parêzgeha Elborz bi 2 girtîgehên bi heşîmet bi rêjeya %21.21 û parêzgeha Fars bi rêjeya %9.91, pileyên yekem û duyem li sala 2014ê li bidarvekirinan de li nav parêzgehên Îranê de hene.

Mesrûr Barzanî ji ber ketina firokeya Azerbaycanê peyameke hevxiyê belav kir

Serokwezîr Mesrûr Barzanî ji ber ketina firokeya Azerbaycanê hevxiyê xwe nîşan da û got: "Di vê dema dijwar de, bala me bi qurbanîyan û malbatên wan re ne û em sersaxiyê ji malbatên wan re dixwazin." Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî duh 25ê Berçîle derbarê ketina firokeya Azerbaycanê, peyameke hevxiyê belav kir. Serokwezîr Mesrûr Barzanî di peyama xwe de got, ew ji ber bûyera ketina firokeyê gelek xemgîn bûye û sersaxî ji malbatên qurbanîyan re xwest.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî got: "Di vê dema dijwar de, bala me li gel qurbanîyan û malbatên wan e.

Wezareta Hawarhatinê ya Kazaxistanê îro (25.12.2024an) ragehand, "ji ber keftina firokeya geştyarî ya

Azerbaycanê li nêzî bajarê Aktawê 42 kesan canê xwe jidest dan."

Herwiha dabû zanîn, "72 kes di wê firokeyê de bûn, 42 kesab ji wan

canê xwe jidest dan û 25 jî hatine rizgarkirin. Herwiha 22 ji wan rizgarkirîyan li nexweşxaneyê hatine nivandî

Malbatên girtî û windakiriyên Kurd daxwaza diyarkirina çarenivîsa xizmên xwe dikin

Malbatên girtî û windakiriyên Kurd ên Rojavayê Kurdistanê di nameya xwe ya ji bo Amerîka, Fransa û Hevpeymaniya Navdewletî de gotin, ew hewlên wan ên ji bo yekrêziya siyasî li Rojavayê Kurdistanê bilind dinirxînin, lê hîn çarenivîsa kesûkarên wan di girtîgeh û zindanên HSDê de ne diyar e.

Malbatan bang li aliyên navbûrî kirin ku fişarê li Femandariya Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) bikin, ji bo diyarkirina çarenivîsa kesûkarên wan.

Nameya malbatan wiha ye:

Nameyêke vekirî ji malbatên revandiyên Kurd bo Amerîka, Fransa û Hevpeymaniya Navdewletî:

Di destpêkê de, em hewlên we ji bo yekrêziya siyasî ya Kurdî li Sûriyê bilind dinirxînin, û em vê nameyê di derbarê kesûkarên xwe yê wendakirî di zindanên QSDê de arasteyî we dikin.

Birêzino:

Hîn çarenivîsa kesûkarên me di zindanên QSDê de, ji dema revandina wan ve û ta niha, ne diyar e

Birêzino

Em bangê li we dikin da ku fişarê li ser femandariya QSDê bikin, ji bo diyarkirina çarenivîsa kesûkarên me yê wendakirî di zindanên wê de, em wan bibînin û çavdêriya tendurustiya wan bikin her weha parêzeran ji bo wan destnîşan bikin.

Her weha em QSDê weke berpîrs di ber jîyan û selametiya kesûkarên xwe yê wendakirî de li cem wan bi nav dikin.

Ev lîsteyêke bi navên wendakiriyên, cih û dema revandina wan e:

- Cemîl Umer (13 Tîrmeha 2012an li Qamişlo)

- Behzad Dorsin (24 Cotmeha 2012an li Dêrikê)

- Nîdal Osman (24 Cotmeha 2012an li Dêrikê)

- Ehmed Sîdo (10 Êlûna 2013an li Efrînê)

- Idrîs Elo (8 Mijdara 2013an li Efrînê)

- Emîr Hamid (11 Berçileyayê 2014an li Dirbêsiyê)

- Fûad Ibrahîm (24 Adara 2017an li Dêrikê)

Serbarî 8 efserên Kurd û rênîşanderê wan yê sivilî ku 16 Nîsana 2013an li Qamişlo hatine revandin:

- Emîd Mihemed Xelîl Elî

- Eqîd Mihemed Heysem

- Eqîd Hesên Oso

- Eqîd Mihemed Gule Xeyrî

- Muqedem Şewqî Osman

- Raîd Behzad Ne'so

- Neqîb Hisên Bekir

- Mulazimê Yekem Ednan Berazî

- Rênîşanderê sivilî Ragîb Mihemed.

Sipas

Malbatên revandiyên Kurd

28ê Berçileyayê 2024an

Amerîkayê ji Reqayê hêza teqwiye şand Kobaniyê

Hate ragihandin ku piştî çend roj berê ji ber êrîşên berdewam ên komên çekdarên girêdayî Tirkîyê hêzeke Amerîkî li bajarê Kobanî yê Rojavayê Kurdistanê bicih bû, niha jî hêzeke piştevaniyê ji Reqayê ber bi Kobaniyê ve bi rê ketiye.

Li gorî çavkaniyên fermî yê herêmê, hêzên Amerîkî îro 27ê Kanûnê ji bajarê Reqayê ve bi rê ketine ber bi bajaroka Eyn Îsa û Kobaniyê ve diçin.

Hatiye diyarkirin ku hêzên Amerîkî vê sibehê ji cihên xwe yê Reqayê derketine û ber bi Kobaniyê û Eyn Îsayê ve bi rê ketine.

Li gorî zanyariyên hatine

bidestxistin, hêzên Amerîkî bi 5 otomobîlên zirxî ji cihên xwe yê Reqayê derketine û ber bi Kobaniyê û Eyn Îsayê ve diçin.

Herwiha televîzyona Hedes jî belav kiriye ku Bendava Tîşrînê û

Pira Qerekozakê di bin kontrola Hêzên Sûriya Demokratîk (HSD) de ye. Doh jî Berdevkê HSDê Ferhad Şamî girte vîdyoyek ji ser Bendava Tîşrînê belav kiribû û red kiribû ku ketibe bin kontrola çekdaran.

Bajarê Amûdê, Şewata Sînemayê, Mihemedê Seîd Axa û Mirina Ûsivkê Çelebî

Konê Reş

Giringiya Bajarê Amûdê:

Bajarê Amûdê; dikeve ser sînore Serxetê û Binxetê. Dora 20 km li başûrê bajarê Mêrdînê ye.. Di navbera van cihên dîrokî de ye: Dara, Serçixan û Girê Amûdê ji Serxetê ve û Girê Orkêşa yê dêrîn, Girê Şermola û gelek ji girên dîrokî yê din ji Binxetê ve.

Di destpêka çerxê bîstan de, Amûdê tekane bajar bû di Cizîrê û Beriya Mêrdînê bi tevayî de. Wek dilê Beriya Mêrdînê û paytexta kurdên Rojava dihat dîtin. Hingî ne Qamişlo, ne Heskê, ne Dêrikê, û ne Derbasiyê wek bajar li Cizîrê hebûn. Bi tenê Amûdê wek bajar hebû. Bajarekî xwerû kurdî bû. Zimanê axaftina xelkên wê, digel wan xiristyanên ku di sala 1915an de ji ber zulm û zordariya Îttîhad û Terekîyê ve ferman bûn û hatin Amûdê, zimanê kurdî bû û tev di bin hêza eşîra Deqoriyan de bûn.

Herweha Amûdê dergehêkî giring bû ji derbasbûna xelkên çiyayî re, ber bi beriyê ve. Her ku bûyere nexweş, fermanek, serhildanek bi serê xelkên çiyayî ve dihat û rêk li wan teng dibû, berê xwe didan başûr, dihatin bajarê Amûdê û jê li gundên Beriya Mêrdînê belav dibûn. Hin jî, tere derbasî Beyrûtê û Mûsilê dibûn. Bi gotineke din Amûdê wek rawestgehekê bû ji mahcir û penaberên Kurdan re. Hêjayê gotinê ye ku di wî heyamê de, Amûdê bi pîrbûna mizgeftên xwe dihat naskirin û berberiyê xurt di nav sofîyên Henefî û Şafîyan de hebû. Herweha dîn (Şê) bi pîrbûn lê hebûn.

Gelek welatparêzên kurdan di Amûdê re derbas bûne, wek van nefe-rên Malbata Cemîl Paşa Diyarbekirî;

1915an de, dema ku fermana qirkirina Ermenî û Siryaniyan derket û wî bihîst ku hin ji sofî û melayên kurd dibêjin "Yê ku yekî filleh/ Xiristyan bikuje, wê here cinetê!". Wî wiha li wan vegeandibû û gotibû "Yê ku yekî filleh/ xiristyan bikuje naçe bihiştê". Ji encamên vê gotina wî, gelek xiristyanên ji wîlayeta Mêrdînê xwe spartin bajarê Amûdê.

Cegerxwîn jî, ji Amûdê destpê kir. Di sala 1932an de, şaşik û cibe xwe avêtin, riha xwe kurkir, şortê Firansî li xwe kir û xwe berda nav sikak û kolanên Amûdê de û hawar kir û got: **Kurdino, merdino pir xweş e serxwebûn, Ew demên tar û teng ko me dîn vane çûn. Dest bidin hev hemî, pêşkevin em hemî, Da biçin bo welat yan mirin yan felat.**

Min divên ol û bext, min divê pêşveçûn, Min divên tac û text, min divê serxwebûn. Dest bidin hev hemî, pêşkevin em hemî, Da biçin bo welat yan mirin yan felat.

Dibêjin hingî xelkên Amûdê di çarşiyê de lê kom bûne, dilê xwe pê şewitandine û ji hev re gotine: Mêzekin Mele Şêxmûs dîn bûye? Şaşika xwe avêtiye, riha xwe qusandiyê, cibê xwe dirandiyê

Amûdê, bi kesayetiyên wê re rûniştibû, di şewezarê xelkên wê de baş ponijbû û xweş serwextî şewezarên xelkên wê yê koktêl bûbû. Jê re xuya bûbû ku Amûdê wek **Kurdistaneke biçûk e**, piraniya şewezarên Kurmancixêfan tede kom bûne. Di encamê de wî

de pirtûka wî "Metelokên Kurdî" di çapxanê de hat girtin. Di sala 1957an de, polîsên Mekteb Elsanî pirtûkek bi zimanê erebî û bi navê "Lêkolînek Li Dor Miletê Kurd", bi yekî Kurd re dît, ew girt û bir dadgeha leşkerî ya Dêrazorê û Şamê ta ku ew li wir hat berdan. Kar-

kovara xwe (HAWAR) di roja 15ê Gulana 1932an de, li Şamê bi zimanê

mendên kurd ji karên dewletê dihatin bidûr xistin. Mamostayên kurd dihatin sirgunkirin herêmên din, bi hinceta ku kurd in. Û hikûmetê dest bi guhertina navên bajar û gundên kurdan dikir, ji kurdî dikirin erebî.

Ji encamên van kiryarên rêjîmên Şamê, Kurdên Sûriyê jî, ji neçarî, ji ber zulm û zordariyê di roja 14/6/1957an de, Partiyek bi navê (Partiya Demokratî Kurdî li Sûriyê), di nav xwe de damezirandin û doza mafê xwe yê rewa di Sûriyê de kirin. Wê partiye di bin serokatiya Osman Sebrî û Dr. Nûredîn Zaza de dest bi xebateke siyasî kir. Di encamê de bi hezaran endamên ve partiye di nav Kurdên Cizîrê, Efrînê û Kobanî çêbûn, herweha di nav Kurdên Heleb û Şamê de jî.

Di sala 1958an de, piştî ku Yekîtiya Sûriyê û Misrê (1958-1961), di bin serokatiya Cemal Abdulnasir de pêk hat û di roja 15/2/1960î de Cemal Abdulnasir digel Abdulhemîd Serac yê ku zîlamê wî yê nimre yek bû di Sûriyê de û çend wezîrên xwe hatin Qamişlo û zivîrî Qahîre. Ji wê rojê ve, hin bi hin rewşa kurdan di Sûriyê de ket metirsîyê û talûkê. Zilm û zora li ser kurdan pirtir bû. Wê hingê Abdulhemîd Serac yê şofînîst dijî kurdan, wezîrê hundirê Sûriyê bû, hem jî damezrênerê emniyeta Sûriyê û polîsên ku zilm û zorê li kurdan dikir. Hikmet Mînî serokê polis û emniyeta wî ya bi navê (Mekteb Elsanî /البناتل بئسئملا) bû li Qamişlo. Hikmet Mînî, di bin emir û femandariya Abdulhemîd Serac de dilivîya û zoreke mezin li kurdên Cizîrê dikir; bi girsbûn kurd digirtin; çî kurdperwer ji Partiya Kurdî ba û çî komunîstê Kurd ba ji Partiya Komunîst. Yê ku bêhna kurdîtiyê li dor dihat kirin, ew dihat girtin û bersivdan. Û herwiha girtin û zindankirina kurdan destpê kir.

Di roja 15/8/1960î de, berî ku sine-ma bê şewitandin, Osman Sebrî û Dr. Nûredîn Zaza di gel 48 endamên Alpartî, bi gunehê ku doza mafê gelê Kurd di Sûriyê de dikin, hatin girtin. Û wiha jî girtin, zulm û zordariya nijadperestî bi fermanên Abdulhemîd Serac li dijî kurdan di Sûriyê de destpê kir û dirêj kir ta piştî jihevketina dewleta Sûriyê û Misrê di sala 1961ê de jî.

Dûmahî hejmara 561-da

û cilên gawiran li xwe kiriye. Hinan jî digot: heyfa kurê bavan, çî xortê bedew dîn bûye! Xwedê neyne serê kesî!

wê Kurdistana biçûk weşand û di nav kurdan de belav kir..

Hêjaye bêjim ku, di sala 1937an de jî, Cegerxwîn û çend hevalên xwe komeleyeke rewşenbîrî ji xortan re li Amûdê avakiriyê, mîna komeleya xiristyan, lê Fransîyan zû komeleya wan girtiye. Hem jî hêjaye gotinê ye ku bajarê Amûdê di sala 1937an de ji rex fransîzan ve hatiye topbaran kirin, şewitandin û Seîd Axayê Deqorî (Bavê Mihemedê Seîd Axa) ji ber wan revya ye, xwe li çiyayê Şingalê girtiye. Ji dema ku bajarê Amûdê bûye navçe, her û her mudîrê wê (Rêveberê wê), yekî erebê şofînîst, zalim û dijîkurd hatiye danîn.

Rewşa Kurdan Berî Şewata Sînemayê Amûdê:

Di 17ê Nisana 1946an de, piştî ku Sûriyê ji Fransîyan rizgar bû, zext û zorên rêjîmên erebî, yê ku di pey hev re hatin, li ser kurdên Sûriyê zêde bûn. Herdu kovarên Mîr Celadet Bedirxan (Hawar û Ronahî) hatin rawestandî û zimanê kurdî hat qedexekirin. Di encamê de pirtûkên bi zimanê kurdî û xwediyên wan dihatin girtin.

Di sala 1952an de Dr. Nûrî Dersimî ev pirtûka xwe: (KURDISTAN TARIHIN-DE DERSIM), li Helebê çap kir, tevî ku bi zimanê tirkî bû jî, ji rex rêjîmê ve hat qedexekirin. Di sala 1955an de, pirtûka Osman Sebrî (Alfabeya kurdî) hat girtin. Gelek caran dîwanên helbestvanê kurdî Cegerxwîn dihatin girtin. Di sala 1958an

Qedrî Beg, Ekrem Beg, Wejdî Beg, Mihemed Beg, Qedrî Can, Reşîdê Kurd, Mele Hesênê Kurd (Hesen Hîşyar), Elyas Efendî, Biro Metînî, Cegerxwîn û gelek rewşenbîr, mele û şêxên welatparêz... Ku yek ji wan Seydayê Ubêdellahê Hêzanî bû. Evê ku di sala

Di sala 1931ê de dema ku Mîr Celadet Bedirxan dil kir ku kovarekê bi zimanê Kurdî û elfabeya latînî bi navê HAWAR biweşîne, hingî wî şewezarê xelkên bajarê Amûdê û Beriya Mêrdînê ji kovara xwe re bijart. Berî ku kovara xwe biweşîne, çend carekî hatibû

Вслед за падением режима Асада возникла угроза и Тегерану

Как показали последние события в Сирии, "арабская весна" 2011 года оказалась еще далека от своего

логического завершения как по глубине политических и социально-экономических реформ в каждой из затронутых ею стран, так и по географии ее распространения. Не исключено, что она выйдет за рамки арабского мира и распространится на Иран, Турцию и другие страны.

Как известно, с помощью Тегерана и его прокси-сил в регионе в лице ливанской шиитской группировки "Хизбалла" и наемников из Афганистана, Пакистана, Йемена, Ирака, ЧВК "Вагнера", ВКС РФ режим Башара Асада продержался около 13 лет. В силу его антинародного и сектантского характера, был вполне предсказуем его крах и позорное бегство Асада из страны после военного поражения "Хизбаллы" на юге Ливана и сокращения финансовой, военной и другой помощи Тегерана правительству в Дамаске. Сирийская армия и другие силовые структуры не стали защищать давно прогнивший, коррумпированный и антинародный режим асадов, превратившийся в марионетку иранских аятолл.

Падение режима Башара Асада не только привело к власти в Сирийской Арабской Республике представителей арабо-суннитского большинства страны (около 70 % населения), резко усилило здесь позиции Турции и арабских стран, но и покончило с планом шиитской экспансии в регионе. Тегеран рассматривал Сирию как ключевое звено так называемой "шиитской дуги" или "шиитского полумесяца" (Иран, Ирак, Сирия, Ливан), позволявшее контролировать обширную территорию от Персидского залива до Средиземного моря. Вынашивались даже планы строительства авто и ж/д магистралей из Ирана в сирийские порты Латакия и Тартус, чтобы наладить грузопоток по этому коридору в страны Европы по Средиземному морю. С потерей Сирии Тегеран потерял возможность снабжения оружием и боеприпасами ливанской группировки "Хизбалла", на создание и существование которой были затрачены несколько десятков миллиардов долларов. При этом, поддержка режима Асада обходилась Ирану ежегодно в 8-10 млрд долларов.

Уход или отступление Тегерана с Арабского Востока во многом объясняется внутривосточным положением в самой ИРИ, экономика которой оказалась в критическом состоянии. В недавнем обращении к нации президент Масуд Пезешкиан заявил о существенных провалах и дефиците в различных секторах

экономики, предупредив, что в некоторых областях "мы стоим на краю пропасти". Нехватка газа и электро-

энергии привела в 2024 г. к перебоям в системе энергетики, резкому сокращению промышленного производства стали, цемента, продукции нефтехимии, обрабатывающих отраслей и т.д. Иранские власти в конце 2024 г. вынуждены были отключать освещение на автомагистралях и улицах городов, вводить жесткий регламент на подачу электричества в дома, закрывать учебные заведения и административные объекты в 25 из 31 провинции Ирана, где температура воздуха приближалась к нулю.

ВВП Ирана снизился с \$554,8 млрд. в 2022 г. до \$403 млрд. в 2024 г. При этом на душу населения в этот же период ВВП упал с \$6528 до \$4741. То есть, в долларовом выражении покупательная способность рядовых иранцев за год обрушилась на 28%. Число людей за чертой бедности неуклонно растет. Их число составляет почти 30%, т.е. около 30 млн. из 90 млн. иранцев живут в нищете.

Инфляция в стране уже несколько лет держится на уровне 40% – 50%. При этом инфляция продовольственных товаров достигла 145%. Иранская денежная единица – риал в последние годы обесценилась и к концу 2024 г. достигла рекорда в 777 тыс. риалов за \$1. Инфляция и падение риала привели к резкому повышению цен на многие товары и услуги в стране.

Одна из главных причин кризисного состояния экономики ИРИ – колоссальный бюджетный дефицит, вызванный неэффективной социальной и экономической политикой. Плюс к этому недостаток иностранных инвестиций. В них нуждаются практически все отрасли иранской экономики, в первую очередь основные – нефтегазодобывающие, нефтехимические, металлургические, обрабатывающие. Безусловно, западные ограничительные санкции также играют свою негативную роль в подрыве иранской экономики, но всё же главное – это отсутствие или недостаток правильного, эффективного менеджмента.

На этом фоне растёт число стихийных протестов, в которых участвуют представители различных слоёв общества: пенсионеры и медсёстры, водители-дальнобойщики и нефтяники, профессора и студенты. Как правило, причинами этих акций являются экономические, которые, однако, зачастую приобретают и политическую окраску. Иранцы выражают недовольство тем, что правительство игнорирует внутренние финансово-экономические про-

блемы в пользу поддержки таких группировок, как "Хизбалла", хуситов в Йемене и ХАМАС в палестинской Газе. Многие считают, что перед лицом внутренних кризисных явлений и растущего экономического давления извне правительство бросило свой народ, сосредоточившись на региональных союзниках и противостоянии Израилю. Эти настроения ещё больше увеличивают разрыв между обществом и правящими кругами, что довольно ярко отражается в лозунгах протестующих.

По данным иранских социологов и политологов, в стране только 30% населения безоговорочно поддерживает деятельность властей. Большинство же иранцев в той или иной степени критически воспринимает политику руководства страны. Причём диапазон их взглядов чрезвычайно широк: от неприятия участия религиозных деятелей в управлении страной и, в целом, в политике, до необходимости проведения многосторонних реформ в рамках существующей системы. Не добавляет к стабильности ситуации в стране и начавшаяся подковерная борьба кланов за возможного преемника рахбара – высшего руководителя страны Али Хаменеи, который по возрасту (85 лет) и состоянию здоровья явно не справляется с возложенными на него обязанностями.

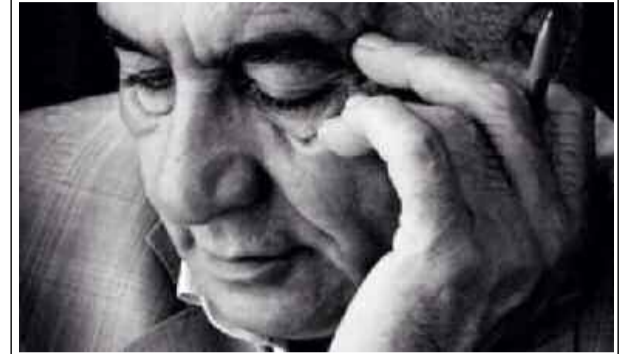
Не лучше обстоят дела у Ирана и во внешней политике. Потеря Сирии, "Хизбаллы", гибель лидеров иранских прокси-сил Насраллы в Ливане и Исмаила Хании в Тегеране, блокада Израилем группировки ХАМАС в секторе Газы, атаки США и Израиля по йеменским хуситам – все это разрушило создаваемую годами Тегераном "ось сопротивления" Израилю и существенно ослабило позиции Ирана в регионе.

С тревогой ожидают в ИРИ и вступление в должность избранного президента США Д. Трампа, который является сторонником жесткого курса по отношению к иранскому режиму и намерен всячески поддерживать Израиль в его противостоянии с Ираном. Не исключено, что Вашингтон усилит давление на Китай, Индию, другие страны, чтобы заставить их придерживаться ограничительного санкционного режима против ИРИ. Допускается и вариант нанесения ракетно-бомбовых ударов Израиля при поддержке США по ядерным, ракетным и другим стратегическим объектам Ирана.

Очевидно, 2025 год станет проверкой режима иранских аятолл на прочность. Смогут ли правящие круги Ирана преодолеть нарастающую изоляцию страны в регионе и на международной арене, наладить конструктивный диалог со своим народом и провести давно назревшие политические и социально-экономические реформы или пойдут по пути семейства асадов в попытках сохранить теряющую популярность и силу неэффективную модель управления страной? Хорошо бы руководству Ирана извлечь печальный опыт из событий исламской революции 1979 года, когда за пару месяцев народ покончил с режимом шаха М.Р. Пехлеви, и событий начала декабря 2024 г., когда практически без сопротивления был свергнут режим Б. Асада в Сирии.

Президент Барзани выразил соболезнования в связи со смертью курдского писателя Фатха Амири

Президент Иракского Курдистана Нечирван Барзани выразил соболезнования семье,

друзьям и литературному сообществу Курдистана в связи с кончиной выдающегося курдского писателя Фатха Амири. Фатх Амири, известный курдский писатель и романист, родился в 1946 году в деревне Манишир недалеко от Букана. Он был известен своим мастерством владения курдским языком и диалектом мокриани, а его романы считаются богатым источником аутентичных курдских выражений. Амири был заключен в тюрьму в 1975 году из-за своей политической деятельности и оставался в тюрьме до 1978 года.

Новые власти Сирии ведут переговоры с курдами о прекращении боев на северо-востоке

Новые сирийские власти ведут с курдскими "Силами демократической Сирии" (СДС)

переговоры о прекращении боестолкновений на северо-востоке республики. Об этом заявил лидер пришедших к власти в Сирии оппозиционных формирований Ахмед аш-Шараа.

"Мы ведем переговоры с СДС об урегулировании кризиса на северо-востоке Сирии", - сказал он в интервью телеканалу Al Arabiya. Аш-Шараа подчеркнул, что новое руководство Сирии не позволит, чтобы страна стала "площадкой для атак" Рабочей партии Курдистана.

"Курды являются неотъемлемой частью сирийского общества", - добавил он. По словам аш-Шараа, Минобороны республики "включит курдские силы в свои ряды".

После смены власти в Сирии поддерживаемые Турцией бригады так называемой Сирийской свободной армии начали 9 декабря военные действия против курдских сил в районах Манбидж и Айн-эль-Араб (Кобани) к северо-востоку от Алеппо. 17 декабря газета The Wall Street Journal со ссылкой на американских чиновников выступила с утверждением, что Турция наращивает силы вдоль границы с Сирией и готовится к широкомасштабному вторжению против курдских ополченцев.

25 декабря официальный представитель СДС Фархад Шами заявил о принятом курдами решении перейти от оборонительных боев к наступательным операциям возле моста Каракозак и плотины "Тишрин" на реке Евфрат. В пятницу формирования СДС вернули под свой контроль плотину "Тишрин", передал ливанский телеканал Al Jadeed.

Воспоминания для созидания правды

Барие Бала в 60-е годы прошлого века, словно луч Солнца ворвался в литературу курдского народа. В течении шестидесяти лет он писал, творил, переживал горести и радости, расцветал и увядал, пылал, мокнул под дождем, стограл под солнцем, но голос его творчества – его стихотворения, словно чистый горный родник, стремительно распространилось во все четыре части его родины, и стали неотъемлемой частью духовного наследия курдского народа и заняли свое достойное место в ряду выдающихся имен его истории.

Уважаемые читатели! В этой статье я остановлюсь на тех воспоминаниях, которые связаны как с мной, так и с Барие Бала. Эти воспоминания раскроют личность поэта, и дадут ответ, что явилось фундаментом его стихотворений. Если Создатель дарует мне здоровье и годы жизни, я хочу провести детальное исследование его произведений и написать об этом книгу. Я убежден, что такая работа покажет всю глубину и значимость его вклада в курдскую литературу.

Мы познакомились с Бари в 1960 году. В это время, кроме меня, в Ереване, в педагогическом институте имени Х. Абовяна, училось еще несколько курдских ребят. Я хочу назвать всех их поименно – пусть души Барие Бала, а также Барие Махмуде, Гасане Рзго, Титале Тейфур, Агиде Ахмад, Агиде Черкез, Фылите Рзго, Салыхе Хасо и Теймуре Али найдут покой. Мы были одной семьей: вместе жили, вместе учились, но после окончания института каждый из нас выбрал свой путь и занял достойное место в жизни.

Все мы жили в общежитии института. Некоторые армянские студенты приставали и придирались к нам. Однажды у входа в общежитие трое парней преградили мне дорогу, наставили на меня нож и стали требовать деньги. Я побежал в комнату где жил Бари вместе с несколькими курдскими ребятами.

Увидев меня в таком состоянии, он встревожился:

- Что случилось? Почему так тяжело дышишь?

- Меня остановили армяне и требуют от меня денег – ответил я ему.

Бари и Гасане Рзго вместе вышли из комнаты. Прямо около порога Барие Бала схватил двоих из нападавших, третий сбежал. Взяв обоих за воротники, он был готов столкнуть их головами, но мы все закричали, умоляя его остановиться.

С негодованием он отпустил их, но сказал им:

- Если еще раз осмелитесь так поступить, я вас найду и проучу так, что будете помнить всю жизнь.

Испуганные, они тут же бросились бежать. Позже мы узнали, что несколькими днями ранее эти же молодчики ограбили другого курдского студента,

забрав у него все деньги.

Барие Бала повернулся ко мне, крепко обнял и произнес слова, которые я запомнил на всю жизнь:

- Есть бегство, которое дороже мужества.

И надо сказать правду: после того дня подобных инцидентов больше не было.

Барие Бала был для меня больше, чем другом – мы дружили шестьдесят лет, как родные братья. В жизни он ценил людей, был щедрым, мужественным и поистине гостеприимным человеком. Про таких, как он, в народе говорят:

Dest – têt

Mil – şêr

Рукой – щедр,

В плечах – лев

(построчный перевод Анаре Барие Бала)

Пройдут годы, и, перечитывая его стихи, я снова и снова буду находить в них отражение тех светлых мыслей, заботы о людях и глубокой человечности, которые всегда жили в его душе.

Чтобы лучше объяснить свою точку зрения, я приведу в пример четверостишие из его стихотворения "Инсан" ("Человек"):

Nûr-zeyneta heq Xwedêye,

Xemil-rewşa tew dinêye.

Eman, eman dest medîne,

Bîla bijî rû erdêye.

Свет – это дар Бога,

Красота – это изящество природы.

Прошу Вас не трогайте эту красоту,

Пусть она останется.

(построчный перевод Анаре Барие Бала)

(Эти строки пронизаны не только любовью к природе, но и глубокой философской мыслью. Барие Бала напоминает нам о том, что свет и красота, как дары, нам даны не для того, чтобы мы их разрушали или эксплуатировали, а, чтобы мы бережно их сохраняли, уважали и ценили. Это не просто призыв к сохранению внешней красоты, но и внутренней гармонии, которая требует внимания и заботы. В этих словах звучит его вера в то, что мир, который нас окружает, – это дар, и наша задача – сохранить его, бережно относиться к каждому его проявлению. Барие Бала через свою поэзию учит нас ценить и уважать как внешнюю, так и внутреннюю красоту – от ред.)

Пульсирующий из-под земли родник не появляется вдруг. Годы, тая на вершинах гор, вода собирается в прозрачные капельки, прячась под камнями и скалами, и только спустя время, мощным потоком, она выходит на поверхность, освещая и радуя тысячи сердец. Так и строки стихов поэта, накопленные за годы, поднимаясь из глубины его мысли и души, однажды вырываются из его уст, как бурный поток, под мелодию тамбура.

Например, шестьдесят лет назад Барие Бала встал на защиту группы курдских студентов, пострадавших от несправедливости. Спустя многие годы его человеколюбие и забота о людях нашли отражение в его книге "Моя Дильбар", изданной в 2008 году. Давайте посмотрим, что он пишет в этой книге.

В одном из своих отрывков он обращается к тиранам, утверждая, что Бог создал людей равными, и потому нет никакой причины ущемлять их права:

Tew xwînxaran dikim resa,

Bihelînin hemû ceka.

Li vê dinya gul, zêfîne,

Bîla însan tim bimîne.

Обращаюсь ко всем кровопийцам,

Отбросьте все оружие,

В этом мире, полном красоты,

Пусть человек в покое живет.

(построчный перевод Анаре Барие Бала)

Творчество Барие Бала многогранно. Оно охватывает такие важные темы, как гуманизм, патриотизм, народные обычаи, семейные ценности и многое другое.

События, произошедшие в Нагорном Карабахе, затронули и курдов мусульман Армении и привели к переезду многих из них в Азербайджан, среди которых был и Бари, который с семьей переехал в город Баку.

В те годы я уже 20 лет жил в Баку и работал цензором в Главном управлении по делам литературы и издательств. Пусть это и не будет похвалой, но я пользовался уважением среди коллег.

Мы с Бари встретились сразу после его переезда. Я возглавлял курдский культурный центр "Ронаи", а Барие Бала был избран его представителем. Одним из первых вопросов, который встал перед нами, стало издание его книги "Kuda herim" ("Куда идти"). Я стал редактором этой книги, и в 1994 году она была издана государственным издательством Азербайджана большим тиражом. Мы долго работали над каждым стихотворением, редактируя их строчка за строчкой, и в результате этих усилий книга увидела свет и принесла радость тысячам его читателей. Особенно нас тронуло до глубины души его стихотворение "Курдистан".

В 1999 году Барие Бала с семьей переехали в Алматы, Казахстан, но мы продолжали поддерживать связь. Мы периодически перезванивались друг другу.

Несколько дней о нем не было никаких известий.

20 мая 2020 года мне словно кто-то шепнул на ухо: "Позвони своему другу, брату Бари, поговори с ним". Я сразу позвонил на его сотовый телефон. Некоторое время никто не отвечал. Затем трубку подняла его сноха, Гульнара ханум. Она узнала мой голос и сообщила, что состояние Бари очень тяжелое. Она передала телефон ему. Тихим, едва слышным голосом он спросил:

- Ахмед, это ты? - Да, да Бари джан!

Затем трубку взяла его сестра, Ася, и сообщила, что Бари в крайне тяжелом состоянии и не может говорить. Еле сдерживая слезы, я сказал Асе ханум:

- Сестра, передай Бари, что одна душа у него и одна у меня. Пусть все эти годы нашей дружбы, все, что мы сделали друг для друга, пусть он сделает для меня Халяль. Это облегчит его.

Я снова услышал его голос:

- Халяль, халяль!

Затем я поговорил с его сыном, общественным деятелем Анаре Бари, который также подтвердил, что состояние отца очень тяжелое.

В этот момент я вспомнил строки из его стихотворения "Курдистан", и острая боль пронзила мое сердце.

Çavên min rê, hesret kêşim, feqet dûrî,

Boy tew kurdan, emir, jîne, gul û nûrî.

Wedê bimrim, bila dotmam bilîfînin,

Xweliya te, ser tirba min bireşînin.

Я в тоске, в ожидании, но ты далека,

Для всех курдов ты — жизнь, ты — рай, ты — красота.

Когда уйду, пусть родные оплакивают меня,

И горсть твоей земли положат на мою могилу.

(построчный перевод Анаре Барие Бала)

- Брат мой, брат! Не ты один вдали от родины, эта и моя боль. Почему ты мне не сказал:

- Ахмед, дорогой мой брат, ты тоже умрешь с этой тоской по родине на чужбине!

На мой взгляд, быть поэтом или писателем — это не просто взять в руки перо и пытаться предсказать будущее. Это дар Божий. За 40 лет до своей смерти Барие Бала написал, что уйдет из жизни на чужбине, вдали от родины.

Я думаю, будет правильно, если я, как аксакал, обращусь ко всем читателям:

- Эй, уважаемые братья и сестры, кто едет в родные края из Алматы или возвращается с родины, привезите горсть земли и рассыпьте ее на могиле вечно живого поэта. Пусть этот человек знает, что он совершает паломничество в святое места, возвращаясь к своей семье. А все, кто встретит его, пусть скажут:

- Пусть Всевышний примет ваше паломничество!

Ахмаде Гапо

Член Союза писателей Азербайджана

Перевел с курдского

Публицист – переводчик

Анаре Барие Бала (Зердеште кал)

От переводчика

Я выражаю благодарность Ахмаду Гапо — дядю Ахмеду, за эту великолепную статью. Он знал моего отца, когда тот был еще никому не известным студентом педагогического института. Их дружба была ясной, как солнечный день, и чистой, как родниковая вода. 60 лет дружить, дружить до последних дней – это не каждому дано.

В дни смерти отца, дядя Ахмед не оставил нас с нашей болью. Он звонил, успокаивал, утешал, поддерживал, подбадривал. Низкий поклон тебе дядя Ахмед! Ты до последнего был хоть и вдали, но рядом с моим отцом и с нами.

Недавно я позвонил дядю Ахмеду, чтобы узнать, как он. То, что он мне сказал, вызвало слезы огорчения.

- Сынок, я 60 лет был другом твоего отца, и нашей дружбе люди завидовали. Но твой отец меня предал перед смертью.

- Почему, дядя? — удивленно спросил я его.

- Он за 40 лет до своей смерти предсказал, что уйдет на чужбине, вдали от Курдистана, но не сказал мне, что Ахмед, ты тоже умрешь, как и я, тоскуя по родной земле, вдали от родины.

Я отключил телефон, не в силах сдерживать слезы.

- Господи, до каких пор мы будем тосковать, стонать и рыдать по Курдистану?

До каких пор нас будут хоронить на чужбине, в чужих землях?

О Всемогущий и Милосердный Господь, может, пришло время сжалиться над нашим народом?

Может, наконец-то пришло время, чтобы Курдистан стал независимым государством?

Бабаев Мамед Сулейманович Президент Всесоюзной Ассоциации курдов "Якбун"

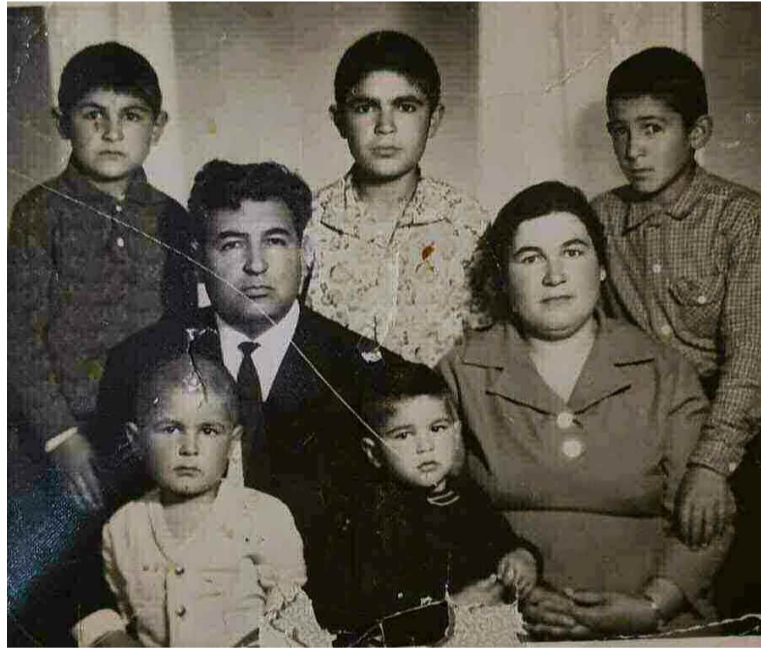

Президент Всесоюзной Ассоциации курдов "Якбун" (Единство).

Бабаев Мамед Сулейманович (Mehmedê Siloyê Bava) родился 20 октября 1920 года

для курдов Казахстана. Газета «Курдистан» некоторое время издавалась как «Курде Зана». В 2004 году была перерегистрирована Министерством информации РК под новым

в семье курдских крестьян, его семья пережила изгнание в Турцию, а затем возвращение в Закавказье.

В 1937 году жителей 12 курдских сёл, находившихся в Шарурском районе, по приказу И.В. Сталина депортировали в вагоны в Казахстан, где пришлось начинать жизнь с нуля. С 1938 по 1941 год преподавал в школе посёлка

Винсовхоз Алматинской области.

В 1941 году семейство Бабаевых переезжает в Армению, где М.С. Бабаева приглашают на учёбу в Тбилисскую разведшколу при Закавказском военном округе. Бабаев М.С. закончил Ереванский сельскохозяйственный институт, и в 1949 году начал деятельность на посту председателя колхоза. В это

время у него появилась возможность увидеться с приехавшим в Ереван Мели Мустафа Барзани.

В то время шла активная подготовка к созданию курдской Мехабадской Республики на территории Восточного (иранского) Курдистана, и этому содействовала разведка бывшего СССР. На третьем месяце обучения двадцати трехлетнего М.Бабаева отправили в новосозданную Мехабадскую республику (Восточный Курдистан). Вернувшись в Тбилиси, он был переводчиком между представителями Мехабадской республики и уполномоченными КГБ.

В 1948 году он оканчивает Армянский сельскохозяйственный институт, и с 1949 по 1969 г. возглавляет совхоз в селе Неджерлу Зангибасарского (ныне Масисского) района Армянской ССР. Являясь членом бюро Райкома партии Масисского района, одновременно в 1965 г. защищает диссертацию и получает учёную степень кандидата наук.

С 1969 г. М.С. Бабаев переезжает на постоянное место жительства в Азербайджан, где с 1974 года работает директором совхоза им. Горького Хачмазского района, а с 1978-го года – управляющим республиканским трестом совхозов-плодопитомников. За годы активной и плодотворной работы Мамед Сулейманович был награжден несколькими орденами и медалями.

В 1990 году соплеменники избрали Мамеда Сулеймановича Бабаева первым Президентом всесоюзной ассоциации курдов СССР «Якбун».

В 1991 году М.С. Бабаев получил разрешение из Москвы на издание в республиках СССР одной газеты и одного журнала. И было решено выпускать именно в Казахстане газету «Курдистан» и журнал «Курды СССР».

Журнал «Курды СССР» в 1992 году был перерегистрирован Министерством Юстиции Республики Казахстан как журнал «Курды».

19 сентября 1991 года в Алма-Ате вышел первый номер газеты «Курдистан», что стало большой радостью

названием – «Жийана курд» («Жизнь курдов»).

29 декабря 2011 году Бабаев М.С. умер в Баку.

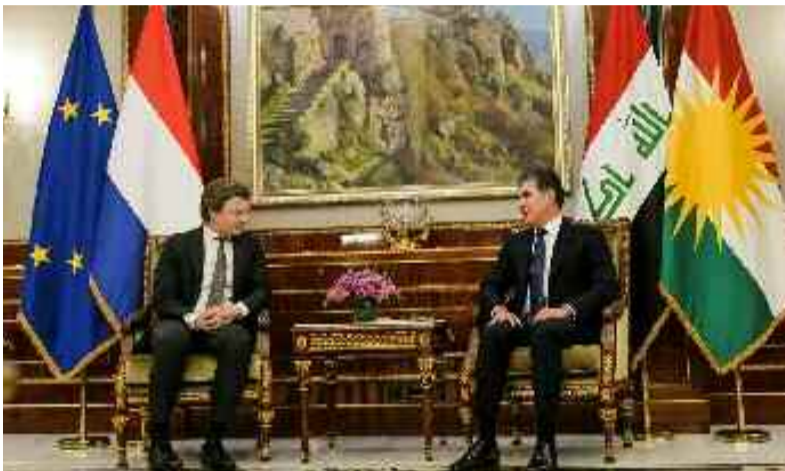
ДИПЛОМАТ

№ 48 (608) 24 - 31 декабр 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Министр обороны Нидерландов прибыл в Эрбиль

В понедельник, 23 декабря, президент Курдистана во всем регионе".
Министр Брекедьманс

Нечирван Барзани приветствовал министра обороны Нидерландов Рубена Брекедьманса, прибывшего в столицу Курдистана, Эрбиль.

"Я рад принять министра обороны Нидерландов Рубена Брекедьманса в Эрбиле", — написал курдский лидер в X. "Курдистан ценит свои прочные отношения с Нидерландами, и я подтверждаю свою признательность за вклад Королевства в войну с террором. Я с нетерпением жду продолжения нашего партнерства и сотрудничества для содействия миру и стабильности

прибыл в Эрбиль для переговоров по вопросам региональной стабильности. "В ходе своего визита министр обсудит различные вопросы, связанные со стабильностью в регионе, с должностными лицами Курдистана", — сообщает корреспондент "Shafaq News".

Министр обороны Нидерландов также прокомментировал свою встречу с президентом Курдистана: "Поговорил с президентом Барзани из Курдского автономного региона в Ираке о безопасности и стабильности. В связи с напряженностью в Сирии наша поддержка

курдских сил по-прежнему имеет большое значение. Наши отношения тесны и имеют долгую историю. Спасибо за теплый прием!".

Ранее министр обороны Нидерландов подтвердил неизменную приверженность своей страны поддержке безопасности и стабильности Курдистана и Ирака в целом, отметив, что Курдистан является "ключевым партнером в борьбе с терроризмом и обеспечении региональной безопасности".

Во время встречи с Нечирваном Барзани министр согласился с необходимостью продолжения совместного сотрудничества. Они обменялись мнениями о положении езидов и их возвращении на родину, а также о последних событиях в регионе.

Со своей стороны, президент Курдистана поблагодарил Нидерланды за постоянную поддержку сил пешмерга в борьбе с ИГИЛ, высоко оценив роль голландских сил в обучении и повышении возможностей пешмерга.

Иран и Сирия ведут переговоры о возобновлении работы своих посольств

Власти Ирана ведут переговоры с сирийской стороной о возобновлении деятельности иранского посольства в Дамаске и сирийского в Тегеране, сообщает во вторник "Тасним".

"Мы проводим дипломатические консультации, чтобы вновь открыть посольства двух стран", — цитирует агентство слова представителя МИД Ирана Фатеме Мохаджерани.

Мохаджерани также подчеркнула важность предотвращения "роста и развития терроризма" в Сирии для обеспечения безопасности как самой Сирии, так и соседних с ней государств.

По словам Мохаджерани, Иран по-прежнему настаивает "на необходимости формирования сирийского правительства на основе волеизъявления народа и защиты территориальной целостности Сирии".

После того, как захватившие власть в Сирии вооруженные группировки взяли Дамаск 8 декабря, они ворвались в иранское посольство и разграбили его.

Ранее сообщалось, что временное правительство Сирии поручено сформировать Мухаммеду Баширу. Башир ранее возглавлял так называемое правительство национального спасения Сирии. Он инженер, также имеет богословское образование.

Курдские лидеры выразили соболезнования в связи с авиакатастрофой в Казахстане

Лидеры Иракского Курдистана выразили свои соболезнования в связи с трагической авиакатастрофой рейса авиакомпании

Азербайджанские авиалинии", в результате которой 25 декабря недалеко от Актау, Казахстан, погибли десятки людей.

Президент Нечирван Барзани выразил свои соболезнования в сообщении на X, заявив: "Я глубоко опечален трагической авиакатастрофой азербайджанского самолета в Казахстане. Мои мысли и молитвы с теми, кто пострадал в этой катастрофе. Регион Курдистан солидарен с Азербайджаном в это трудное время".

Премьер-министр Масрур Барзани также выразил свои соболезнования, заявив: "Я глубоко опечален трагической авиакатастрофой рейса Баку-Грозный. Мои мысли с жертвами и их семьями в это трудное время".

Рейс J2-8243 авиакомпании "Азербайджанские авиалинии" следовал из Баку в Грозный (Россия). Он попытался совершить аварийную посадку недалеко от Актау. Самолет, на борту которого находились 67 пассажиров, загорелся при посадке, в результате чего погибли 38 человек, 29 человек выжили.

"Исламский союз Курдистана" проводит девятый съезд в Эрбиле

28 декабря партия "Исламский союз Курдистана" (ИСК) провела свой девятый съезд в Эрбиле, столице Курдистана, собрав более 850 членов, включая представителей всех организационных ветвей. Мероприятие открыл соучредитель партии и бывший генеральный секретарь Салахуддин Бахааддин.

Съезд включает три важных выбора: выбор нового генерального секретаря, формирование руководящего совета партии и назначение Высшей надзорной комиссии, независимого регулирующего органа ИСК. Судьи из Высшей независимой избирательной комиссии Ирака (ИНЕС) присутствовали для надзора и сертификации выборов, обеспечивая прозрачность и легитимность. Однодневная конференция завершится в субботу утром речью новоизбранного Генерального секретаря, который задаст тон будущему направлению партии.

Основанный 6 февраля 1994 года, ИСК представляет идеологию "Братьев-мусульман" в Иракском Курдистане и активно участвует в региональной политике, занимая семь мест в парламенте Курдистана.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500